XVI. 5.

Savez
Trećega Reda sv. Franje
Zagreb

Pošast putenosti
i
uzgoj čistoće

Napisao
Fra Ignacij Radić,
Trećega samostanskog Reda sv. Franje.

Izdao:
Savez Trećega Reda sv. Franje.

Zagreb 1926. Knjiga treća.

Br. 168.

Imprimi permittitur!

U Krku, na Blagdan Bezgrješnog Začeća Bl. Dj. Marije 1925.

M. P. *fra Bonaventura Zec*
provincijal.

Ordinariatus Archidioecesis Zagrebiensis
Nr. 5497.

Nihil obstat.
dr. Michael Medjimorec, m. p.
censor.

Imprimatur!
Datum Zagrebiae, die 11 Septembris 1925.
Dr. Dominicus Premuš, m. p.
Eppus consecratus, Vic. Glis.

Roditelji, uzgojitelji, Bog Vas je obdario djecom, povjerio Vam mladež. Sveta je Vaša dužnost, da je gledate ko očinji vid, da je uzgojite do plemenitog stabla, koje će roditi dobrim plodom. Plemeniti plod se rađa od plemenitog srca, iz plemenite duše. I kad Vam je Bog povjerio te mališe, kazao Vam je: «uzmi ovo dijete i uzgoji ga i primiti ćeš svoju plaću (II. Moj. 2. 9.).

Radi plaće koju Vam je nebo obećalo, i iz ljubavi do djece uzdanice naše, nikla je ova sitna knjiga.

Dao Bog, da u ovo razvratno doba donese obilje dobrog ploda. Neka Vam i djeca i gojenci budu plemenitog srca i čiste duše.

Bog i vječna sreća djece bili Vam ideali! Jedino tako podignuti ćete divan spomenik i ovjekovječiti svoje ime i kod Boga i kod ljudi.

Nakladnik.

SADRŽAJ:

Uvod.

Strana

Zašto pišemo. — Kakva je naša kompetencija. — Na to želimo odgovoriti u ovom uvodu 1—9.

Prvi dio.

Pustošenje seksualnog nagona.

Prvo poglavlje.

Pustošenje na individualnom području.

A. Tjelesne rane.

Tajni grijeh. — Sifilis. — Fizična i živčana obnemoglost . . . . . 14—21.

B. Duševne rane.

Duševne moći uopće. — Pokvarena mašta. — Razum potamnjen. — Skršena volja. — Slomljeno srce . . . . . 21—27.

Poglavlje drugo.

Pustoš na području obiteljskom.

Brak Bogom blagoslovljen. — Brakovi bez ljubavi. — Nevjera u braku. — Razvod braka. — Sprečavanje poroda. — Pometnuće (Abortus). — Pusto ognjište. — Obiteljska sreća . . . . . 27—42.

Strana

Poglavlje treće.

Pustoš na socijalnom području.

Povodanj se nečistoće širi. — Slobodna ljubav. — Prostitucija. — Antikoncepcionalna sredstva. — Opadanje pučanstva. — Hereditarnost i degeneracija. — Nečistoća onemogućuje vršenje socijalnih dužnosti . . . . . 42—59.

Poglavlje četvrto.

Pustoš na religijoznom polju . . . . . 59—61.

Poglavlje peto.

Etika putenosti.

Uzdržljivost nemoguća. — Valja živjeti životom naslade. — Mladi smo, da uživamo svoju mladost. — Afirmacija i povećavanje života . . . . . 61—68.

Poglavlje šesto.

Nekoji vanjski uzroci seksualne razvraćenosti.

Pornografska lektira. — Lascivna umjetnost. — Pogibeljne zabave. — Mješovita športska i gimnastička društva. — Koedukacija. — Emancipovana žena . . . . . 68—77.

Drugi dio.

Uzgoj čistoće.

Poglavlje prvo.

Seksualna poduka.

Potreba seksualne poduke. — Kakva mora da je seksualna poduka. — Zašto se seksualni život tako zlo i tako malo kršćanski shvaća. — Uzgoj religijozne savjesti. — Tko mora držati religijozne poduke: a) roditelji; b) dužnost poduke roditelji slabo vrše; c) Katehet, Ispovijednik, Drugi . . . . . 82—98.

Strana

Poglavlje drugo.

Djetinjsko i mladenačko doba.

Preservativne uzgojne mjere. — Kako dolaze djeca na svijet . . . . . 98—107.

Poglavlje treće.

Mladenačko doba. Vrijeme puberteta.

Pubertet. — Oskvrnuće kod mladića. — Sredstva protiv tajnoga grijeha. — Mjesečno pranje kod djevojaka. Masturbacija 107—121.

Poglavlje četvrto.

Momačko doba, doba braka.

Poduka o braku. — Međusobni odnosi između mladića i djevojke. — Međusobno upoznavanje. — Zaruke. — Brak 122—133.

Dodatak.

Nekoliko naputaka bračnim drugovima. — Djevičanstvo . . . . . 137—142.

U V O D.

Zašto pišemo? Kakova je naša kompetencija? Na to želimo odgovoriti u ovom uvodu.

1. Zašto pišemo?

Doista zašto baš da o toli škakljivom pitanju pišemo? Zašto da iznosimo na svijetlo dana prljavštine, koje ni tamna noć ne može dovoljno pokriti; grdobe, kojih se svaki iole pošteni čovjek stidi? Zašto da mutimo zabave veselih ljudi, kad se oni raduju životu i ljubavi? Zašto da prodiremo i u svetište bračne ložnice da i tamo kvarimo nevinu sreću bračnim drugovima? Zašto da se mi nepozvani, nekom zloradnom izvjedljivošću, uvučemo i u najintimnije područje osobne slobode, gdje je pojedinac za svoje čine odgovoran samo sebi, svojoj savjesti, prirodi, a dajbudi i svome Bogu? Zašto otkrivati rane, koje mogu lakše drugoga zaraziti nego li bolesnika ozdraviti? Riječ u jednu, zašto povećavati sablazni?

Zašto...? A tko tako govori, tko se sablažnjuje?

Možda se sablažnjuju ljudi neporočni, ljudi vedra čela, a još vedrije duše, koji se opravdanim gnjevom dižu protiv nemoralne prljavštine naše dobe? Ni najmanje; čisti ljudi čim težim trudom održavaju neokaljanu haljinu svoje nevinosti, tim iskrenije sažaljuju one, koji ju oskvrnuše grijehom bludne osjetnosti; oni su uvijek pripravni da pruže pomoćnicu ruku onima, koji su u blato ugrezli; nè, čiste se duše ne sablažnjuju, kad se moraju otkrivati i najgadnije rane u svrhu da ih se zacijeli. Ljubav se ne sablažnjava; sablazniti će se samo puteni egoiste, koji, da se mogu nesmetano valjati u kaljuži

bludne požude, zgražaju se kad hoće netko da pridigne onu zavjesu, koja sakriva močvarno blato iz kojeg izmiljavaju otrovni bakcili koji okužuju fizički i moralni život naroda. Preko te farizejske sitne sablazni mi dalje prelazimo.

Ali imade ih koji iskreno zauzeti za sv. čistoću, dovikuju nam sa sv. Pavlom, da ne bi smjeli javno ni spomenuti nikakve nepristojne riječi a kamo iznositi djela, eda se strasti, koje bi se htjele utišati još jače ne razbukte. Malo naivnim prigovarateljima mogli bi odgovoriti, da je doista tako govorio sv. Pavao u užem krugu svojih obraćenika; ali kad je revni apostol imao zaštititi svoje vjernike protiv ondašnje sveopće moralne iskvarenosti, onda je on znao govoriti jezikom odriješitim i veoma jasnim. Tako i mi mislimo da, pošto su žalibože prošla ona vremena, kad je javni i privatni moral bio zaštićen strogim kršćanskim običajima i civilnim zakonima, danas, kad je struja iskvarenosti poplavila ne samo velegradske široke centre, već se sve više proširuje te zahvaća i varoši i sela te prijeti sveopćom povodnjom i oborenjem svih mogućih nasipa čestitosti i poštenja, mislimo, da nam valja govoriti jasnim i odriješitim jezikom, da nas svatko, koji je dobre volje, može čuti i razumjeti. Znamo da ne ćemo moći zaustaviti te strašne struje zla; ali ako samo i nekoje od nje odmaknemo biti će nam trud isplaćen.

Govoriti o nečistoći moramo jasno i otvoreno, jer je rana nečistoće i na socialnom tijelu našega naroda otvorena, te sve više krvari. Ta radi se o zdravlju duše i tijela sadašnjih i budućih generacija; radi se o sreći vremenitoj i vječnoj pojedinaca i društva; pa šutnja, ako se inače govorom ili pismom može i malo to zlo zacijeliti, protivi se zakonu ljubavi.

Šutjeti, a međutim pripustiti, slobodno polje svim modernim apostolima zla, otrovnoj štampi, iskvarenim ljudima, da svukud, riječju i primjerima, po ulicama, kazalištima, školama, dapače i po domaćim ognjištima

punom šakom rasipavaju zarazne bakcile seksualne razvraćenosti, koji moralnom i fizičkom životu pojedinaca i naroda donose smrt, to je naprosto okrutnost. Treba dakle ozbiljne i ljubezne poduke o seksualnoj pogibelji.

Toliki mladi ljudi ne bi bili, tek što su isplovili iz mirne luke obiteljskog života, lađicu svoga života nasukali na oštre grebene seksualne pogibelji, — odakle i ako su ju teškim naporom i izvukli, bojimo se, jesu li ju ikad sasma popravili —, da su na vrijeme bili upućeni na te nevidljive, ali tim pogibeljnije grebene , koji se kriju na moru razvraćenoga modernoga svijeta. Oh, koliki ljudi u kasnijoj dobi plaču svoju moralnu i materialnu propast, svoje poigrano zdravlje i protepeno imanje; koja propast zabilježila je svoj početak sa već u ranijoj dobi počinjenim, a moguće ne dovoljno, u svojim strašnim posljedicama, spoznatim grijesima; ali koji su jadnike sputali teškim lancima grješne navade, i koji svoju žrtvu nijesu puštali, dok joj nijesu potpuno ispili krv i mozag. Da su ovi nesretnici bili u zgodno vrijeme, ljubeznim načinom upozoreni na nedostojno sužanjstvo tajnog grijeha, — kako ćemo to kasnije opširnije dokazati — bez sumnje, da se ne bi bili dali toli lakoumno u nj sputati.

Dakle šutjeti u pogled tolikih pogibelji zavođenja, kojima je svagdje izložena osobito neiskusna mladež, ne otkrivati joj zamke u koje može upasti, ne pokazati joj ponora oko kojeg lakoumno pleše?! Kao da bi ju neznanje moglo očuvati od postojećih pogibelji, kao da je nevinost kod odrasla čovjeka puko neznanje ili besćutnost seksualnih sila; oh nè; već baš sve protivno; čistoća je baš svijesno poznavanje i postojana borba protiv seksualnih pogibelji.

Uzgoj čistoće je za čovjeka od neizmjerne važnosti. Bez čistoće tijela, nema ni čistoće duše; a bez čistoće duše, nema ni pjesničkog poleta, ni umjetničkog stvaranja, ni filozofskih koncepcija; a osobito nema požrtvovnog i postojanog vršenja raznih vjerskih, socialnih i dru-

gih dužnosti; jer sve najviše manifestacije duha, tijesno su povezane sa čistoćom seksualnog života. Uređenje mašte, odgoj volje, gospodstvo nad nižim nagonima, moguće je tek onda, kad se seksualni nagon stavi u svoje granice.

Rezervirajući si da kasnije opširnije opišem groznu pustoš, što ju seksualna razvraćenost prouzročuje u obiteljskom krugu kao i na individualnom i socialnom području u sadanjim i budućim generacijama, mislim da je iz dosad rečenog opravdan ovaj pokus, toj sfingi, koja se je zato obavila tajnom koprenom misterija, samo da može lakše i sigurnije iz zasjeda uštrcavati svoj otrov u jadno čovječanstvo, a osobito u mladež, mirno i ozbiljno u lice pogledati, i u koliko je moguće raskrinkati ju i njezino razorno djelovanje omeđašiti.

Doista donekle presmjela i preuzetna nada. Što možemo mi protiv elementarne sile zla, protiv malne sveopće povodnje seksualne iskvarenosti? Uzaludan, Sisifov trud!

Doista mi smo svijesni ogromnih poteškoća, a još svijesniji koliko je neznatan ovaj naš pokušaj, da se ovom radnjom odupremo impozantnoj sili grijeha. Ali opet, činjenica da mnoge, osobito nezrelu mladež, zanaša struja zla, jer nije na vrijeme bila upozorena, da se od njega čuva, ohrabruje nas, da baš mladeži, preko njihovih roditelja i uzgojitelja upravimo iskrenu, ozbiljnu i ljubeznu riječ.

Inače borba protiv zla nije nikada bez uspjeha. Dok se protiv njezine struje borimo ma i vidljivo ne napredovali, ne će nas ona ipak zanijeti. Ma koliko bila, osobito iza pada prvog čovjeka velika sila zla, nije još ipak manja, dapače je redovito u plemenitim ljudima veća sila dobra, ojačana preporodnom Božjom milošću. Uz slabe, imade u čovjeku i dobrih nagona; pa i ako je u njemu jak instinkt za uzdržavanje vrste, još je uopće jači instinkt za uzdržavanje čovjeka kao čovjeka. Povređeno ljudsko dostojanstvo uopće postojano će reagirati protiv pokusa, da ga se usužnji u okove životinjske požude. Budimo dakle optimisti i vjerujmo u zdravo čovječje osjećanje i u pobjedu dobra.

Nadalje, ma koliko široke dimenzije poprimila povodnja moralne iskvarenosti, nije još ipak to povodnja za vrijeme Noja, koja bi pokrivala svako brdo i uništila svaki put. Ima još po brdinama a i po dolinama djevičanskih duša. Nije baš svugdje sa velegradskih kloaka dokotrljala se smradna voda nemorala. A i u samim gradovima izmiljuju ovdje ondje otočići, gdje su se zaklonile svete i čiste duše. Mi vjerujemo, da košto je ono malo osoba spasenih u kovčegu Nojevu napučilo cijeli svijet, da bi i ova mala srčika zdravih i djevičanskih duša morala napučivati svijet duhovnim i čistim potomstvom. Svećenici, redovnici, sve čiste duše obojega spola evo vašeg zadatka: pomiješani u masi iskvarenog svijeta budite poput kvasca, koji će, dobrim primjerom, zgodnom poukom, duhove podizati i ulijevati vjeru u oslobođenje i spas. Pokažite primjerom da se može kad se hoće čisto živjeti. To je vaš apostolat.

2. *Kompetencija.*

»U svim velikim pitanjima ljudske misli — kaže vrlo uvaženi pedagog Förster (Il probl. sess. nella pedagogia, talijanski prevod, Torino 1908, str. 16) — od auktora, koji hoće da ga se ozbiljno uzme, traži se duboko i svestrano proučenje nekog pitanja, razborito ocjenjivanje svega onoga, što su drugi o tom pitanju rekli i govorili; samo etičko polje kao da je od tog pravila izuzeto, te je ono postalo područje najnelogičnijega dilentatizma i najfrivolnijih kaprica«.

I doista prolistajte samo njekoje novine, revije, brošure, knjižice, pročitajte što o seksualnoj etici i pedagogiji pišu njekoji novinari, književnici, romanopisci pa i liječnici, da se uvjerite kakvom se lakomislenošću riješavaju pitanja najvitalnijega ljudskoga interesa. Naj-

prije — kažu ti učitelji slobodne ljubavi — valja prekinuti sa »ludim prejudicima prošlosti«, sa starom etikom, tim kristalizovanim skupom neznanja i praznovjerja, pa tek onda na zdravim, čisto higijenskim i naravnim temeljima izgraditi novu etiku slobodne ljubavi, gdje će tako dugo potisnuti zdravi čovječji instinkt opet doći do svojih naravnih prava, koja mu je stara, napose kršćanska etika kratila. Dovoljno je, da se uz higijenske mjere opreznosti osigurate protiv tjelesnih i zaraznih bolesti pak ste gospodari, da se naužijete života i ljubavi, koje vam sama priroda nuda.

O takvoj »etici putenosti« mi ćemo kasnije opširnije govoriti; ali već sada te nove učitelje slobodne ljubavi pitamo, čime su oni ovjerovili svoju kompetenciju na tom skliskom području, gdje se doista zahtijeva »duboko poznavanje života, ali ne takvo, da se pregazi svako blato; jer rob sjetilnosti imati će pogled tako zasjenjen od podražaja i varka osjetnosti, da ne će moći izreći nijednog objektivnog suda o naravi i učincima same osjetnosti« (Förster, 278). Tako je doista; robovi požude, pa bili oni i »veliki« književnici, ne će ni u svojim izvodima da budu u protuslovlju sa životom. Oni će vam tako govoriti »o potrebi pohote, te će vam se činiti, da čujete seksualni nagon kako u lijepom obliku, svojim zahtjevima daje najglavnije mjesto u životu« (Ib. 33). Nedvojbeno dakle da rob pohotnosti ne može nego da Veneri tamjan pali.

Dakle da netko može kompetentno suditi o seksualnom problemu zahtijeva se dvoje: proćutiti u sebi seksualne sile i s njima gospodariti tako, da one ne bi spriječile zdravo i objektivno razumijevanje naravi i svrhe istih sila. Tako je jedino moguće stvoriti si etički pojam o seksualnom nagonu.

A koji su u ovakvom smislu kompetentni? Nek nam opet odgovori protestant Förster (35). »Ovim dvim

zahtjevima potpuno zadovoljava samo savršena personalnost Isusa Krista, a prebježno i personalnost velikih Svetaca drevne Crkve. I zato tko hoće, da u ovim teškim problemima ide ravnim putem te pravo sudi, mora da sa najvećim poštovanjem sasluša riječ Krista i njegovih Svetaca prije nego li se drugima nametne za učitelja«.

I Sveci su doista kao ljudi, kao Adamovi sinovi proćutjeli svu silu seksualnog nagona. Sv. Pavao priznaje, da u svojim udovima ćuti »drugi zakon, koji se protivi duhu« (Rim. 7, 23), te i stoga uzdiše: »nesretna li mene čovjeka, tko će me osloboditi od tijela smrti ove« (Ibi). Sv. Benedikt, da utaži požudu bacio se je u zdenac hladne vode; sv. Franjo valjao se u trnovitom grmu, a i mnogi drugi Sveci činili su najoštriju pokoru, samo da niže instinkte podlože gospodstvu razuma. Ćutjeli su dakle ovi sveti muževi svu oštrinu seksualnog nagona pak su ga i silom pokore upokojili; za to će i oni na tom tegotnom putu uređivanja seksualnog nagona svakako biti bolji učitelji, nego li su oni, koji na skliskom putu pohotljivosti samo ruše sve etičke i naravne njegove obrane. Sveci grade i riječju i primjerom, a robovi požude samo ruše; oni riješavaju od veriga osjetnosti, a ovi te u nju samo sputavaju. I zato »stari su znali puno bolje nego li mi, koliko se teških pobjeda mora izvojevati nad požudom... e se o njoj, sa potpunom neodvisnošću od svog subjektivnog stanja, može pravo misliti i suditi« (Förster 21).

Sveci su pak svoju snagu protiv nižih nagona crpali iz nauke Kristove, pak će i zato nauka Kristova, odnosno kršćanska etika, kako su ju napose Sveci u uređivanju seksualnog nagona životu primjenjivali, i nama poslužiti kao temelj. Na kršćanskoj etici treba da se izradi i seksualna pedagogija.

Preostaje još jedno pitanje osobne naravi. Kako si možemo mi sami arogirati kompetenciju u tako škakljivom pitanju, kad tako lako drugima poričemo? Nečedno

je a i drsko, da sami sebi izdajemo svjedodžbu osobne kompetencije i recimo kvalifikaciju za predmet, za koji, stručnjak, liječnik Forel kaže, da svećenici (ja sam redovni svećenik) nemaju tu riječi, jer na ovom polju »sa moralnim propovijedima se ne postizava ništa« (77, vidi malo dalje navedeni izvor) »jer svećenicima se dozvoljava samo područje svrhunaravnog morala, sa kojim seksualni nagon nema posla« (str. 439).

Nikakvo čudo, da materialisti Forelu nije pod nož došla ljudska duša, a još manje Bog i njegov zakon; etika, poštenje, savjesnost za njega su sve samo transcendentalni pojmovi, koji nemaju nikakvog odnosa sa životom. Mi međutim ne djelimo takve nazore pa mislimo, da je čovjek ne samo osjetno (ili neproduktivno) biće, već je i osjetno-duševno biće, podložno koliko fizičkim, toliko i duševno-moralnim zakonima. Pa zato ne ćemo mi slušati Forela, već svoju savjest, a mislimo i poticaj Božje milosti, koja nas nuka na smilovanje spram bolesnog samaritanca, naime spram tolikih nevoljnika, žrtava seksualne perverzije, koje su razbojnici (zli i iskvareni pisci, kojima u mnogočem pripomaže i Forel) orobili, lišili ih zdravog razumijevanja ovog pitanja i izranivši ih na duši i na tijelu, izbacili su nevoljnike na ulicu; a sad prolaze mimo, a da ih ni ne pogledaju samilosnim okom.

I ja sam doista potomak Adamov, koji sa sv. Pavlom čutim i »drugi zakon u mojim udovima, koji se protivi zakonu duha moga«; sin sam sv. Franje, koji bi morao doista da se u trnju iskrvarim, da uzdržim svet i nepovređen zavjet svoj; ali sam također član borbene Crkve Kristove, svećenik sam Kristov, nedostojan »služitelj i dijelitelj otajstva božjih (1. Kor. 4, 1,), te je i meni nedostojnom, preko svojih apostola rekao Krist: »Bolesne ozdravljajte, mrtve uskrisujte, okužene očistite, vragove istjerujte« (Mt. 10, 8). Pa, hvala dakako Božjoj milosti, nadam se da sam u sv. ispovijedi mnogog grješnika

pročistio od gube. Ako sada putem ove knjižice proširujem svoju djelatnost, te kad ne mogu da osobno zalazim po kojekakvim zakucima ljudske bijede i grijeha, već šaljem mjesto sebe ovo nekoliko toplih i iskrenih riječi, mislim da to nije drskost; jer nije drskost bijednomu pomagati. Pa i ja ne ću govoriti u ime svoje, već u ime kršćanske etike i povređene ljudske naravi. Iznesti ću što sam ovdje ondje sakupio, proučio i uredio. Obraćam se u prvom redu roditeljima, uzgojiteljima, pa svim prijateljima poštenja i čestitosti u javnom i privatnom ljudskom životu.

U prvom dijelu vodit ćemo čitatelja kroz pusta garišta nečistoće, a u drugom nastojati ćemo prikazati način, kako se može mladež od nečistoće sačuvati i u čistoći uzgojiti.[1]

---

[1] Pri izrađivanju poslužio sam se ovim djelima:

1. Kollekcija Stallova prevod iz engleskoga:

Stall, Quel che il Ragazzo deve sapere. Torino 1921. Pri citiranju rabim skraćeno: Stall, Ragazzo. — Maria Wood Allem, Quel che la Fanciulla deve sapere. Torino 1921. Skraćeno: Wood, Fanciulla. — Ista. Quel che la Giovane deve sapere. Torino 1921. Skraćeno: Wood, Giovane. — Emma F. A. Drake, Quel che la Giovane moglie deve sapere. Torino 1921. — Skraćeno: Drake, Moglie. — Stall, Quel che il giovane marito deve sapere. Torino 1921. Skraćeno: Stall, Marito.

2. Gatterer, Kraus, L'Education de la Chastete, traduit de L'Allemand par Dequim, Paris 1914. Skraćeno: Gatt.

3. Guibert, La Purezza, prevod iz francuskoga.

4. Fonsagrives, L'educazione della Purezza, talijanski prevod iz francuskoga. Roma 1911. Skraćeno: Fons.

5. Forel, Die sexuelle Frage, München 1905.

6. Förster, Il problema sessuale. Prevod iz njemačkog. Ed. S. T. N. Torino 1908.

7. Guggino, Dell impuritá. Torino 1910.

8. Jeglič, Staršem Pouk o vzgoju. Ljubljana 1910.

9. Isti, Mladeničem. Ljubljana 1911.

10. Ruillon, Il pericolo dei sensi, prevod iz francuskoga.

PRVI DIO.

PUSTOSENJE SEKSUALNOG NAGONA.

Wohthätig ist die Feuersmacht
Wenn sie der Mensch beziemt bewacht.
Und was er wirkt und was er schafft,
Das dankt er dieser Himmelskraft,

Doch furchtbar wird die Himmelskraft,
Wenn sie der Fesseln sich entkraft,
Einher tritt auf eigne Spur,
Die freue Tochter der Natur.

Schüller, Die Glocke.

Veliko je blago vatra živa, kaže Schüller, kad ju čovjek kroti i čuva; jer sve, što on čini i stvara, zahvaljuje ovoj nebeskoj sili. Ali strašna je ta sila, kad riješivši se svojih spona, ta slobodna kćerka prirode nesmetano stupa po svojim stazama. Što je ovdje Schüller kazao o tom prirodnom elementu o vatri, to možemo mi kazati o požudnoj vatri seksualnog nagona. Dok se seksualni nagon čuva u granicama određenim mu od prirode, dok je on podložan Bogu i razumu, dok je u službi vrste, tad je on obilni izvor velikih blagodati napose obiteljske sreće; ali čim se ta naravna od Boga blagoslovljena vatra riješi svojih etičkih i od Boga određenih spona, te prometne u prosto bijesno životinjsko uživanje, tada ta vatra nemilo pustoši na svakom području čovječje djelatnosti. Ona pretvara u prah i pepeo najljepše ljudske sposobnosti, ubija pojedince i narode i kroz čitava pokoljenja ostavlja znakove svoje destruktivne moći. Mi ćemo proći tragovima njena puštošenja: *a)* na individualnom, *b)* obiteljskom, *c)* socijalnom i *d)* vjerskom području. Zatim ćemo ispitati »etiku« putenosti i napokon upozoriti na nekoje vanjske uzroke seksualne raspojasanosti.

POGLAVLJE PRVO.

Pustošenje na individualnom području.

Neukroćeni seksualni nagon zadaje pojedincima teških tjelesnih i duševnih rana. Dok »t a j n i g r i j e h« ili polucija odnosno masturbacija kod ženskinja oskvrnjuje i oslabljuje tijelo osobito mladeži, zarazna s i f i l i s raščinja i istrošuje organizam odraslijih; posljedica obojega su živčana istrošenost i posvemašnja fizična obnemoglost pojedinca.

Na d u š e v n o m pak području nečistoća oslabljuje uopće sve duševne moći; ona: iskvaruje maštu, potamnjuje razum, slabi volju, slomljuje srce. Što ovdje općenito tvrdimo, to ćemo pojedince i dokazati.

A. TJELESNE RANE.

1. Tajni grijeh.

Nevinost! oh kako je lijepa! »Nju baš ljubimo u djetetu« (Ruillon 51). Nevino dijete, čisto u duši i na tijelu; iskreno, prostodušno, naivno, koje plače sa plačućima, veseli se sa veselećima; koje svakomu vjeruje, svakoga ljubi; kojemu, osobito kad malo prohoda, čitamo u očima svu ljepotu čovječje nevinosti; onda je naša ljubav spram tog anđela najjača, naše nade najsmjelije; ono dijete mora da postane veliko koliko je veliko naše srce, sretno i blaženo koliko su široke naše nade.

Moglo bi, dà, a i moralo bi donekle; jer nije onaj toliko Bogu i nama mili stvor za to ovdje na svijetu, da trpi, da strada.

Ali prošla je koja godina. Dječarac već je odrastao, već pohađa školu. Kakve li promjene! Koji je svibanjski led ofurio ovaj bujni cvijet, da on vene i sahne? Zašto je ono dijete, po naravi čisto i nevino, odjednom prestalo da u roditeljskoj bašći i dalje u istomu pravcu cvijeta? Zašto nije roditeljski uzgoj mogao da i dalje razvija u dječaku ono, što mu je narav dala? Zašto nije dječak proslijedio da bude po uzgoju, po kreposti, po milosti ono, što je do tada bio po naravi? Zašto iza nesvijesne čistoće, nije nastupila uzgojena, svijesna, borbena čistoća? Zašto...? Činjenica je, da onaj dječak nije više anđeo. Njegov pogled, koji je do sada bio tako otvoren i sjajan, miran i pouzdan, iskren i ljubezniv, pogled u kojemu se je odrazivala nevinost i krepost, postao je taman, plašljiv, nepouzdan, nastran; kao da otklanja pouzdanje i ljubav; ono oko puno kojekakvih prljavih slika stidi se sebe, ne da nikomu ravno u oko pogledati, a da mu rane ne otkrije. Sva su lijepa svojstva duše i tijela zakržljavila, otupila. Jadni dječak izgubio je nevinost! Dopro je nesretnik u društvo iskvarenih drugova i već tu, dok još priroda nije ni najavila podražaj nižih seksualnih instinkta, priviknuo se, i ne znajući, onom tajnom i samotnom poroku, koji mu je oslabio i skršio otpornu moć volje, baš onda, kad mu je bila najpotrebitija, da se pogibelji odupre.

Mi ćemo o toj rak-rani kasnije opširnije govoriti; no ali ne možemo, a da i ovdje, idući kroz pustoš seksualnog nagona, ne iznesemo koješta o strašnim štetama polucije osobito kod nezrele mladeži. To je porok napose mladeži, te »lako se on uvuče, — kaže Forel (233) — i kod školske djece. Onanizam — izlijevanje sjemena — to je bolest koja postiđuje, duh poništuje i ne rijetko dovađa do tjelesnog iscrpljenja. Onanista može lako i nesmetano svojemu nagonu udovoljiti, i zato će se često postaviti u stanje čestog i prekomjernog podraživanja. Najgore je, da se tako slabi otporna snaga volje, koja

pri opetovanju istih čina, sve više i više slabi. A upravo je strašno, kad ta pošast zarazi i još spolno ne dozrelu djecu. Onanizam može ju učiniti ne samo tupom sa nevoljnim i lijenim pogledima, već i pomutiti prehranu, probavu, a za kasniju dobu iznakazati spolni nagon, pogodovati impotenciju i dovesti ju do drugih perverziteta«.

Onanizam je — kaže jedan sredovječni mistik (Hugo a s. Victore) — »slatki otrov, opojni napitak, koji čovječje tijelo iscijeđuje i silu muškog duha oslabljuje«. »Sam mozag pročuti brzo protuudarac; odatle onaj, postojano na krivo fiksirani pogled, nestalnost kretnja, prerani kretinizam, koji suspendira sve energije ljudske duše« (Guibert 35). I srce pada u sve to dublji ponor. »Razrovano zdravlje, zahireno tijelo, prerana smrt« (Opeka), kazne su ovoga grijeha. »Nijedna zarazna bolest, — kaže glasoviti liječnik Tissot (kod Guibert 35) — ne razdražuje toliko naravne ljudske sile, ne oslabljuje mladež i ne prikraćuje toliko ljudski život, koliko nečisti grijeh«.

I taj grijeh kao da ne poznaje granica. »Svakim novim padom kopa si bludnik grob, u koji će brzo leći, a da se više nikada ne pridigne« (Ruillon 64).

Eto, kakva pogibelj, osobito za mladež. A taj je grijeh tako strašno proširen i počima da hara toli rano.

2. *Sifilis.*

Tajnim grijehom oslabljena i poremećena moralna svijest, više puta probušena i napokon porušena tvrđava stidljivosti kod mladeži, čini da ti mladi grješnici upadaju sve dublje u razne perverzije, dok napokon ne navuku na sebe očiti znak tjelesne bolesti, sifilis. Zarazna ta bolest može samim dodirom ruku ili ustiju i nevine okužiti, ali redovito sifilis kazna je nečistoga grijeha. »Bič najtežih i najstrašnijih bolesti, degeneracija karaktera, redovite su posljedice nečistog života. To je žalibože i previše poznata bolest sifilis, koja je rek bi

neizliječiva. Može za čas izčeznuti, ali se opet povraća i u naslijednicima« (Wood, Giovane 226). Doktor Guersey (ibi) napisao je: »Ne pretjeravam govoreći, da svake godine umiru milijuni bića uslijed ove zaraze, koja ih u jednom ili drugom obliku zahvati. Ona trujući, pošto i otruje cijeli organizam, komplicira sve njegove tjelesne pometnje i čini ih neizliječivim; ucijepi se u već postojeće bolesti i za dugo vrijeme muči tijelo dok ga ne dovede do smrti«.

Bakcil sifilisa zarine se u živo meso svojih žrtava izjeda ga sad ovdje, a sad ondje, ne štedi ni lica ni obraza, ispija mu krv, meso, srce. Nijedno udo nije pošteđeno. Za čas potisnut sifilis na jednom mjestu, na drugom se još većom žestinom povrati. Sifilističan čovjek nije nikada siguran, da se je oslobodio tog crva rastakača.

Uniđite u koju bolnicu i tamo ćete stalno naći određene prostrane odjele za venerične bolesti. Ima zato i specialnih klinika tih, kako ih Ruillon zove, spomenika naše degeneracije. Tamo ćete naći »bića degenirana još prije, nego li su doprla do potpunog razvoja svojega bivstva, sa prerano nabranim čelom, udubenim i plašljivim očima, usnama, s kojih je nestalo smiješka dobrote; bića, koja pod tako mladim suncem života vuku toliko rasklimanu egzistenciju«. Tako je pred 70 godina pisao Lacordaire, a što bi tek danas morao kazati, kad je to zlo poprimilo značaj ne samo invidualnog već i socijalnog zla!

Strašna je doista zarazna moć sifilisa. On, piše doktor Guersey (ib. 227) »otruje i sam bližnji zrak i stavlja u pogibelj osobe, koje bolesnika okružuju i riva u rani grob silno mnoštvo, u pravom smislu, usmrdjelih bića. Zdravi čovjek može se okužiti i samim dodirom«. Griješni otac može unesrećiti ženu, pa i nevinu djecu već u samom začetku do treće i četvrte generacije (Ruillon 66). Ni sama kuga u srednjem vijeku nije gore

harala od ove, na oko tajne, ali u svojim posljedicama toli očite i gadne bolesti. Kuga bi u nekim stalnim epohama periodično pokosila po jedan dio stanovništva; ali sifilis u ovim zadnjim vijekovima postojano i veoma obilno kosi ne samo stanovništvo, već i u braku, same klice života.

Premda ćemo još kasnije vidjeti kako je nečistoća, poradi svoje proširenosti, ne samo individualno već i socijalno zlo, to ipak govoreći o sifilisu nek nam bude dozvoljeno da već ovdje rečemo koju o njegovoj proširenosti. Nek nam čitatelj oprosti ovakvo pomanjkanje reda. Iz referata doktora V. (Zdravlje, Zagreb 1922., str. 287) vadim slijedeće porazne brojke: »Statistike o oboljenju od veneričnih bolesti za vrijeme rata pokazuju goleme brojeve, koji brojevi i sad poslije rata su se nerazmjerno uvećali i venerične bolesti postaju pravo narodno zlo. Tek kroz koju godinu osjetit ćemo prave posljedice rata kad budu odrasla djeca »grješnih« oceva. Cijeni se po mnijenju stručnjaka, da je 90% svih ljudi, barem jedan put u životu imalo triper. Mnogi ljudi su tu bolest imali dva tri puta. (Ovo nam se čini pretjerano! Opaska pisca.) Muškarci su od nje teže bolesni nego li žene«.

»U velikim gradovima više od 10% od cjelokupnog stanovništva zaraženo je sifilisom. Smatra se, da je četvrtina stanovništva grada Pariza oboljela od sifilisa.

»U početku rata Njemačka je evakuirala s fronte u pozadinu oko 30.000 zaraženih vojnika, što prestavlja čitavu armeju. Bolest je danas jako proširena u stanovništvu. Ljudi su ju prenijeli na svoje žene. 50% žena zaraženo je nevino; 85% sifilističkih udatih žena, dobilo je zarazu od svojih muževa.

»U Američkim Sjedinjenim Državama, gdje je predobrana protiv tih bolesti silno raširena, prijavljeno je god. 1919.: *239.502* slučajeva sifilisa; a god. 1920.: 326.117 slučaja. Povećanje ovih brojeva ne znači samo

njihovu učestavost nego i uspješnije i češće prijavljivanje zaradi liječenja«. Ovako doktor V.

Ovdje bi još mogao dodati, što piše rođeni Nijemac o uzroku poraza Nijemaca u zadnjem svjetskom ratu. Kassiepe piše (Homiletisches Handbuch, IV, B. 1922): »Ko je zadnji rat izgubio? Nije li kriva ona stotina hiljada vojnika, koji za vrijeme odsudnih bitaka, ležali su bolesni u lazaretima ne od rana dobivenih od neprijatelja, nego poradi sramotnih bolesti dobivenih od zlih ženetina«.

»Pribrojite ovomu još sve silne troškove za liječenje, pa onda poniženja, pogibelji, unesrećene obitelji, pootrovanu djecu, pogažena srca, istrošene izvore života, pobite nade, pa kažite, nemamo li pravo, da to zlo, koje je preuzelo tolike dimenzije, te se postojano širi, označimo kao najpogibeljnijim čirom na narodnom tijelu? On je doista »neprijatelj ljepote, jer nagrđuje lice, iznakažuje tijelo poput istrcane krpetine; neprijatelj sile, jer raščinja krv, razara sve organe; neprijatelj časti, neprijatelj bogatstva, koji najprije rasiplje za naslade, a kasnije za liječenje, u jednu riječ neprijatelj života« (Ruillon).

3. Fizična i živčana obnemoglost.

Već smo spomenuli kako nečistoća iscrpljuje fizične sile čovjeka. Doktor Stall piše (Giovane 77): »Želja za potomstvom prvi je znak fizičke disolucije, što čeka pojedinca. Sam seksualni čin uvijek iscrpljuje muškarca, a posljedice za ženu uvijek su strašne, kad se ne drži prave mjere i kad se ne poštuje zakon prirode. Kod nekih vrsta nižih životinja, reproduktivna vatra zažeže sve, iscrpi posvema mužjaka, a često je fatalna za ženku. Nekoje životinje odmah crknu čim izlegu jajca. Kod čovjeka ta vatra gori većom postojanošću, sad više, a sad manje intenzivno. Ko hoće da ta vatra uvijek plamsa, izlaže se katastrofalnim posljedicama. Uslijed

pretjeranog seksualnog popuštanja mnogi užasno trpe, umanjuju postojano svoje sile, oslabljuju razum«.

Fizična obnemoglost za sobom vuče živčanu. Glasoviti i toliko spominjani psihopatolog Kraft Ebbing tvrdi (Jeglič, Mladen., 99—100), »da se iz razuzdanosti razvija sva sila živčanih bolesti, koje danas truju radost života i moć života mnogih ljudi. Doista se živčane bolesti razvijaju i iz drugih izvora, ali najobilniji i najpogibeljniji je razuzdanost«.

Dà, nečistoća izjeda živčevlje napose pak nazovimo ga seksualno živčevlje, koje imade svoje središte ispod velikog mozga, a razgranjeno je preko kičmene moždine u hrptenici, po cijelom tijelu. Postojana grješna navika oslabljuje sve čovječje osjetne, a i nadosjetne moći i duboko potrese i samim mozgovnim živčanim središtem. Između svih česti organizma, mozag najviše ćuti svaki protuudarac seksualne zloporabe. Prejake sensacije, osobito ove seksualne prirode, potresu organizmom kao grom, i smetnu ga sa svog ravnotežja osobito, ako su takve uzbune živčevlja prečeste. I tako su svi živci poradi svoje povezanosti, u trajnom trzanju i trošenju; trajno prenapeti i morbozno podraživani, konačno oslabe te se slegnu. Odavle nervozne bolesti toli karakteristične našoj dobi.

Da navedem još jedno auktoritativno mnijenje liječnika Descureta: »Razvraćenost vrši na živčani sustav i na inteligenciju prejaki utjecaj, što lako razumije onaj, koji pomišlja na ono permanentno podraživanje, na običajne misli, koje zaokupljaju život bludnika; odatle epilepsija, pomutnje u sluhu, u vidu, u razumu, imbecilnost, smrtonosna melanhonija, u jednu riječ najveća fizična i moralna degradacija žalosna je baština ovoga grijeha« (Kod Guggino, str. 33).

Iza mozga prva žrtva grješnih užitaka biti će srce. Bludnik »jadan ne zna, da se zaratio sa svojim srcem, čije napadaje teško je duže vremena podnositi. Ah

koliki su tako slabo svršili, jer to srce, koje se bez milosrđa tuklo, moralo je napokon udarcima podleći« (Guibert 34).

Žalibože, kako često susrećemo i po našim i malogradskim ulicama ljude nestalnog i klimavog hoda, koji, iza dubokih živčanih potresa, iza forsiranja svoje naravi, kao da se i nemogu uspraviti. Živi su to svjedoci ove ponizujuće bolesti, žrtve grijeha, a možda i neznanja. Baš naše blištavo kulturno doba svjedokom je takve degradacije čovjeka. Biti će, da kultura, koja se je odrekla starog morala, a prisiže na slobodnu ljubav, nije baš zdrava.

E nema druge: život povrijeđen u samim svojim izvorima mora da fatalno pogine, a njegov organizam, uslijed zloporabe da se razriješi. Od svih razloga, koji mogu prikratiti život, — kaže Hufelaud (kod Guibert 36) — ja ne poznajem drugog, koji bi imao tako destruktivnu silu i koji u sebi sakuplja toliko razornih elemenata, koliko ekcesi nečistoće«. Nijedan drugi nered — napisao je Pajet — ne umanjuje tako očito životne sile, oslabljuje organe, te više pogoduje uništenju ili sprečava ozdravljenje, koliko nečistoća.

Nek ovo potvrdi i objavljena riječ Božja, koja nečistoću zove »u n i š t u j u ć i o g a n j«. »Što ste dobili, — piše sv. Pavao Rimljanima — da ste svoja uda pripustili nečistim strastima? One vode u smrt. Smrt je plaća grijeha«. To je već antecipirani pakao na ovoj zemlji.

B. DUŠEVNE RANE.

1. Duševne moći uopće.

»Sa gnjusobom nečistoće kvari se mašta, otupljuje razum, slabi volja, gine svako plemenito čuvstvo, svako mirno oduševljenje, sva energija življenja, svaka ljubav za red za dužnost« (Opeka 25).

Nije to pretjerano. Drukčije ne može ni da bude. Tako je tijesna sveza između duše i tijela i tako duša ovisi o tijelu, da svaki udarac na tijelu protuudarac je na dušu i obratno. Nemoguće je, da ostane duša nepovrijeđena u svojim energijama, ako je tijelo, organ duše, oslabljeno grijehom. Ona sv. pisma: ko počini grijeh ubija dušu svoju, najviše se obistinjuje pogledom na nečistoću. »Koliko se u pogledu nečistoće zastrani, toliko se gubi od svoje muževnosti, od svoje razumnosti, od svojega srca, od svojeg dostojanstva; upada se u neko žalosno umanjivanje; jer te nečistoća vijekom spriječava postati ono, što bi se moglo postići sa nešto malo više energije« (Ruillon 27).

Duša se — kaže Lecordaire — u nečistoći pomaterializuje, sva se iscrpi u sjetilnim organima, utrošujuć tu svu svoju energiju«.

Ali pređimo na pojedinosti.

2. *Pokvarena mašta.*

Kod razuzdanog čovjeka, mašta je redovito pozorište najružnijih slika. Te mu se tako živo utisnu u svijest, da se one skoro nesvijesno odrazuju u svim njegovim mislima, riječima, djelima, čuvstvima, dapače i kretnjama. Seksualnost suvereno zaposjedne područje svijesti, te takav čovjek ne može, a da ružno ne misli, ne govori, ne piše; on sve gleda kroz naočale osjetnosti i sve obojadiše poantom seksualnosti. Čini se, da ne može ni zamisliti neke lijepe i čiste slike. Ideje poštenja, ljubavi, žrtve, ne mogu da prodru kroz tako pokvarenu maštu.

S maštom je združena pamet. Pamet i nije drugo, nego svojstvo mašte, koja podržava i obnavlja već stečene predodžbe.

Bludnik nekom fatalnom nuždom podržava i obnavlja, redovito slike najgnjusnijih pikanterija, koje su

svojedobno u njemu pobudile što življi seksualni užitak i koje su mu radi toga u mašti ostavile duboki trag, koji se tako lako ne briše. Takve nečiste predodžbe postojano će bludnika sklanjati na opetovanje seksualnih užitaka. To je i razlog zašto razuzdanac samo o takvim stvarima misli, govori i sanja, pa ako je to kakav pisac, to će njegovi romani redovito vrviti slikama, što ih je njegova mašta sakupila po tamnim zakucima velegradskog života ili iskopala »iz dna života«.

Takva mašta izvorom je ne samo svih mogućih nereda i grijeha, već i strašnih nemira i patnja. Ona te neprestano, košto zemlja kamen, priteže blatu i grijehu. I kako je teško opirati se njezinim zamamnim i varavim slikama. Tek postojanom i dugom borbom mogu one slike problijediti i izgubiti od svog seksualnog čara i vabila na grijeh. Kako je stoga mudrije, već na početku zatvoriti vrata takvim nametnicima, dok je to još veoma lako. Pokvarena mašta ima samo tmine, samo crnih boja za krepost, za čistoću, za red, za život, a toli čarobnih i sjajnih za slobodu i grijeh. Zatvorimo varalici vrata. Stavimo tamo za stražara anđela straha Božjega.

Naprotiv uzgajajmo maštu taj lijepi dar Božji. Kad je ona istinita, čista i na dobro svedena, izvor je također najčišće radosti i najbolja pomoćnica na putu kreposti i poštenja. Dobro uzgojena i istinita mašta, ona će krepost prikazati u takovom sjaju, da će ju volja uzljubiti i u djelo privesti; ali će i grijeh prikazati u takovim istinskim bojama, da će ga bježati. Nek mašta bude uvijek u službi istine, dobrote i ljepote, pak će i ona za nas biti najvjernija i najugodnija družica na inače teškom putu kršćanske čestitosti i kreposti.

3. *Razum potamnjen.*

Prljava mašta utječe na razum indirektno tako, da ga ona svojim ružnim slikama zasjeni, i tada razum, osobito na području seksualne etike, ne može doći do

prave istine. I doista, kad je mašta postojano zaokupljena nečistim slikama, kad su živci podrmani, mišići oslabljeni, zdravlje poremećeno, kad se ne propušta nikakve prigode, da se udovolji putenosti, tad je već faktično razum sbačen sa svog prijestolja, te nema u čovjeku vodeću već samo podređenu ulogu; mora naime da sluša, a ne da zapovijeda. U borbi između tijela i duha, kod razuzdanaca i ne može da bude drukčije. Put će naprosto nametnuti duhu svoju posebnu logiku, logiku puti, o kojoj ćemo kasnije opširnije progovoriti. Svršava se redovito tako, da razum, uslijed pritiska osjetnosti stvara si takve teorije, koje će ne samo opravdati već i uljepšati sve moguće slobode i perverzije seksualnog nagona. Seksualni nagon, koji bi po svojoj naravi morao služiti uzvišenoj svrsi održavanju vrste, baš sudjelovanjem razuma snizuje se do isključivog sredstva pukog uživanja, ništeći umjetnim načinom, i pervertirajući seksualne sile. Životinja, koju vodi puki nagon, ne može da dođe do takve perverzije, do koje se snizi čovjek kad je u službi najniže strasti. Zlouporabom razuma čovjek pade i ispod livela nerazumnih životinja. Koje poniženje ljudskog dostojanstva!

Ali ni najveći razuzdanac ne može uništiti svoju razumnu narav; i on ima svoja lucida intervalla; i njemu, ko munja kroz noć, periodično zasvijetli trak zdravog razuma; ali samo za to, da još jednom vidi svoj žalosni položaj, i što bi sve mogao biti, da nije ugreznuo u blato osjetnosti. Ne gasimo dakle to naravno Božje svjetlo u nama. A zato dovikujemo osobito našoj mladeži, hoćete li da uzdržite svjetlu, aktivnu i svježu svoju inteligenciju nema vam druge nego: bježite nečisti grijeh!

4. Skršena volja.

Potamnjenje razuma za sobom vuče oslabljenje volje. Volja i nije drugo no spoznaja čvrstih i jasnih načela razuma, potkrepljenih isto tako solidnim i praktičkim

motivima, koji će volju, u danim okolnostima slobodno prinuditi, da ih u život provađa. Sad pitamo kakva su načela, kakva je logika bludnika? To su načela slobodne ljubavi, logika putenosti. Naravski da i djelovanje bludnika ne će biti nego u službi putenosti, kako smo već, a još ćemo i kasnije, izložiti.

Volja je redovito slaba, a udovoljavanjem osjetnosti postaje sve slabija i slabija, dok se potpuno ne skrši. Kako se teško popravlja zla navika na pr. tajnog grijeha kad jednom preuzme mah. Imade ih, koji su ruke čvrsto privezali uz tijelo, ili u okove pričvrstili oko postelje; jer ni isti san nije bio dovoljan, da ih sačuva od masturbacije. Vide nevoljnici i osjećaju svoju propast; htjeli bi se nje osloboditi, ali ne mogu. I pošto je takav bolesnik redovito bio pobijeđen, gubi on povjerenje u svoje sile. U borbi je do sada samo uzmicao, pa kad zijeva ispred njega ponor, ne može ni sada, da se od njega odvrati; pa lako da ga još puno puta sjetilna nesvjestica strovali na tla. To je ropstvo puti; potrebita je izvanredna milost božja, da se ti okovi raskinu. I zato dovikujemo svima, a posebice mladeži: ne dajte se u to nisko, a teško ropstvo. Takvo ropstvo svatko si ga satkiva onda, kad pojedinim griješnim činima kuje, a i skuje i pojedine vitice, kojih kad ima dovoljni broj, eto ti veruge, zle navike, koje nesretnika sputaju. Ne kujte sebi takvih lančića; oprite se napasti na početku; zakrpajte malu rupicu na ladici vašeg života još prije, nego li provali toliko vode, da joj ni sisaljke odoljeti ne mogu.

5. Slomljeno srce.

Život je srca ljubav, a razuzdanac najmanje ljubi, on nema srca. Čisto putena ljubav, kod razumnih ljudi nije ljubav već puteni egoizam, koji ide za izrabljivanjem, a ne usrećenjem drugoga. Koji razuzdano žive, oni izgube osjetljivost i mekoću srca za sve, što je

lijepo i uzvišeno. »Ako mladića zahvati putenost, srce malo po malo oboli, ne ćuti više prostih naravnih užitaka, ne izlijeva se spram drugih i svrši tako, da ne bije za drugo nego, da udovolji svojoj niskoj strasti« (Lacordaire kod Guibert 43). I jedan drugi pisac (Vivet, ib.) kaže: »Duša bludnika sva se izlijeva u putenost, izvora ljubavi i samilosti nestaje sasma; srce, koje je svu svoju energiju dalo sjetilima, otvrdne, i mjesto veledušnih čuvstava zauzima mjesto neki divlji egoizam.

Jadne li žrtve niske požude! »Jednom, kad se neko privikne jakim pobudama strasti, kako ćete da to srce, koje je (osobito kod mladih) stabalce toli nježno, te se hrani sa nekoliko kapi rose, koje mu ovdje ondje osvježi lišće; srce, koje je toli nježno, da ga gasi najlaganiji lahorak; srce, koje je mnogo dana sretno poradi jedne riječi, jednog pogleda, jedne utjehe; srce, koje je u normalno vrijeme toli mirno; kako ćete da to nježno srce, svoje blage i krhke radosti suprotstavi grubim naslađama iskvaren požude?« (Lacordaire, ib.).

I ja ne znam što bi moglo ganuti takovo u nisku osjetnost ogrezlo srce. Ne suze majke, odnosno vjerne žene; ne prijetnje očeve; ne obećavanja, ne opomene, a još manje kazne. Pokažite nesretniku sijedu roditeljsku kosu, koju osramoćuje svojim ponašanjem; spomenite mu svu nježnu ljubav, kojom ste ga od zipke i dalje njihali; sve slatke radosti, koje je i on nekad ćutio na domaćem ognjištu; spomenute mu sve probdijene noći, sve suze i bolove, sav rad i žrtve da ga odgojite, usrećite...; sve je to uzalud; ugasila se u njemu vatra ljubavi, mutan mu je pogled, tvrdo mu je i ledeno srce. Ne čuje više, ne vidi, ne osjeća, ne ljubi, nema srca. Otrovala ga je naslada.

Oh kako je nesretan! Dosadilo mu je sve pa i sam užitak. On prezire sve, a najviše život. Potišten, probit, postiđen, rob najniže strasti, odbija svaku poduku, svaki savjet, svaku pomoć pa i samu samilost. Na teret je

sebi i drugima. Pa iza kako je poigrao svoje poštenje, svoju budućnost, svoj novac, svoje zdravlje, sve, sad smišlja osvetu; ako ne uspije u bolnicu ili ludnicu, laća se ubojitog oružja, da svojem jadnom životu nasilnim putem dokrajči kraj. Evo tragike, istinske tragike grijeha. I takvi slučajevi samoubojstva, radi tobožnje nesretne ljubavi, kako su česti! I još će se naći koji nazovi književnik, koji će tu tragiku jedne nesretne duše još »ovjekovječiti«.

Slomljeno srce požudnom ljubavlju može još ipak spasiti samo čista, nesebična, požrtvovna ljubav majke, zaručnice. Sretni oni sinovi, oni zaručnici, koji su naišli na takve anđele. Mile majke, zaručnice vjerne, prosljedite da i dalje trpite, molite: obraćenje vašeg Augustina (sin sv. Monike sv. Augustin za kojeg je ona 15 godina molila i plakala) biti će najljepša nagrada za vaše žrtve.

POGLAVLJE DRUGO.

Pustoš na području obiteljskom.

I milo obiteljsko ognjište raskopava grijeh nečistoće. Kad se brakovi lakoumno sklapaju u plamsaju strasti, a bez prave dublje i duševne ljubavi, onda, košto se lako gasi putena ljubav, tako se gasi i bračna vjernost, te mnogi bračni drugovi od vremenite bračne nevjernosti lako dođu do trajne i postojane nevjernosti, do razvoda braka. Uopće pak mnogi brakovi sklopljeni bez svijesne odgovornosti ne postanu drugo nego neka legalna prostitucija, zakonita naime istitucija za sprečavanje poroda. Što ovdje u kratko ustvrdismo želimo pojedince obrazložiti.

1. Brak Bogom blagoslovljen.

Brak je svet, jer je sveta njegova svrha, sveto njegovo djelovanje. Brak je tijesan i doživotni vez ljubavi dvaju ljudskih bića u svrhu, da s Bogom sudjeluju u stvaranju, odnosno uzdržavanju ljudskih bića na zemlji. U tu svrhu ta dva bića jedno drugomu se sasma predaju duhom i tijelom, a svoju ljubav zapečate svečanom prisegom vjernosti i odanosti do smrti. Tu ljubav Bog blagoslivlje u sakramentu ženidbe, te bračnim drugovima, kao što je i prvom bračnom paru u raju zemaljskom upravlja riječi: »*Rastite i plodite se*«. Oni preuzimlju uzvišenu zadaću: rađanje djece Božje na zemlji. Pa kako je Bog stvorio čovjeka i utisnuo mu svoju sliku i priliku, tako i roditelji utisnuju svojoj djeci ne samo crte svojeg lica i obličja, već i duševne crte karaktera, ćudi, te i osebine svojeg roda i plemena. Koje li odlike ovjekovječiti sebe u svojem potomstvu!

I tolike različite fizične i duševne sposobnosti bračnih parova jedno na drugo sklanja. Pojedini bračni par sam je za sebe nedovoljan, nekako nepotpun, a u bračnoj zajednici jedno upotpunjuje i usavršuje drugo. Jedan je stvoren za drugoga, jedan poklapa drugoga, i tako ujedinjeni, postignuvši individualni i zajednički razvoj svojih osebujno manjkavih sposobnosti, uspješno porade i oko svrhe same bračne zajednice, a ta je: rađanje i uzgoj djece. Biti će dakako između njih divergencija; ali će i ove, međusobni dodir izgladiti i nastati će suglasje u promicanju njihove osebujne i zajedničke svrhe. Ljubav, prava ljubav, koja brakove sklapa, zasladiti će i žrtve braka na obostranu korist bračnih drugova i njihove djece.

Doktor Drake potvrđuje naše izvode lijepim riječima: (Moglie, 89) »Pravi brak pogoduje razvitku i poboljšanju cjelovitosti karaktera; olakoćuje stjecanje sviju kreposti, uništava egoizam, zasladuje temperamenat, proširuje smisao života«. To je jedino moguće kad

brak sklapa samo prava ljubav, vez ne samo tjelesa, da li još više duhova; ljubav, koja ne gleda u glavnom na interese i na nasladu, već koja se sva daruje i žrtvuje samo da drugoga usreći. I u takvom braku čovjek upravlja u obitelji bez suprotnosti kao otac, kao muž, koji, dok se iz ljubavi vidljivo žrtvuje, ljubavlju mu se uzvraća ljubav. On saopćuje družici svoga života sve svoje žalosti i radosti, svoje osnove i bojazni; ali i ona je svome mužu prava tješiteljica, savjetnica, pomoćnica. Tako oslonjeni jedan na drugoga, a obadvoje na Boga, bračni parovi, koje je ljubav ujedinila, Bog blagoslovio, djeca usrećila, gledaju mirno u svoju vremenitu i vječnu budućnost. Sa zadovoljstvom gledaju u plod svoje ljubavi i svojih žrtava, u djecu svoju, na koju će se u svojoj starosti osloniti i koja će, ne samo nositi njihovo ime, već i provađati njihove ideale. Takvi promicatelji uzvišene Božje osnove na ovoj zemlji — rađanja i odgoja djece Božje — mogu se nadati i vječnoj nagradi.

»O svetosti dakle kršćanskog ognjišta, koje je upalila sama Božja ruka, a podržava njegova milost; gdje je vjernost za uvijek podigla svoj šator u velebnoj sjeni žrtve i ljubavi; gdje su patnje i radnje manje tegotne, jer su plemenito podijeljene; gdje se otac i majka sakupljaju oko istog žrtvenika, kao i oko iste trpeze! Tko dakle, kad te promatra obasjano tolikim mirom, da ne zavapi sa prorokom: (Gn. 27, 29) »Blagoslovljen, koji te blagoslivlje, proklet, koji te proklinje« (Ruillon 96).

Brak bi morao biti izvor mira i sreće na ovoj zemlji; a takovi i doista jesu kršć. brakovi. Ali žalibože u mnogim brakovima toga nema. A zašto se ona božanska vatra ljubavi tako brzo ugasila? Zašto su mnogi brakovi nesretni, obitelji razrovane, njeni članovi raspršeni? Odakle u brakovima nevjernost ne samo vremenita već i potpuna i trajna, koja se zapečati razvodom same bračne zajednice?

Nastojati ćemo na ta pitanja odgovoriti.

2. *Brakovi bez ljubavi.*

Brakovi su nesretni, jer se zaboravilo na onu temeljnu i sasma jednostavnu istinu, da samo prava, idealna, žrtvom posvećena ljubav može spajati i uzdržavati bračnu svezu; a nipošto seksualna, putena, čisto tjelesna ljubav, koja se napose u braku brzo gasi. Tä gledajte kako se sklapaju brakovi? Ljubakanje već počima i na školskim klupama. Upoznaju se dva bića više po licu, po glasu, po odijelu, po namigivanju nego li po duševnim svojstvima. Zaljube se prije očima nego li srcem, na plesovima gdje više privlači uzbuna krvi nego li čuvstvo srca, više strast nego li ljubav. Strast se zapalila u sjetilima, ali nije zahvatila srce, a još manje razum. Ono dvoje bića moguće se i tjelesno približili, ali nè srcem, nè dušom, nè razumom. Oni se ne poznaju, oni se ne ljube; jer, upamtite dobro, s t r a s t n i j e l j u b a v. Pa i ako ono dvoje pred oltarom obreknu međusobnu vječnu ljubav, oni neznaju što govore, što čine; oni sami sebe varaju. Kako se među njima upalila ta ljubav (strast) isto tako će i ugasnuti. Krasno je rumenilo ruže, ali čim joj latice povenu, i otpadnu, ostaje goli u vis stršeći trn. I rumenilo lica brzo svene, latice požute, otpadnu, a na njihovom mjestu pojavi se goli, bodljikavi trn. Oh, kako baš seksualna vatra brzo požge te rumene latice nasmijanog lica; oh, kako se brzo, bračni parovi nalaze jedan spram drugoga u pozi bodljikavog trnja; oni se više ne trpe, ne ljube, mrze se. Ugasila se ljubav, ili bolje rečeno: ljubavi nije nikada ni bilo! Plamsala je samo seksualna požuda, koja je možda već davno prije sklopljenja braka, požgala poštenje i druge moralne vrednote koje su morale biti kao priprava pravom braku, a sada je ostalo pusto garište, koje još ovdje ondje zaudara dimom niske sjetilnosti.

U tome dakle što se mnogi brakovi, lakoumno i bez prave ljubavi sklapaju nalazimo uzrok propadanja bračnog života. Prava ljubav pa i bračna, gleda *i* na dušu, na Boga, na vječnost, pak je i zato jaka, savjesna, požrtvovna i uvijek vjerna.

3. *Nevjera u braku.*

Nevjera u braku je naravna posljedica pomanjkanja prave ljubavi pri sklapanju braka i u samom braku. Bračni drugovi treba da se ljube d u š o m a ne samo tijelom. I njih veže zakon bračne čistoće, bez koje nema ni bračne vjernosti a ni bračne ljubavi. Zakon bračne čistoće je žrtva; ali se može također kazati, da je sreća zaručnika obranjena baš sjenom međusobne čistoće. »Brak — kaže dr. Drake (80) ujedno je najveći blagoslov i najveće prokletstvo; on je žrtvenik najčasniji i ponor najdublji. Tko u braku živi, po Božjoj odredbi, uživa i njegove radosti; a koji bez savjesnosti i bez moralne priprave u nj stupa, taj snosi i njegove terete«.

Rekli smo, da je pomanjkanje čistoće u braku ili bračna nevjernost jedan od crva rastakača samoga braka. Sama seksualna ljubav je nemirna, promjenljiva, nikad potpuno izdovoljena, te traži uvijek novih podražaja i izvan bračne zajednice. Tada jao! Kad je krivnja s jedne strane, ah kako teško osjeća to vjerolomstvo nevina strana, koja zato nije dala ni razloga, a ni povoda, a to su redovito žene; jer stanoviti moral lako opraštа muškarcu, što slabijem spolu postojano niječe. Kako se često susrećemo sa takvim nevinim žrtvama ljudske pohote. Stanovita gospoda misle, da zapovijed n e č i n i p r e l j u b e, vrijedi samo za slabiju stranku, za ženu, a ne i za muškarca! Ovomu će moderni svijet oprostiti, dočim će nesretnicu kamenovati.

Kakova je to nesreća, kolika sablazan za jadnu djecu, koja pritisnuta uz majčino krilo, s nepovjerenjem, ako ne i mržnjom gledaju na onoga, koji prezire njihovu majku. I već se ocu ne mili domaće ognjište, ne razveseljuje ga

nevini smiješak svoje dječice, ne rastužuju suze njihove majke, a svoje supruge; strast je u njemu uništila najopravdanije i najnježnije osjećaje muža i oca. Njegovo je srce pusto, hladno, mrtvo; ubila ga nesretna bludna strast, i to po svoj prilici za uvijek. On ne može više biti ni otac, ni muž; odnosno ni majka ni supruga; jer više ne živi ni za djecu — ona su sirote —; ni za suprugu — koja je udova —; on ih više ne ljubi, on je mrtav. Preljubnik, preljubnica, ne mogu podići svoje oči, a još manje svoje srce, spram povrđene strane. Tu se ne govori; jer je strast ubila iskrenost, vjernost i ljubav. Jao obitelji, gdje se zakon vjernosti tako krši. Tu već nema ni roditelja ni djece, već samo zapuštenih sirota i obudovljenih udovica. Tako je kad nema ljubavi, kad nema bračne čistoće. Nevjera, kaošto rekoh, raskopala je sasma ono domaće ognjište.

A takova je pustoš po domaćim ognjištima sve više širi. Preljub, bračna nevjernost postali su i preobične pojave ne samo u romanu, već žalibože i u životu. Preljub, to je najmilija, najobičnija tema i naših romana i drama i kino-predstava. Tamo se poistovjetuje ljubav sa strašću, poštenje sa grijehom, bračna vjernost sa preljubom. »Ljubav, (recte preljub) — kažu oni — prvi je zakon. Ljubiti se može, mora ma i u preljubu. I ti besavjesni kvaritelji mladeži, znati će, doista »genialno« tako stvar zaplesti, te će po toj logici putenosti izgledati, da je bračna vjernost nemoguća, da je prosta glupost, tiranija; preljub da je triumf ljubavi i pravice. U kinu i kazalištima pljeskat će se onomu, koji je znao taj uvijek zanimivi čvor rasplesti preljubom.

Oh kad bi tako bilo samo u romanu i na kazališnoj pozornici! Romanopisci i dramatičari tumači su mišljenja dobrog dijela stanovite publike, koja će uvijek rado gledati takve predstave, kakve su joj iz vlastitog života i previše poznate i koje bi imale opravdati njezine nerede. Bračna se vjernost silno krši. Preljub postao je i

preobična stvar i ako ne ovako javno jer stanovita »moderna kultura« znade puno toga fino prekriti samo, da se unutarnja gnjilež ne vidi.

Kad bi vojnik prekršio vojnu prisegu nedvojbeno stigla bi ga teška kazna. Ali kad se krši najsvetija prisega vjernosti, kojom je skopčana vremenita i vječna sreća i bračnih drugova i njihove djece, malo tko će se maknuti, jer »tako je moralo biti«! Kako smo nisko spali! Uzalud je već govoriti o pravici, o moralu, o svetosti prisege, o povrđenima i unesrećenima; sve je to ništa; samo se ugni kaznenim posljedicama, a za drugo nijesi odgovoran nikomu. Ako je nekomu i krivo, gore mu i bilo, kad je toliko naivan te misli, da se čovječja požuda dade i danas sputati kojekakvim konvencionalnim oblicima braka, pa bili oni i prisegom i drugim zakonskim odredbama potvrđeni.

4. Razvod braka.

Pošto je seksualna ljubav utvrdila pravo na vremenitu nevjernost, tada će brzo tražiti pravo i na definitivnu rastavu« (Ruillon 102). Tako se i događa. Ako su već srca ledena, a ubila ih je nečistoća i bračna nevjera, ne preostaje drugo, nego da se takvo stanje razvodom braka uzakoni. I »moderne« države to čine! Tako, što je Bog združio, oni razlučuju.

Razvod braka lako se može dobiti, osobito ako ga obadvije stranke traže. Kao da to ovisi jedino o njima. A zašto se razvod traži? Da se može legalno stupiti u novi brak, i ne misleći pri tomu, da to nije ništa drugo nego li postojano uzakonjeni preljub.

Svi razlozi, koji se mogu navesti u prilog razvoda braka, pa i u ime civilnog zakona nijesu u sintezi drugo nego koncesije, po Bogu zabranjenoj putenoj požudi, a na štetu savjesti i poštenja. Forel (str. 531) je te razloge ovako prikazao: »Ako ženidba nije sretna, te se karakteri

ne mogu dalje podnositi, onda, pod zakonitim uređenjem odnosa glede djece i odnosa roditelja spram potomaka, može se brak, odnosno seksualna zajednica (to je Forelu brak) raskinuti«.

Na što odgovaramo: bračni parovi i iza ženidbe ostaju ljudi sa svim onim slabоćama ćudi i temperamenta, koje su i prije imali; ove se mogu tek u braku međusobnim, ljubeznim podnašanjem s vremenom i ukloniti. Prava bračna ljubav sa malo više viteškoga duha spram slabije strane, malo po malo poravnati će takve poteškoće. Glavno je, da je brak sklopljen iz ljubavi a ljubavlju t. j. žrtvama se i dalje podržava. Jer, ako odnosna ljubav, koja ide za međusobnim podupiranjem i usavršivanjem bračnih drugova nije moguće ni postojala, već se pod maskom ljubavi krio spekulativni interes, putena naslada, onda naravski, da se degeneracija morala razvijati u pravcu međusobnog omrznuća, hladnoće, sve do najzadnjeg stepena, do razvoda bračne zajednice.

Ali imade još jedan razlog, a taj je najodlučniji faktor, koji će uvijek snažnim glasom prosvjedovati protiv razvoda, a to su djeca. »Djeca! Evo učitelja, koji ne će razvod nikako opravdati, evo suca, koji ne će nikada razvoda dozvoliti. Svakomu je to jasno. Djeca su primorana priključiti se ili ocu ili majci; otac i majka su primorani, da se otimlju za poštovanje i ljubav sinova. Pa zar nije to okrutno, protuprirodno? Nek se najprije pokidaju sveze sina i kćerke sa ocem i sa majkom, a tek onda moći će se govoriti o raskidanju sveze između muža i žene. Dok Crkva brani nerazriješivost ženidbe protiv egoizma i njegovih zahtjeva, ona istodobno brani svetu slaboću djece, kao također i čast domaćeg ognjišta pa i vrhovnu Božju vlast« (Ruillon 105).

Brak mora da je nerazriješiv osobito u interesu djece, u interesu žene i majke, u interesu poštenja i čistoće. Dà, nerazriješivost braka, koju samo katolička

Crkva uporno uči i podržava nije drugo, nego kako i sam Förster tvrdi, (49) nužna obrana protiv »nepersonalnih impulsa reproduktivnog nagona«. Pa i sam slobodni mislilac Compte morao je priznati, da »su naša srca tako nestalna, da društvo mora intervenirati da se odupre nepostojanosti i kapricu koji bi ljudsku eksistenciju sveli na žalosno izmjenjivanje nedostojnih i bezciljnih pokusa« (Ib. 49). Još jednom pri zaključku navodim riječi Förstera: (51) »Ja držim sa svom energijom, da oblik stalno i isključivo monogamički (kakav je u kršć. braku, op. piščeva) veze između dvaju spolova, jest prava obrambena tvrđava moralne slobode, u koliko prikazuje ona *ja* u svojoj tvrdoj i stabilnoj cjelovitosti suprotiv putenog *ja*«. Imade doista slučajeva, da u nerazriješivosti ženidbe trpe i pravedne stranke; ali su takve iznimne žrtve potrebite za uzdržavanje principa nerazriješivosti, koji će za hiljade biti jedina spasavajuća nauka i ustanova protiv razuzdanog i nepostojanog seksualnog nagona. Obitelj, mora se pa i uz najveće žrtve, podržavati jedinstvena.

5. *Sprečavanje poroda.*

Vatra seksualne požude na obiteljskom području sa svojim pustošenjem nije još pri kraju. Ona i dalje ruši, nesmiljeno ruši sve, što joj je na putu uživanja. Seksualnost traži u braku uživanje, neograničeno uživanje bez odgovornosti, bez posljedica. I zato otklanja, koliko samo može, rađanje djece. I u tom pogledu ne zazire ni od najvećih zločina ni od protuprirodnog čedomorstva.

Namjerno sprečavanje poroda, protuprirodnim i nedozvoljenim načinom, teška je povreda zakona Božjega. Ono se diamentralno protivi i uzaludnom čini samu naravnu svrhu braka; brak se tako izrodi do proste legalne prostitucije. Brak, kad se namjerno nastoji da se omete njegova svrha rađanja naime djece, on nije više od

Boga određena, a od Krista blagoslovljena istitucija za raspložđivanje ljudskog roda, već nisko, bezsvršno, neodgovorno, pod plaštem zakonitosti sakriveno puteno uživanje. I tako najuzvišeniju, najmoćniju, najnužniju prirodnu silu, samu stvaralačku Božju silu (jer roditelji su samo sredstvo u Božjim rukama) puteni ljudi izrabljuju u svrhu niskog uživanja. A kako je strašna ta zlouporaba! Barem da bi to bila rijetka i iznimna pojava; — ali nažalost struja Maltusianizma poplavila je cijeli svijet.

Rekoh, sam Bog u rasplodu ljudskog roda saopćuje čovjeku dio svoje stvaralačke moći, jer, košto je svemoćna riječ neka bude, stvorila cijeli svijet, tako je i ova druga rastite i plodite se dok bude svijeta, osigurala postajanje ljudskog roda pomoću samog čovjeka. I toli velebnu silu stvaranja čovjek izrabljuje!

Život, napose ljudski život, pojava je najvelebnija; taj život, sva organska priroda osim čovjeka, ne može stvoriti ni najgenijalniji umjetnik ne može svojoj umjetnini udahnuti. A taj život, ljudski život da zatire sam čovjek, već u samim njegovim klicama, gdje on spontano niče, to je luda i besmislena okrutnost, koja se ne može protumačiti.

Čovjek je smrtan. Jedino po sili rasploda ne umire potpuno; on ulijeva po kapljicu krvi u svoje potomstvo, on mu udahnuje po koju ideju svoga uma, po koje čuvstvo svojega srca. Kulturnu baštinu, po mogućnosti obogaćenu, čovjek namrije svome potomstvu. Grijeh nečistoće raskida taj vez, te se i prema tomu ogriješuje o kulturu i o prirodu. Po naravi pozvani, a od Boga blagoslovljeni i pomoženi bračni drugovi, da uzdržavaju, pomnožavaju, ovjekovječuju građane za zemaljsku i nebesku domovinu, oni se suprotsavljaju i zakonima naravi i izričitim Božjim zapovijedima, kad, samo da se riješe malo teške, al zato časne i zaslužne dužnosti uzdržavanja i uzgoja djece, ne će da se tom plemenitom pozivu odazovu.

To je crno izdajstvo spram domovine, kojoj se na taj način hotice ubijaju građani; to je zločin spram naravi, kad se namjerno sprečava njezino djelovanje; zločin spram čovječanstva, kojemu se oduzimlju vojnici od borbe spram zla; teška povreda zakona Božjega, koji podigav ženidbu na dostojanstvo sakramenta, htio je tako i Crkvi i nebu pribaviti svoje sinove. Ali preko svega ovoga puteni čovjek prelazi. A može li uopće biti drukčije, kad niži instinkt nadvlada i duh i odgovornost, i savjesnost i ljubav pa i sam naravni osjećaj?

Nu da izmaknemo prigovoru, da su ovo zastarjeli nazori službenika Crkve, pripuštamo riječ muževima, nada sve stručnjacima, koji, jer nijesu pripadnici katoličke Crkve, ne mogu ni biti osumnjičeni od kakvog partizanstva. Doktorica Drake piše: (str. 81) »Kad muž i žena navlaš traže ostraniti očinstvo i materinstvo, a ipak pripuštaju slobodni izljev nagonu, nije nikakovo čudo, ako njihov karakter pade na ništicu te je blizu smrti. Uzroci, koji su izazvali i izazivlju takovo stanje mogu se ovako u jedno skalupiti: krive ideje o važnosti života, vulgarni nazori o sreći, pomanjkanje osobnog dostojanstva i nemarnost za više zakone braka«. Ja bi još nadodao: i pomanjkanje straha Božjega radi čega su i gorispomenuti razlozi bez uplivne moći.

Kasnije ćemo se još na ovo pitanje povratiti i navesti druga svjedočanstva.

6. Pometnuće (Abortus).

Nek dalje govore stručnjaci, i tako će pojmovi biti jasni.

Doktor Stall (Marito 1412.) piše: »Mnogo žena, a možemo kazati i mnogo muževa, nastoje spriječiti začeće. Ova nezdrava (želja) misao dovađa nekoje rodi-

telje da unište život. dok je još u zametku. Majka, koja želi i pristaje na ubijstvo svoje djece, koja su još ondje, gdje ih Bog podržava prije rođenja, kriva je radi čedomorstva, kao da bi sama udavila, razdrobila i otrovala svoga mališa već u zipci. Nekoje misle, da se ne može govoriti o zločinu dok nije život očito počeo svoju evoluciju. To je veoma teška bludnja. Tek što je muški sjemenjak (spematozoid) oplodio žensko jaje, počima život, a uništiti ga jednako je što i ubiti život. To je najjednostavnija istina. Oplođeno jaje ostaje u utrobi samo ako je oplođeno. Tek izbačeno prestane živjeti«.

Isto potvrđuje i dr. Pomeroy, koji piše (ib.) »Život postoji već od časa zametka; neodvisni pak život počima od časa rođenja«. Zato svojevoljno pometnuće je ubojstvo. To potvrđuje i dr. Naphes, koji kaže da »svojevoljno pometnuće ili abortus jest ubojstvo; jest čedomorstvo na biću, koje ne može vikati niti se braniti, izvršeno od one iste, koja bi ga morala i braniti i ljubiti«.

Ljudi se zgražaju nad krvološtvom jednog Iruda koji je posmicao nekoliko desetaka tisuća djece, pa ipak svaki dan se događa po koji slični pomor mladenaca. »U životu ćemo naći žena, koje ne bi ni muhu ubile, a ipak priznaju, da su umorile 5—6 dječice, a o tomu govore, kao da se radi o mačićima, a ne o ljudskim bićima« (Pomeroy, ib.).

Sinclair (kod Drake 121) piše da mnoge majke, koje su ukopane sa svim vjerskim obredima zaslužile bi da im se na grobu postavi ovaj natpis: »Ovdje leži jedna čedomorka, koju su u ovu jamu nagnale osobe sukrivice ubojstva i to njezin muž, prijateljice i besavjesni liječnik«. Doista besavjesne babice i kojekakvi liječnici za dobre pare pripravni su da obave takve operacije.

Mnoge majke radi abortusa padaju u rani grob, jer su za majku strašne moralne i fizične posljedice pometnuća. Doktor Napheys piše: (Kod Stall, Marito 144) »Ako žene ne ljube plod svoje utrobe, ako je materinski nagon sasma ugasnuo u njihovom srcu, nek barem zapamte, da nastojanje oko pometnuća, uzrok je postojanih i nasilnih bolesti, koje oštećuju utrobu i često prouzrokuju brzu smrt; nek znadu da pometnuće osim što prouzrokuje umnu slaboću, često dovađa do prave ludosti, te najbrže dovađa do uništenja kućne sreće. Bolje, mnogo je bolje, imati svake godine jedno dijete tekom dvadeset godina, nego li počiniti zločin; bolje umrijeti u bolovima poroda nego li živjeti takvim teretom na savjesti«.

Teške posljedice nasilnog pometnuća navuku takve nesretne majke ne samo na sebe, već ih i kao teretnu baštinu ostavljaju i svojoj djeci. One su redovito nemirne, nervozne, a poviše nezadovoljne sa svojim položajem kao majke djeteta što ga već u utrobi nose, a kojeg već tada ne ljube, već bi ga se htjele i nasilnim grješnim putem što prije riješiti; a što će pitam ja dalje, što će biti o toj neželjenoj djeci, koja su još prije rođenja izgubila majku? Ako promislimo, da duhovno stanje majke za vrijeme začeća i trudnoće upliva na djecu »što moramo tek isčekivati od karaktera one djece, koja se rađaju od majke polučedomorke, one naime, koja, pošto je željela, pripravila se, a možda i pokušala da ubije još nerođeno dijete, ali nije joj uspjela zločinačka namjera? Ah, koliki zločinci možda su baš od svoje majke naslijedili sklonost na ubistvo« (Stall, Marito 147).

Strašne li slike prošlosti, a još gore perspektive za budućnost! Isti doktor Stall dokazima na dlanu utvrđuje činjenicu, kako je u razvoju fizičkoga i psihičkoga života kod nebrojenih generacija sve povezano za svoje uzroke. U prethodnim generacijama moramo također potražiti uzroke sadanjih fizičkih i psihičkih žalosnih pojava sadanjih generacija, koje će opet prenijeti na svoje potomstvo, što su baštinili od svojih pređa i što budu

sami sakupili. Kakvi su roditelji, takva će biti i njihova djeca! Ako dakle roditelji nijesu svoju djecu ljubili onda, kad su joj život davali, ni onda, kad ih je majka u svojoj utrobi nosila, a možda ni onda, kad su ti sinovi nevolje i nesreće na taj svijet došli; nedvojbeno, da ni ona majka nije mogla sa svojim poluotrovnim mlijekom uliti ljubav u svoju djecu spram sebe, ljubav, koju ona nije nikada imala spram djece. Kad su ta n e ž e l j e n a djeca poodrasla već su instinktivno ćutila neku odvratnost spram onih, koji su im iz nevolje život dali. Tako su povrijeđeni naravni zakoni, i ako malo kasnije ali se to ipak sigurno osvećuju svojim prekršiteljima. U obiteljima, gdje je presušio izvor roditeljske i sinovske ljubavi, tamo se otvara samo izvor mržnje i razdora, grijeha, koji brzo otruje sve, ma baš sve.

7. Pusto ognjište.

A sad uniđite sa mnom u koju obiteljsku kuću, na koju je grijeh utisnuo svoj pečat. »Tamo u samoći staraju oni činitelji neplodnosti. Bolest i smrt su im pred vratima, a nema nikoga, da im pomogne. Ako su bogati, plaćat će tuđe ruke, da ih njeguju u starosti. Ali hoće li oni u drugoga naći simpatije, utjehe, nužne ljubavi, koju bi im sinovi i kćeri, da ih imaju, u taj najpotrebniji čas podijelili, a tu ljubav i brigu oni baš sada, u dugočasnosti, u grižnji savjesti, u dosadi i neizvjesnosti za sutrašnji dan, najviše trebaju? Svega toga sada nema; nema svjedočanstva dobre savjesti; nema grješnih radosti prošlih vremena, koje su sad postale i nemoguće i gadne; nema kršćanske odanosti u volju Božju, nema požrtvovnosti, nema volje, nema jakosti za rad; nema kreposti, nema ljubavi, nema ništa, a ma ništa da ih tješi« (Ruillon 132). Pusto srce, pusta kuća, pusto ognjište...

»Čini se — piše doktorica M. Wood Allem, (La Giovane 241) da su nekoji roditelji, koji nemaju djece sretni! Ipak sam sigurnija, da kad bi mogli čitati u njihovim srcima našli bi neku nostalgičnu želju za djecom. Želja za okušanjem radosti očinstva je naravna«. Naravna je i međusobna ljubav. Ako je ova za života uvijek potrebna, to je najpotrebnija baš pod stare dane, kad hoćeš ne ćeš, treba nam tuđe pomoći, a još više tuđe ljubavi. A tu ljubav, i ako se ne obaziremo na svrhunaravne razloge, mogu samo djeca roditeljima pružiti. Ali, ako djece nema? Nema ih zato jer ih se u mladosti ubijalo!

Ako su pak »n e s r e ć o m« i djece imali, pa su se »n e ž e l j e n a« krivnjom roditelja kojekuda razbježala, budući je davno već u roditeljskom srcu presušio izvor ljubavi, koji bi i odrasliju djecu priljubio kućnom ognjištu i sačuvao ih roditeljskom čuvstvu i uplivu, te se sada djeca ne sjećaju niti u eventualnoj bijedi pomažu roditelje, to neka roditelji barem sada, pod stare dane učine temeljiti ispit savjesti o propuštenim svojim dužnostima kao roditelji i kao supruzi. Stoga neka se ne tuže samo na nezahvalnost djece, već i na sebe same.

Kazati će mnogi stari roditelji, da je uzgoj djece bio težak radi loših ekonomskih prilika te da nijesu htjeli umnažati broj beskućnika i razbaštinjenih proletaraca, koji bi kao i oni (roditelji) proklinjali i život i njih. Priznajemo da ima lijepi broj slučajeva gdje su ekonomske prilike takve, da je uzdržavanje i odgoj djece veoma otešćan. Ali to su iznimni slučajevi. Opadanje poroda veće je kod dobrostojećih staleža nego li kod proletaraca; znak da je to pitanje, više moralno negoli ekonomsko: pitanje savjesti i poštenja. Dakle ni s te strane nema prave isprike; jer ko preuzme ugodnosti i koristi nekog staleža, mora da snosi i njegove terete.

No ostavimo tu kuću žalosti pa pređimo u drugu gdje vlada:

8. Obiteljska sreća.

To je kuća gdje je brak blagoslovljen množinom djece, tih božjih anđelića, koji su roditelje doista prinudili na rad, na žrtve, na zaborav samih sebe, ali im sada

obilato i stostruko naplaćuju ljubav za ljubav. Roditelji su doista trpjeli, ali im je ljubav olakšala svaku žrtvu. Mila djeca razne dobe i spola, sakupljena oko domaćega ognjišta bit će uvijek radost, snaga, nada i budućnost starih roditelja. Ta djeca pa i starija, koja su možda već davno izletjela iz roditeljskog, a savila novo obiteljsko gnijezdo, uvijek će se rado vraćati onom mjestu gdje ih je odnjihala majčina ljubav i nahranila očeva skrb. Djeca će stare roditelje podržavati u njihovoj starosti, košto su ih ovi hranili u mladosti. Djeca će ih tješiti u zadnjim časovima, zasladit im gorčinu života, napokon zatvorit im smrtne oči i sa plačem sažaljenja dopratiti ih do hladnog groba, a molitvama i uzdisajima sinovske ljubavi do Božjeg prijestolja.

Oh, kad bi se već jednom razumjela ona plemenita želja starih patriarha Abrama, Izaka, Jakova, da vide umnoženo svoje pokoljenje kao pijesak na moru, kao zvijezde na nebu! Kad će se i sadanje majke natjecati poput Lije i Rahele, da mogu što više Božje djece narađati. Kad ćemo mi svi sa Napoleonom, ali nè iz vojničkih razloga, već iz opće moralno-vjerskih principa s uvjerenjem moći reći: »Najviše cijenim ženu, koja ima najviše djece«.

POGLAVLJE TREĆE.

Pustoš na socijalnom području.

Nečistoća razara fizično i moralno zdravlje, ne samo pojedinaca, obitelji, već i preko njih podgrizava same korijene cijeloga društva. Nečistoća nije samo individualno, obiteljsko, već i socialno zlo. Zaključak je to logike do kojeg dolazimo induktivnim putem na temelju žalosnih činjenica.

Gorispomenuti individualni poroci kao onanizam, sifilis sa svim svojim posljedicama, pa nevjera u braku, razvod braka, sprečavanje poroda, pometnuće i drugi obiteljski poroci, poradi svoje silne proširenosti postali su socijalni poroci, pa je za našu svrhu dovoljno, koliko to nije prije učinjeno, da sada na tu činjenicu i upozorimo. To ćemo doista u prvoj točki ovog poglavlja i učiniti. Zatim ćemo pokazati na neke čisto socialne poroke seksualne razvratnosti, kao na slobodnu ljubav, prostituciju, antikoncepcionelna sredstva i s njima združeno opadanje pučanstva. Nečistim grijehom oslabljene ljudske mase, prenašaju na potomstvo svoju nemoć i padaju u sve veću degeneraciju. Takovi robovi požude ne mogu ni vršiti svojih socijalnih dužnosti. To je u kratko sadržaj ovog poglavlja, što ga kanim potanje raspraviti i utvrditi.

1. Povodanj nečistoće se širi.

Povodanj nečistoće strašno se širi, osobito poslije rata, obarajući sve brane starih tradicionalnih običaja. Sram ljudski i strah Božji kao da su isčupani iz ljudskih srdaca; pa sada, osim zdravstvenih obzira, kao da su porušene sve ograde i zapreke toj elementarnoj struji grijeha.

Onanizam, polucija, sifilis već u ranijoj dobi razjedaju i raskidaju tjelesni organizam. Forel (str. 80) spominje slučajeve, gdje su školska djeca, zavedena od bestidnih žena, zarazila čitave razrede. Tužno svakako, ali nije čudo, kad se promisli, da u ovo doba vjerskog nehajstva, mnogi roditelji više čuvaju od zaraze svoje životinje, negoli svoju djecu od iskvarenih drugova. Kad se za vrijeme puberteta probudi seksualni nagon sa svom svojom elementarnom snagom tada je mladež u većoj pogibelji. Tada poradi unutarnje pobune osjetila, te silnih vanjskih podražaja, koje mladić vidi od primjera zlih drugova, od nemoralnih predstava, od pornografskih

slika i lektira pa od sve sile drugih zlih utjecaja, nađe se nevoljni mladić na skliskom putu grijeha, i životinjskog uživanja, i tako mnogi i mnogi već tada zauvijek propadnu.

A što da reknemo o sveučilišnoj mladeži, koja pored sve velegradske iskvarenosti, u naponu svojih sila, nikomu odgovorna, posve slobodna, kad još povrh toga sa najviših foruma znanosti čuje da grijeha nema, da je uz higijenske mjere opreznosti sve dozvoljeno? Bez da navadamo žalosne statistike o raznim venričnim bolestima kod sveuč. mladeži, činjenica je svakako, da se tamo nemoral strašno širi.

Nešto je bolje kod gradskih proletaraca, koji u borbi za egzistencijom, oslabljeni napornim radom, a radi nevolje i glada ne mogu si priuštiti skupljih užitaka; ali alkohol, noćne zabave, teške stambene prilike, ogorčenje života, baca često i radnu klasu u naručaj grijeha, gdje jadnici misle da će naći neko olakoćenje ili barem zaborav svojoj bijedi.

Kod seoske mladeži seksualna iskvarenost još nailazi na neku zaprijeku sa strane kršćanskog uzgoja, tradicionalnih običaja i javnog mnijenja; ali žalibože svjetski je rat takve ograde ovdje ondje silno porušio. Razne se bolesti pojavljuju i ondje, gdje je zdrav zrak i sjajno sunce, na selu napose.

Teška je rana v o j n i š t v o. Ono istrgne mladića iz naručja obitelji onda, kad je u naponu fizičkih i seksualnih sila, kad je već zreo da savije obiteljsko gnijezdo. To prisilno stanje za mnoge je uzrokom da upadnu u poroke osobnog oskvrnuća i prostitucije. Vojništvo — kaže Forel (326) — mora se držati »jedno od najprostijih, najpogibeljnijih i najnižih oblika prostitucije; u vojništvu se širi onanizam i nauči svaka perverzija, te pored drugih svakojakih opakih seksualnih poroka unosi se u buduću obitelj sifilis i tako se zarazi djecu i ženu i rađa kržljavo pokoljenje«.

Tako mladež sahne i propada još u cvijetu, kad bi morala čuvati svoju integralnost i pripraviti se na jako i plodovito očinstvo i materinstvo.

Poroci nečistoće u ženidbi su također užasni i žalibože tako česti, češći svakako nego se obično misli. Mnoga, veoma mnoga obiteljska ognjišta raskopala je nečistoća.

Da spomenemo sada neke osobite poroke nečistoće, koji zahvaćaju sve staleže, te su stoga općenitoga ili socijalnog karaktera.

2. *Slobodna ljubav.*

Došlo je vrijeme, da je s l o b o d n a l j u b a v poprimila neki oblik stalne institucije, koja bi imala da zamijeni i sam brak. Na taj se način misli postignuti dvoje: prvo »l j u b i t i« t. j. udovoljavati svojoj seksualnoj požudi, drugo »l j u b i t i s l o b o d n o«, t. j. ne preuzeti si nikakve garancije za nerazrješivo sjedinjenje sa stanovitim osobama, već košto se ono dvoje slobodno uzelo, tako mogu i dalje dok hoće zajednički slobodno živjeti; ali također i tu seksualnu zajednicu slobodno kad god hoće razriješiti. To je vrst divljeg braka ili suložništvo, ali razlikom, da su u s l o b o d n o j l j u b a v i međusobne sveze još klimavije, skoro nikakve.

Tako se živi u griješnom odnošaju, sa jednom ili više osoba, te se moguće čeka promjenu ekonomskih i drugih prilika, koje ako ne nastupe, ili nadođe bilo s jedne bilo s druge strane bolest ili koja druga okolnost te jedan drugomu omrzne, to se onda odnošaj i bez najave prekine, a počne drugi. Vrlo komodno.

I godine prolaze, a takvi zaljubljenici poučeni raznim perverzijama, duševno i tjelesno oslabljeni, dok namjerno odgađaju brak, postanu napokon za nj nesposobni, fizično impotentni, a moralno iskvareni te ne će da si preuzmu dužnosti bračnoga života, kad već i tako

u slobodnoj ljubavi u izvanbračnim slobodnim svezama mogu bez posljedica i bez odgovornosti nesmetano udovoljiti svojim strastima. A oni drugo i ne traže.

Međutim takvo namjerno odgađanje braka izrodi se u trajno l j u b a k a n j e, koje, kažu ti slobodni ljudi, ne krši ničija prava, te ne može biti socialno zlo!

Prije svega čujte, što o ljubakanju piše blagi i mili sv. Franjo Saleski: (Bogomila, Split 1916., str. 169) »Nestalno prijateljstvo među osobama raznoga spola, koje se ne misle uzeti, zove se ljubakanje. Ljubakanjem se muško i žensko srce osvoji i zarobi. Redovito se ova ljubav utopi u putenosti i u prevratne zablude. Takovo je prijateljstvo opako, ludo i isprazno. Opako, jer se konačno pretvori u puteni grijeh, i jer tako srce otimlje ženi, mužu, Bogu i komu ono pripada. Ludo je, jer nema osnova ni razloga. Isprazno je, jer ne daje koristi, ni časti ni zadovoljstva«.

Takvo ljubakanje, između slobodnih ljudi bez izgleda braka, prava je tajna prostitucija; a ako ono postoji između osoba vezanih bračnom prisegom vjernosti to je jednostavno i preljub. Tu se očito krše tuđa prava. Tako toliki razuzdanci, u ime slobodne ljubavi, kroz godine i godine, obećavanjem ženidbe prikrivaju svoju razvraćenost i prevaru. To je podlost izrabljivati tuđu slaboću u svrhu pohotnog uživanja. To je opakost, ali istodobno i okrutnost žrtvama svoje pohotnosti svijesno zatvarati sva vrata izlaza osim onih sramote i prostitucije. Pa dok se tako Molohu putenosti žrtvuju tolike žrtve, dok se od braka odvraća tolika mladež i beskorisno istrošuje u slobodnoj ljubavi, imade ih, koji će kazati, da takva slobodna ljubav (sloboda naime zavađanja te moralnog i materijalnog uništenja) nije socijalno zlo, jer moguće ne potpada pod kriminalni zakon?! Al društvo imade pravo, da se njegovi članovi ne ubijaju pa i ako oni na to pristaju.

Nažalost stanoviti moderni moral ne sudi tako. Kad bi netko ukrao siromašnoj djevojci deset dinara, zgražao bi se cijeli svijet nad takovim zločinom, ali kad bi joj oteo poštenje i dobar glas, kad bi joj otrovao srce i zbacio je sa puta poštenja na put grijeha i prostitucije, tad bi s njime taj isti svijet bio veoma idulgentan. Oprostio bi galantnom zavodniku ludost svoje dobe; jer, zašto se ne naužiti života, kad se to može, kad se žrtva ne opire; al taj isti svijet, na tu nesretnu žrtvu svoje lakoumnosti, koju je izdalo meko srce, slatka obećanja, sasut će se farizejskim kamenjem: »gore joj bilo, kad se nije znala čuvati«.

»Oh kad bi se mogla napisati povijest sviju izgubljenih žena, koje vrve po pločnicima velikih gradova, ostali bi zapanjeni poradi velikog broja onih nesretnica, koje su samo zato tako nisko pale, jer su previše povjerovale slađanim riječima nekog pustopašnika, koji nije imao više da izgubi od jednog sata«. (Madame Viller, kod Tonscgr. 106.).

Zaključujemo: »Slobodna ljubav nije sveza dvaju srdaca koja se ljube već samo je susretaj dviju strasti, koje se spajaju uvijek razriješivom pogodbom, na prvi kapric; to je vremenita avantura, koja nema ništa ni velikoga ni lijepoga ni plodonosnoga za društvo, riječ u jednu to je čin čistoga egoizma, koji se odriče hrane kada je sit« (Gugb. 77).

»Slobodna ljubav — riječi su Förstera (59) — ubija samu sebe. Ljubav se ne smije nekažnjeno odijeliti od posvećenih pravila života (brak); jer ona zgodna pravila, kojima se učvršćuje postojanost sama po sebi su kristalizovana ljubav; a koji se od tih pravila postojanosti emancipira, njegovoj će ljubavi uzmanjkati ona duboka ozbiljnost, ona uzvišena c h a r i t a s, bez koje ljubav od dana u dan sve više pada u brutalni egoizam«.

3. *Prostitucija.*

Najveća rak rana na socijalnom narodnom tijelu je prostitucija, ta najveća sramota današnjeg vremena. Prostitucija ne samo zakonom zaštićena (oni bi rekli tolerirana) u javnim kućama, već i javna i privatna, uzakonjena (u kojekakvim brakovima) i neuzakonjena (u slobodnoj ljubavi). Iskvareno moderno doba ne može da bude bez nje. »Seksualna pohotljivost muškaraca s jedne strane, pa potkupljivost i slaboća žene s druge strane, najizdašniji su izvori prostitucije« (Forel (78). Muškarci hoće da se nesmetano, bez posljedica, bez odgovornosti i uz sve higijensko preservativne mjere izdovolje, pa su za sitan novac pripravni izrabiti tuđu slaboću, unesrećiti duševno i tjelesno ženu, za sadašnjost i za vječnost.

Besavjesni spekulanti rekrutiraju te nesretnice redovito iz nižih i siromašnih slojeva. Sirote, zavedene, ostavljene od zaručnika, potrebne od sviju, kad nijesu moguće nigdje našle samilosnog srca, da ih od bijede oslobodi, kucaju i na ona vrata, gdje će uvijek samo, da su još mlade i svježe, naći pristupa. Okrutnog li i lažnog smilovanja.

Iza ukinuća ropstva crnaca, podržava se po kulturnom svijetu, ova niska i ponizljiva trgovina ljudskog mesa, trgovina b i j e l o g r o b l j a, trgovina savjesti, poštenja. Pa ta trgovina uza sve policajske zabrane i dalje se nesmetano tjera; valjda dakle da imade opširnu klijentelu i zaštitu. Na internacionalnom kongresu protiv prostitucije obdržanom u Gracu mjeseca septembra 1924., izjavio je predsjednik narodnog odbora dr. Udè kako je od 1. IX. 1919. do 1. VI. 1920., nestalo bez traga po njemačkim gradovima do 3700 mladih djevojaka. Često se događa da pod vidom sabiranja plesne grupe, odlazi preko granica čitava grupa djevojaka, čija je sudbina zauvijek zapečaćena. I najjadniji je svršetak takvih žrtava muškaračke pohotnosti. Izrabljeno oružje naprosto

se zabaci. Te nesretnice prožete seksualnim predodžbama i svakojakim perverzijama »jedva je i moguće misliti, da bi se one ikad povratile na radišan život. U bludilištima se brzo istroše. Mnoge svrše brzo poradi alkoholizma i sifilisa. Mnogima ne preostaje drugo, nego da i dalje tjeraju nedostojan zanat po putevima i najnižim lokalima. Rijetko koja da bi bila sposobna za kakav rad. Mnoge se ubiju, a mnoge dospjevaju u ludnicu« (Forel 302).

»Prostitucija — nastavlja isti Forel — velika je škola najrafiranije perverzije« (278). U takvim kućama »nastali su najniži načini za podraživanje na blud kod muškaraca odnosno i kod žena« (Ib. 79). Mnoge djevojke zavedene su pijanstvom, a alkohol ih podržava u tako ponizujućem položaju« (296).

Kaže se da su takve kuće, kuće iz puke nevolje, (case di tolleranza) neko nužno socijalno zlo, gdje ljudi, koji ne mogu stupiti u brak mogu udovoljiti tom elementarnom i impetuoznom nagonu ljudske naravi, kojemu se ne mogu oprijeti. Krivo! Nažalost takve kuće pohađa diskretni broj oženjenih osoba pa i mladića, koji bi mogli, a relativno i morali stupiti u brak, kad se drugčije požudi oprijeti ne mogu. Pa nije ni imperiozna potreba pohađati takve kuće ni zahtjev zdravlja, jer sama narav, dok je u fiziološkom činu, koji je određen za podržavanje vrste, pridružila jaki atraktivni užitak, nije ipak učinila da takva seksualna funkcija bude i za zdravlje individua prijeko potrebna. Doktor je Good govorio mladićima: »Zaklinjem vas, nađite mi u cijeloj povijesti medicine, kod svih naroda, samo jednu bolest, razumite s a m u j e d n u, koju bi mogla prouzročiti seksualna uzdržljivost . . . ; nema je; a 50 najglavnijih liječnika New-Yorka jednoglasno je potvrdilo, da je čistoća za obadva spola najbolji preduvjet za fizički, duševni i moralni život«. Mi ćemo se još na ovu točku, glede mogućnosti i potpune uzdržljivosti, povratiti, ovdje pak opažamo, da javne

kuće ne samo ne stišavaju seksualni nagon, već ga preranim i umjetnim podraživanjem samo pervertiraju i onemogućuju njegovu svrhu.

Muž treba, da živi za svoju ženu i za svoju djecu, a mladić mora da se tjelesno ojača te se ne smije razbacivati svojim reproduktivnim silama, i kad ne bi postojala nikakva pogibelj zaraze, jer se te sile lako troše i istroše.

Rekoh »i kad ne bi postojala nikakova pogibelj zaraze«; jer uza sve liječničko profilatičke mjere, kaže dr. Ladame, »bludilišta su ognjišta uvijek plamteća svakojakih zaraznih bolesti, gdje je napose sifilis našao svoje neoborivo utočište«. Usprkos svih sanitarnih mjera, piše dr. Herzen »tri dijela prostitutki izbjegnu pregledu, a tri dijela onih, koje ju prođu i ako nijesu očito bolesne, ipak su zaražene i pogibeljne, te izmaknu diagnostičkim liječničkim sredstvima; ove žene šire svoju bolest još više negoli prije, jer muškarci misleći, da su one bile pregledane još u većem broju zalaze k njima«.

Javne kuće i za rata, a i poslije rata silno se šire indirektnom potporom samih vlada. »U Parizu imade 30.000 prostitutka, u Budimpešti 40.000, u Berlinu 50.000, a u Londonu 70.000. To su čitavi gradovi« (Život, Zagreb 1925., str. 35).

Opravdano je i hvalevrijedno nastojanje, borba sviju protiv te rak-rane našega društva. Ali i mi zaključujemo sa Forelom »doklegod država ovom strašnom blatu sa svojim organiziranim trpljenjem pripoznaje i opravdava eksistenciju, ova do sada zasramljena i tajna korupcija podiže svoju glavu i postaje sve drzovitija i u svoje kolo zahvaća i same organe vlasti« (297).

4. Antikoncepcionalna sredstva.

Doktor Forel, koji je tako odlučno ustao protiv prostitucije kao socialnog zla prve vrsti, opravdava dapače svjetuje antikoncepcionalna sredstva u svrhu omeđašenja poroda. On piše: »Ja sam dokazao, da antikoncepcionalna

sredstva za pravu, socijalnu i seksualnu etiku možemo danas prijeko upotrebljavati« (492). A na drugom mjestu razmaknutim slovima piše: »Naš jaki seksualni nagon ne stoji više u nikakvom odnosu sa zahtjevima rasplođivanja, sa mogućnosti prehrane naše djece, a osobito sa njihovim zahtjevima na pristojan i ljudskog roda dostojan život, jer se sada ne smije, kao kod pređašnjih naroda prirode izlagati djecu smrti, gladu, okrutnim životinjama, nikakvoj opskrbi, ratu. Mi ne možemo naš nagon promijeniti, ali u rukama nam je upravljanje rađanja«. Pa završuje: »Protiv ovih elementarnih i jednostavnih istina ne mogu ništa nikakve predsude, nijedna dogma, nikakvi govori kako se kaže nepromjenljivih prirodnih zakona« (521).

Tomu konsekventan taj isti liječnik na drugom mjestu kaže, da u seksualnom pitanju moral i religija nemaju nikakvih riječi pa bestidno opisuje razna sredstva, kako će se, nevino, bez štete zdravlja — a to je njemu glavno — zapriječiti oplođenje; propisuje razne recepte liječničke, pak napokom svjetuje mlade parove, da mogu na taj način, dok ekonomski ne ojačaju, za koju godinu živjeti i uživati bez odgovornosti i posljedica svoje ljubavi.

Eto takva vam je slika materijalista, etika maltusijanizma, koja je raspučila osobito one zemlje (Francusku a u zadnje doba i Njemačku) koje o dogmi, tom »ostatku neznanja i sujevjerja« ne će ništa da znadu. Takva je etika onih, koji u stvaranju ljudskog tijela nijesu nigdje naišli na dušu, onih koji za savjesnost, za karakternost, za odgovornost ne će ni da čuju. »Forel doista grozno opisuje ponore neukroćene pohotnosti i strašnu degeneraciju, koja se stavila u zasjede iza svake emancipacije nagona, i koja na putu rafiniranosti dovađa do propasti dapače do perverzije seksualnog nagona. Iza takovih izraza čitaoc čeka, da će ovaj auktor u pogled takvih pogibelji preporučiti i jakih sredstava protiv zla. Napro-

tiv, valja nažalost konstatovati, da se cijela njegova seksualna etika svađa na to, da nam opiše najkomodniju i najlakšu tehniku za sprečavanje oplođenja. U ostalom samo da se izvrše one higijenske mjere i ovi obziri spram potomstva sve je više manje dozvoljeno: bigamija, poligamija i slobodna ljubav«. Tako odgovara Forelu liječniku, zgodno i pravedno, a ne manje učeniji, ali svakako savjesniji pedagog duše, Förster (69).

Nekoji se delikatni duhovi zgražaju, da su u srednjem vijeku heretici, kao javni buntovnici protiv onda postojećeg reda bili zatvoreni, protjerani i njihovi spisi spaljeni i tako njihovo razorno djelovanje onemogućeno; a ni najmanje se ne zgražaju, što se nesmetano šire onako perverzne nauke, koje toli moćnu, uzvišenu i nužnu silu, silu rasploda ponizuju; nauke, koje dopuštaju, da se život ljudski ubija već u zametku i da se društvo lišava svojih članova.

No hvala Bogu mi imademo ozbiljnih i savjesnih liječnika, koji osim medicinske znanosti poznavaju i poštuju moralne zakone te ove proširuju na svako ljudsko djelovanje pa i na seksualno. Oni se ne boje učiti i otvoreno braniti kako je čistoća i posvemašnja uzdržljivost moguća. Moguća je, a i nužna vremenita uzdržljivost svima do sklopljenja braka, pak i bračnim parovima za vrijeme nenazočnosti, bolesti i mnogih drugih nepredviđenih okolnosti. Ako dakle takove prilike svjetuju neko privremeno omeđašenje poroda, tad nema drugog uspješnijeg sredstva nego uzdržljivost. Doktor Pomeroy piše: (kod Stall, Marito 162) »Ljudi imaju čudno vjerovanje u ljudsku znanost, držeći je moćnom, da kontrolira i modificira rađanje. S moje strane moram kazati, da ja poznam samo jedno sredstvo a to je odijeljenje jednog spola od drugoga«. To je jedino razborito. Doktor Kelog piše: (Ib. 103) »Tada će seksualni užitak biti manji po kvantitetu, ali jači po kvalitetu. Biti će manje ljubavi životinjske, ali će dublje biti saopćivanje duševno; brutalnost će biti svedena na najmanje, a čistoća dati će ljubavi ljepši i trajniji izgled; životinja će se manje razvijati, ali krepost i druga dobra svojstva kršćanske duše naći će plodnije tlo«.

Nažalost svojevoljno sprečavanje oplođenja, pa razna pometnuća bilo kojim mu drago načinom, kojima pogoduje iz zdravstvenih i drugih razloga ne samo stanovito besavjesna medicinska znanost, već i zakonici raznih država, ne samo da se spasi majka već i da se tobože poboljša rasa, silno se šire u braku i izvan braka, te je ono postalo pravo socijalno zlo, kojim nas je u ovo svijetlo moderno doba osobito obdario neukroćeni seksualni nagon. I ne samo opadanje pučanstva, već i duboko opadanje psihičkog, fizičkog i etičkog života sa svim svojim groznim posljedicama, očita je kazna zaradi pobune protiv naravnih zakona. »Narav ne dopušta, da se nekažnjeno vrijeđaju njezina prava; tvrdoglavo se tomu opire; ali ako je prinuđena da popusti, tad ona udara krivca kaznom, ne manje stalnijom čim više odgođenom. Narav nije biće s kojim se može slobodno raspravljati; jer je ona Božji odraz, a Bog je neizmjerno mudar. Narav nastoji više da popravi ljude, nego li njihove bludnje« (Pomeroy ib. 166).

5. *Opadanje pučanstva.*

Činjenica opadanja pučanstva nužna je posljedica već gorespomenutih seksualnih perverzija. Oskvrnuće samog sebe (onanizam), ako mu se na vrijeme ne stane na put, oslabljuje, košto smo vidjeli, ne samo fizične i moralne već i napose seksualne sile tako, da mnogi mladići kad bi morali biti seksualno zreli te sposobni da stupe u blagoslovljeni i plodonosni brak, oni su za nj, za vrijeme najveće svoje plodnosti i ako ne impotentni to ipak manje sposobni, jer rađaju slabu i krhljavu djecu. Tako se degeneracija sve više množi.

Pridodajte tomu razne teorije maltuzianizma za omedašenje i sprečavanje poroda, za ubijanje odnosno pometnuće zametaka, koje se teorije u braku i izvan braka provađaju i pomoću liječničke znanosti; pridodajte još rastvarajući sifilis[1] sa svim svojim destruktivnim posljedicama za supruge i njihovu djecu; pa javnu i tajnu prostituciju i slobodnu ljubav, koje sustavno i namjerno promiču spolne odnošaje bez posljedica, da si uzmognete stvoriti predbježnu sliku o degredaciji naše rase. Opadanjem morala nastupilo je i opadanje seksualnih sila pa naravski i opadanje porođaja. Tu ima svijesne krivične, ali i nesvijesne impotentnosti.

I opadanje pučanstva rapidno raste napose u onim državama, gdje su već odavna riješili Eros od Božjeg i naravnog zakona i stavili ga u službu uživanja. »Francuska naglo propada. Godine 1876. na 36,905.788 stanovnika bilo je rođenih 802.867, a godine 1911. na 39.601.509 bilo ih je samo 349.267. Za njemačko-francuskoga rata 1870. bila je brojna sila stanovništva jednaka u obje države, a malo prije evropskoga rata Francuska je imala 39,750.000 stanovnika, dok je njezina suparnica pokročila na 68,000.000. Francuski ginekolozi sa strahom izvješćuju, da u Francuskoj s godine na godinu žene umjetno pobace 400.000 djece« (Naša Revija 1924., str. 372). A nije sada bolje ni u Njemačkoj gdje »se računa da se godišnje abortira 600—700.000 plodova« (Novosti, Sarajevo br. 86., g. 1925.).

I rođeni Francuz, već toliko puta spomenuti opat Ruillon pisao je još godine 1910. (o. c. 125) »Francuskoj ne uspijeva više da potpuni manjak pučanstva, tako

[1] »Gotovo desetina muževa svih staleža unosi sifilis u obitelji, inficiraju žene i onda eto unesrećene djece na svijet. 86% dapače 91% nosećih žena, koje boluju na sifilisu, rode mrtvu djecu ili takovu, koja pomru za 1 godinu«. — Wochenschrift, 1924., Nr. 4.

da ona, kako je rekao Moltke, svakog dana gubi jednu bitku. Ali sada se ljudi ne boje rata, već se boje materinstva. Koja gnjiloća!«

Međutim i mi Hrvati po malo klipsamo za Francuzima. Isti principi rađaju i istim posljedicama. Pomanjkanje vjere i morala ne može nego da rađa istim plodovima kako kod drugih tako i kod nas. Stanovita moderna, rafinirana »kultura«, koja prodire svukud i obara stare tradicionalne i vjerske nazore, koja prodire u savjest, razdiruć postojano sve, što bilo na koji način hoće, da spriječi slobodno izdovoljenje osjetnosti. Takva duševna kultura ne može rađati drugim plodovima na ovom području, nego kakvim rađa u Francuskoj i u drugim zemljama. I zato vidimo, da u najrodnijim krajevima naše domovine porođaji opadaju u onoj mjeri, u kojoj rastu, uz druge poroke, pijančevanja, gizde i pomanjkanje vjerskoga duha.

6. Hereditarnost i degeneracija.

Činjenica je, da u mnogočem kulturno napredujemo, ali u mnogočem i nazadujemo. A krivnja nije samo na nama već i na našim predšasnicima. Već od naših praroditelja namrijeli smo sa istočnim grijehom žalosnu baštinu, razularenu naime požudu i veliku sklonost na grijeh. Ali to isto možemo kazati i za druge osobne grijehe naših predšasnika. Košto nas dakle pritište istočna krivnja, tako nas moralno pritištu i svi grijesi naših praotaca. Grijehom iskvarena ljudska narav prošla je kroz nebrojene mutne izvore, zablaćene tolikim osobnim grijesima naših predšasnika; pa sada i mi baštineći takvu zajedničku ljudsku narav baštinili smo s njome i njene veće ili manje sklonosti na zlo.

Zakone Božje i zakone naravi naši su daljni i bližnji pređi mnogo puta pogazili, a zato su za kaznu mnoga pokoljenja, plemena i cijeli narodi propali. Gdje su sada

stari asirski, grčki i rimski narodi, a gdje će za hiljadu godina biti sadanji evropski narodi ako budu nastavili ovim putem?

Svaki čovjek, koji griješi ne griješi samo za sebe već i za svoje nasljednike. Ako rasipa svoje imanje rasipa ga i za svoje nasljednike. Ako ruši svoje fizične i moralne sile ruši i energiju svog potomstva. »Ako čovjek počinja grijehe koji povređuju njegovu tjelesnu i duševnu cjelovitost, ovu mrlju namrije on svojoj djeci, i ona obitelj će se satrti još prije nego li se ona mrlja ispere. A najveće i najjače udarce duši i tijelu zadava grijeh nečistoće, koji ostavlja tu duboku i teško izliječivu ranu« (Guib. 109).

Imade dječaka, koji usprkos sve brige uzgojiteljeve već u ranijoj dobi očituju znakove prerazvitog seksualnog nagona. Oni bo na sebi nose posljedice grijeha svojih otaca. Roditelji alkoholisti već u zametku otruju svoju djecu, (Forel 27) te se djeca takvih roditelja rode monstruozna, krživljava sa jakim seksualnim prohtjevima. Vrijedno je ovđe upozoriti na slučaj što ga spominje Gatterer (45). Neki otac idijotskog dječaka koji bi doveden u kliniku pisao je liječniku: »Ovaj dječak je za mene vječiti prijekor i uzrok najveće grižnje savjesti, a međutim to je bio jedini dan u mojem životu kad sam se opio«.

Jasno je dakle da mi od svojih roditelja baštinismo ne samo vremenita dobra, kao polja i kuću već i kršno ili krživljavo tijelo, zdravu ili bolesnu dušu; baštinismo dobre ali i zle sklonosti naših roditelja. Ne ćemo sa Lombrozom kazati, da imade rođenih delikvenata, jer takav treba da je svijestan svojih zločina; al imade rođenih, sa naslijeđenom jakom sklonošću k izvjesnim zločinima; između kojih mogu biti i seksualne perverzije. Imade hereditarno kriminalnih tipova, ne doista fatalno određenih na zločin tako, da mu se uzgojem i slobodnom voljom ne bi mogli oduprijeti, već su to nesretni pojedinci, koje pritište teret odavna naslaganih grijeha njihovih predа, te kojemu se oni oteti ne mogu, a to pokazuju instinktivnom sklonošću istim grijesima.

Oh da »ocevi su naši jeli kiselo grožđe, a mi još sada ćutimo zatrnjene zube. Ja pohađam nepravednost otaca vrhu sinova do trećega i četvrtoga koljena onih, koji me mrze« (Exod. 205). Tu nam i objavljena riječ Božja potvrđuje, kako moralna i fizična degeneracija baštinstvom prelazi od potomstva na potomstvo. I zato, opetujemo: crv je nečistoće koji najviše izjeda samu srčiku pojedinaca i naroda; bakcil je seksualne razvraćenosti, koji kroz više generacija rastače i konačno rastoči najjače narodne organizme. Gdje su sada nekad tako moćne porodice, gdje plemena, gdje cijeli narodi? Nema ih, nestalo ih je. A zašto?

Želimo li i mi našemu potomstvu takvu sudbinu? Zar da iz puke i nedostojne želje za užitkom žrtvujemo vremenitu, a možda i vječnu sreću naše djece? Da im još pored drugih nepogoda obteretimo život kojekakvim duševnim i tjelesnim bolestima a bez ikakve njihove krivnje? O kolikim nesretnim mališima čita se na čelu »r a z b a š t i n j e n i«. Razbaštinili su ih grijesi njihovih roditelja. Strašno! »Pogledajte skloništa za djecu, za ludake, sakupite povijest onih mališa, koji su tu zatvoreni; vratite se natrag za tri četiri pokoljenja i stalno ćete se uvjeriti, da je zlo uvijek rađalo zlim, i da zločin vodi zločinu, da je bolest kćerka bolesti« (Drake, Moglie, 133).

Nečistoća najjači je faktor fizične i moralne degeneracije.

7. Nečistoća onemogućuje vršenje socijalnih dužnosti.

U naslovu označena teza tvori zaključak ovomu poglavlju.

Čovjek je socialno biće, koji u društvu živi i u društvu postizava svoju svrhu. Ali zato mora i on u društvu

vršiti neku socialnu funkciju u svrhu da promakne sveopće dobro društva. To je njegova dužnost i plemenita ambicija.

Svaka pak individualna funkcija ili svojim osobnim radom vrši jaki i plodonosni upliv na društvo, ili sredstvom bračnoga života, opetovanjem njenih činova ovjekovječuje eksistenciju društva. Načisnik pako čim je dublje ugreznuo u blato nečistoće, tim je manje sposoban da vrši jednu ili drugu funkciju.

Nečisnik, nedostojnim nasiljem protiv sebe, ruši ne samo svoje osobno zdravlje, već i socijalno zdravlje društva čiji je on član. Ljudi su međusobno tako povezani, da svijesno i nesvijesno subiraju zamijeniti svoj dobar, ali i zli utjecaj. Ako neki individualni član povređuje svoju narav u fizičnom ili u moralnom pogledu, tada trpi cijelo društvo i obratno. »Moralna vrijednost svega čovječanstva pada na niže, ako ju samo i jedan član povrijedi. Griješnik može se doista osamiti, ali ne može da sramota, koju si je navukao ne padne barem djelomično i na one, koji su mu po naravi jednaki« (Guib 54).

Sada kada promislimo kako je visok procenat članova društva, koji na sebi nose vidljive ili nevidljive mrlje nečistoga grijeha, te kad bi istinita bila tvrdnja, da je 90% (str. 26) svih ljudi barem jednom za života bilo zaraženo sifilisom, onda, poradi mogućnosti fizične i moralne zaraze, mora da je doista teška rana s koje boluje čovječanstvo, rana socijalnoga značaja.

Nadalje nečistoćom tjelesno i duševno oslabljeni ljudi, nesposobni su uopće, da vrše neke socijalne dužnosti, a ako su moralno ili fizično (vojnici) na to primorani, vrše ih nevoljko i nesavršeno. Učenici postaju nemarni, ne polažu svojih ispita, prekidaju nauke, ostaju na po puta, primorani da vrše koju određenu službu kakvog pisara ili nižeg oficijala, a inače su bili određeni

za akademske stupnjeve. Tako oni, a i mnogi drugi, bez oduševljenja, bez poleta, »izvan brazde« kao prosti nadničari jedva životare.

Još su manje puteni ljudi sposobni za zvanja gdje se traži odricanje i žrtva; nesposobni uopće za bilo kakvu veću aktivnost, za pobjedu ljubavi i pravice u ljudskome društvu. U njima je ugasnuo, i ako je možda tinjao plamen genija. Ne mogu ovi da zajedničku kulturnu baštinu čovječanstva obogate i promiču. »Ovakvi plodovi dozrijevaju na zdravim i cjelovitim stablima, kojima crv rastakač grijeha nije ispio životni sok niti im otrovao mladice« (Guib. 56). Kolike skrivene energije tako posahnu. Što ne bi bili postigli nekoji muževi izvanrednih talenata, da im i pod stare dane nije zagušljivi dim nečistoće smračio pogled i zadušio srce (Salomon, Sanson). Ah kolike genijske polete u svojem najljepšem cvatu nije zalila blatna voda nečistoće, te su oni od tada počeli da venu? Sjetite se samo nekojih pjesnika à la Viktor Hugo do najmodernijih književnika à la Zola.

Nečistoćom oslabljeni ljudi biti će društvu samo na teret i sablazan. To su kronični bolesnici društva. Oni najviše ispunjaju i bolnice i ludnice. Prije ili kasnije spanu i na prosjački štap, pa moraju ih drugi uzdržavati. Takvim posljedicama rađa nečistoća za ljudsko društvo.

POGLAVLJE ČETVRTO.

Pustoš na religijoznom polju.

Vjera i putenost u diametralnoj su opreci. Što se više daje putenosti, to se više oduzimlje duhu. Čim više prisluškujete glas davla, tim manje slušate glas Božji u savjesti vašoj.

Život vjere to je život milosti u nama. Milost pak Božja rasvijetljuje naš razum, da upozna vjersku istinu

i da je prihvati; ojača našu volju, da prihvaćenu vjersku istinu, osobito u koliko je praktičkoga značaja, uzljubi i u čin privede. Da Božja milost uzmogne naše naravne moći, razum, volju, srce tako uzdići i usavršiti, mora da su ove u naravskom pogledu zdrave i čile, jer svrhunaravski red milosti radi na naravskom redu. Nečistoća dok podgrizava žile kucavice naravnog reda, indirektno podgrizava i žile kucavice svrhunaravnog reda.

Pogledom na nečistoću, milost Božja čovjeka rasvijetli, da upozna svu svrhunaravnu grdobu ovoga grijeha, a istodobno daje mu i snage, da se ovoj snažno i odupre. Ali putenim užicima iskvareno srce, u službi osjetnosti potamnjeni razum, griješnim navadama oslabljena volja, ne mogu u sebi primiti svijetla Božjeg, da bi naime iz svrhunaravnih razloga upoznali grdobu svojeg grijeha i od srca ga zamrzili te ga se postojano klonili. Grijeh je iz tijela nečisnika, koje je krštenjem bilo postalo hram Duha Svetoga ovoga istjerao, a dao mjesta đavlu. Tako nestaju iz duše razbludnika svi Božji darovi: vjera se gasi, ljubav ohladi. Pomalo se pokidaju svi vjerski i moralni lanci, sva pravila pristojnosti i zdravlja, sve božje i ljudske zapovijedi, sve što bi moglo zadržati pustopašnika na strmini ljudske požude. Vječnost, pakao, za njega ne postoje. Što dalje od Boga tim manje osjeća njegovu potrebu. »Veoma brzo porok nečistoće ne će vjerovati nikomu nego putenosti« (Lacordaire).

Ovoliko potvrđuje i sv. Ivan Hrizostom: »Ako te zahvati duh nečistoće, pokrit će tvoju dušu tama, te ne ćeš vidjeti ponora, ni straha, ni pakla« (Kod Jeglić, mladeničem, 114). A sv. Jerolim: »Nečiste oči ne vide duševnu ljepotu nego samo tjelesnu« (Ib.). Sv. Augustin iz vlastitog iskustva piše: »Magle su mi se dizale iz močvara pohotnosti i potamnjivale su moje srce, da nijesam više razlučivao svijetle strane čistoće od tamne putenih naslada. Živjeti u nečistoći znači tumarati po tminama, hoditi daleko od Boga (Ib.).

I doista nečisnik ne moli, ne prima sakramente ispovijedi (gdje bi morao kazati svoje grijehe i ostaviti ih se, a toga on ne će) ni pričesti. Ne sluša nikakvog savjeta, nagovara, ukora. On je u srcu pravi nevjernik. Strast prosvjeduje protiv Boga osvetnika povrijeđenih njegovih zakona; zato ga i niječe; niječe pakao, jer mu se ne mili, a tako i sve vjerske istine redom.

I tako mnogi i mnogi u današnje doba otpadaju od vjere, jer otpadaju od morala napose od sv. čistoće. Nevjera počima u osjetima, završne se u srcu, svršava se u griješnim djelima a ugušuje se u blatu seksualnih užitaka. Henrik VIII., kralj engleski, od branitelja vjere postao je njezin otpadnik, a kasnije i kruti progonitelj, a zašto? Jer je prije postao niski preljubnik, koji je uzeo i otjerao šest žena. Giordano Bruno, kao i mnogi tadanji a i sadanji otpadnici od vjere i svećeničkog staleža, bili su davno prije otpadnici od morala. Povijest raznih hereza, apostazija, nijesu drugo nego povijest grijeha i nemorala. Pa i sadanji vjerski indiferentizam i očito progonstvo protiv vjere vodi se tobože za slobodu, ali slobodu od svih vjerskih i moralnih spona! I praktično bezvjerstvo nije drugo u više slučajeva, nego praktički nemoral. Otpad od vjere je otpad od morala. Rijetko, da tko otpada od vjere, a da nije prije otpao od morala. Nečistoća je grobar prave vjere.

POGLAVLJE PETO.

Etika putenosti.

Košto svaka bludnja ima svoju logiku — naravski sofističku, — tako i emancipirani seksus imade svoju etiku, naravski slobodnu etiku seksualnog nagona. Seksualni nagon — kažu ti apostoli oslobođene putenosti — otrgnuo se je napokon od svake ne samo umjetno-vjerske

već i od naravsko-etičke obveze, te on ne smije da bude podložan zakonima, koji su povrh, ili izvan njega. Tradicionalna etika, savjesnost, odgovornost, a osobito svrhunaravni moral (kojeg Forel [439] pripušta svećenicima) sve su to izvanji faktori, koji sa čisto reproduktivnim nagonom ne stoje u nikakvom unutarnjem odnosu.

Tako nova emancipirana etika putenosti uči, da je uzdržljivost protuprirodna i zato nemoguća; da valja živjeti životom prirode, a to je život naslade; da se valja napose naužiti mladosti i jedino tako afirmirati i povećavati život. Tako valja da sve iskusimo da uzmognemo i sve upoznati! Promotrimo pojedince ta načela seksualne raspojasanosti u svijetlu razuma i činjenica.

1. Uzdržljivost nemoguća?

Uzdržljivost je nemoguća, jer je protuprirodna, eto vam prvog diktata etike putenosti. Seksualni nagon — kažu — elementarni je nagon kojemu se oduprijeti nije moguće kao ni nagloj struji vode. Seksualni je nagon fatalan, nuždan, pa nema čovjeka u kojem teče ljudska krv, koji bi se toj nuždi oteti mogao. »Htjeti spriječiti seksualni nagon — kaže Luter — jest isto kao i htjeti da vatra ne gori, da čovjek ne jede i ne spava«.

Dokazi? Nema ih; jer same tvrdnje ne nadomještaju dokaze.

Mi odgovaramo: tu nuždu stvorili su oni, koji tako govore i rade, udovoljavajući jednom niskom nagonu dok ih nije zarobio. Kad ih je sputao u svoje fatalne mreže, kad ih je već čvrsto okovao lancima zle i zastarjele navike, kad su do grla ugrezli u blato svake nečistoće, sad kad se tih negva riješiti ne mogu, kad se iz tog blata iskopati ne mogu, viču da je uzdržljivost nemoguća! I mi vjerujemo da je njima nemoguća!

Međutim da je naprotiv uzdržljivost moguća, kažu nam ne samo riječima već i djelom toliki čestiti mladići i starci, tolike nevine djevice i odlične gospođe, pa

uopće hiljade i hiljade svetih muževa u prošlosti i sadašnjosti, koji su znali taj elementarni nagon staviti ne samo u granice naravi, već i njime potpuno zagospodovati. Iskvaren čovjek ne će toga moguće vjerovati, jer se on nije nikada ni borio, a kamo li pobijedio, pa zato i misli da je svaka borba izlišna, a pobjeda nemoguća.

Nu ako se nama ne će da vjeruje, neka se barem vjeruje ljudima stručno izobraženim, a ni najmanje prijateljima zastarjelih vjerskih nazora.

Na drugom velikom kongresu liječnika u Bruselju, radi seksualnih izgreda, primila se ova rezolucija: »Valja osobito naučiti mušku mladež, da čistoća i uzdržljivost ne samo nijesu štetne zdravlju, već se baš i s liječničkog gledišta ove kreposti moraju preporučiti« (Ruillon 60).

Pa i sam materijalista i toli popustljiv dr. Forel ovako se izražava (71): »U moralnom stanju normalnog poprečnog mladića, koji duševno kao i tjelesno marno radi, te se uzdržaje osobito od umjetnih narkotičkih podražaja, napose od alkohola, koji oslabljuju volju i razumijevanje, uzdržljivost nije nipošto ni najmanje neprovediva«.

Uredništvo lista »Rivista del clero« upravilo je domaćim i stranim stručnjacima u formi ankete upite je li uzdržljivost nemoguća ili štetna za zdravlje; pa nam je milo ovdje i prenijeti nekoje odgovore. (Nova Revija, Dubrovnik 1924., str. 192). Bigmani, prof. gen. patologije u Rimu odgovara: »Mislim da uzdržljivost mnogo produljena, u subjektu koji je fizično i duševno normalan, ne donosi nikakve štete zdravlju, niti može za budućnost spolnu moć dovesti u opasnost«. Modena, upravitelj ludnice u Ankoni odgovara: »Dvadesetgodišnje iskustvo uvjerilo me je, da mladićima čistoća ni najmanje ne škodi«. James Machenzie, liječnik u Londonu opaža: »Samo dobro može doći od uzdržavanja i od nedozvoljenog putenog pripuštenja, a porođajna moć nije uma-

njena radi uzdržljivosti. Štete nedozvoljenih odnošaja tako su velike, ne samo za čovjeka već i za ženu i za djecu, da bi samo to moglo biti dovoljnim razlogom, da se čovjek tim odnosima uklanja«.

Iz članka »Škodi li čistoća zdravlju« tiskanom u »Životu« (Zagreb 1925., str. 35—41) vadimo još nekoja važna svjedočanstva.

Prof. Dr. Stocker izjavljuje: »Ne može se mladiću nikada dosta kazati, da suzdržljivost nije nikomu škodila, naprotiv putena naslada bezbrojnim«.

Dr. Paul ističe: »Higijena se i vjera u tomu slažu, te je izmišljotina e bi suzdržljivost bila škodljiva po zdravlje«.

Prof Beale iz Londona piše: »Ne može se dovoljno propovijedati, da je najstrože suzdržanje jednako u skladu s fiziološkim kao i čudorednim zakonima«.

Belgijski liječnik Delattre izjavljuje u svom izvješću o narodnom zdravlju: »Daleko sam od toga e bih bio protivnik zdravlja. Suzdržljivost je najistinitije jamstvo za zdravu i zrelu djelatnost. Mladić može biti siguran, da će naći u čistoći jamstvo za životnu energiju, a koju ne može očekivati u neuzdržljivosti. Ove činjenice valja naglasiti svom snagom, jer nam za nje jamče liječništvo i iskustvo«.

Liječnik Savičević priznaje: »Najsigurnije je sredstvo, da se ne dobiju venerične bolesti, ne vršiti općenje nikako do ženidbe. To nije škodljivo za zdravlje. Od uzdržavanja ne proizlaze nikakve bolesti, ni tjelesne ni duševne. Naročito treba stati na put onome pričanju, kako baš liječnici preporučuju spolno općenje. To nije istina, jer gotovo svi liječnici svjetskoga glasa saglasni su u tome, da niti je škodljivo niti nemoguće niti nepotrebno uzdržanje od spolnog općenja«.

Tako sude ozbiljni i savjesni liječnici na temelju dugog iskustva.

Jasno je odanle, da je uzdržljivost trajna, a osobito pak vremenita, ne samo moguća, već je za zdravlje i duše i tijela od velike koristi.

2. »*Valja živjeti i životom naslade*«.

»Valja živjeti i životom naslade«. Mi uopće ne niječimo kao da ne bi smjeli umjereno uživati naslade, koju nam priroda pruža, kad su te naslade naravne, te skopčane sa vršenjem nekih teških dužnosti. Zato je sa svakim ljudskim djelovanjem združena po koja duševna ili tjelesna radost, a njena je svrha, da ono teško i požrtvovno djelovanje omogući i zasladi. Naslada je prema tomu samo sredstvo, a nipošto svrha ljudskoga djelovanja. Raditi samo poradi naslade i u svemu, napose u seksualnom životu tražiti isključivo što više čisto putenih naslada to je Epikurov recept, a ne svrha razumnog čovjeka. Nu ne čudimo se, da je u ovo doba, gdje se svagdje i u svačemu traži samo što veće uživanje, gdje se je i naša materijalistička i tehnička kultura stavila u službu uživanja, uskrsnula Epikurova filozofija uživanja, kad se je već davno u životu provodila.

Uživanje i samo uživanje to je zahtjev i nastojanje naše dobe. A kakvo uživanje? To bi vam mogli kazati oni, koje je »uživanje« bacilo izvan brazde života, bacilo ih u smeće, gdje sada poništeni, osramoćeni, dušom i tijelom oslabljeni i izmoždeni plaćaju danak idolu naslade. Takva naslada neprijateljica je života, ljepote, dobrote, jakosti, časti; takva je naslada sveopći neprijatelj. Ona pojedincima truje život, u obiteljima sije žalost i rasko pava domaće ognjište, potkopava društvo, a čovječanstvu kopa grob.

Ah, taj život nije naslada, ne, već je život ozbiljnost žrtva, patnja. A naslade seksualnog života, koje su do-

zvoljene jedino u braku jesu zato, da zaslade inače tolike gorčine bračnoga života, kao uzdržavanje i odgoj djece. Pa zato naslada nije sebi svrhom već samo sredstvom, koja olakoćuje rad i život. Tako nas uči zdrav razum, dok ga Epikurova filozofija uživanja ne potamni.

3. »*Mladi smo, da uživamo svoju mladost*«.

Jel de? Kao da ćete kasnije, kad budete stariji, ostaviti se opojnog pića seksualne požude, kad sada toli požudno sišete njegovu opojnu, ali otrovnu — slatkoću. Prava je naivnost vjerovati, da iza kako se je robovalo požudi nagona, čiji je bitni karakter nezasitljivost, da će kasnije biti moguće skinuti te sramotne lance, koje ste sami, utvrđenom navikom skovali. Nema groznijeg i ponizljivijeg ropstva od ropstva puti, a takovim lancima sputani su toliki, koji hoće da uživaju svoju mladost, toliki starci od jučer, na čijem nabranom čelu grijeh je utisnuo znakove uvenule duše i oskvrnutog tijela. O jadna mladeži, koja slobodu tražiš ondje, gdje je tvoje najveće ropstvo!

Zapamti mladeži ovu Försterovu: »Nikada se nije toliko govorilo o slobodi kao danas; ali u nijedno doba nije čovjek baš toliko izgubio s vida baš najvažniju borbu za slobodu, borbu za slobodu od nižih nagona kao danas« (98).

Ne, nema uživanja uz tako veliki trošak i gubitak. »Živahnost, energija duha, elastičnost i jačina mišica, sve se istrošuje u ovom jadnom poroku. Ima u njemu nešto što iscrpljuje, oslabljuje, iskvaruje, što u sebi donosi tihu i tajnu smrt. Jao si ga onomu, koji se ne opire perfidnom i milom glasu takvih sirena. U naručaju nečistoće čovjek ostavlja kao plijen: moć svoje volje, jakost svoga uma, nagon plemenitih djela« (Donose Cortes kod Guggino 9).

Mladiću, valjda toliko sebi ne želiš!

4. »*Afirmacija i povećavanje života*«.

I ova krilatica zabilježena je ne samo u stupcima pornografske književnosti, već titra i na blatnim usnama modernih epikurejaca, koji nekim besramnim cinizmom proglasuju slobodu seksualnog izdovoljenja izvan svih mogućih »konvencionalnih« oblika braka, kao najjaču afirmaciju, dapače kao povećavanje života, a da i ne pitaju je li takva seksualna afirmacija u suglasju sa drugim socijalnim i individualnim dužnostima čovjeka. Odijeliti seksualni nagon od etike i pedagogije, za nje znači pojačati ga; kao da bi nerezanje suvišnih izrastaka vinove loze, značilo ovu pojačati, jer da će ova tako bolje rasti. Vinogradar pako radi protivno; on obrezuje lozu da ju pojača i da mu tako donosi više roda.

Mi smo već gore ustvrdili koliko je udivljenja vrijedna sila rasploda u čovjeka. Ali to vrijedi samo onda, kad je ta sila u službi koju joj je sam Stvoritelj odredio, u službi rasploda. I u tom smislu seksualna sila, koja tako afirmira i povećava život ljudski kroz nebrojene generacije slična je samoj sili stvaranja.

Ali nemaju toga na umu oni, koji afirmaciju i povećavanje života hoće da riješe njezine etičke odgovornosti, njezine naravne svrhe, te samo pjevaju pjesmu Veneri, a ne životu, koji neodgovorno i lakoumno samo pleše nad potrtim klicama života. To je degeneracija individua i degeneracija rase.

Prava čovječja sila nije u seksusu već u koncentraciji svih sila i u vlasti nad seksusom. Vrtlar poreže rozgu pri korjenu, da baš u njemu koncentrira što jaču vitalnu silu za plod. Tako mora i čovjek; ne rasipavat sile već sakupljati i koncentrirati za blagoslovno djelovanje.

I tako zvani ljudi jaki i nasilni po Nietschejevom receptu, više mogu štetiti rasi, nego li tjelesno slabiji, ali zato jači moralnim energijama duše i karaktera, jer baš

Nietschejevi ideali, plave životinje — die blonde Bestie — radi pomanjkanja savjesti i psihe postaju izvori rasne, barem duševne degeneracije.

Pravo povećavanje života i moralna i fizična degeneracija individua prouzročena grijehom nečistoće stoje u suprotnom odnosu.

Imade drugih koji uče, da valja proučiti život u svim njegovim dubinama i širinama, iskusiti ga potpuno sa svake strane e da ga možemo i upoznati. Dobro, kad se samo ne bi radilo baš i o otrovu seksualnosti. »Valja dakle progutati otrov, da upoznamo da on zbilja dobro djeluje (ta se kušnja izvodi na kunićima); valja se izložiti pogibeljima duše i tijela, izgubiti zdravlje duše i tijela e da upoznamo što je zdravlje, što je krepost; valja se usmrtiti, da znamo što je život?« (Ruillon 44).

POGLAVLJE ŠESTO.

Nekoji vanjski uzroci seksualne razvraćenosti.

Prije nego li počmemo govoriti o uzgoju čistoće, upozoriti nam je u ovom poglavlju na nekoje vanjske uzroke seksualne razvraćenosti. Pred očima nam je osobito mladež. U naše se doba mnogo čita, a žalibože većinom nemoralne romane i kojekakve pikanterije po novinama, po raznim muzejima i galerijama vide se slike i kipovi, a po kazalištima i kinima kojekakvi nečedni prizori, koji vrijeđaju stidljivost. Nadalje mnogi mladić, prigodom raznih ne uvijek pristojnih veselica i zabava, upade u kojekakvo iskvareno društvo. Također ono, ne dovoljno kontrolirano druženje i miješanje spolova u školama, u drugim športskim i omladinskim društvima, samo može, već tada uzbuđenu požudu, jače abnormalno podražiti. Sve su ovo vanjske, pogibeljne okolnosti, koje moramo primjereno po mogućnosti izbjegavati. Vrijedno je, da zađemo i na pojedinosti.

1. Pornografska lektira.

Zloglasni Russeau je rekao, da romane trebaju samo pokvareni narodi. Kad pregledamo kvalitet i kvantitet stanovitih romana, što u bogatoj opremi izdavaju razne biblioteke; kad pregledamo i četvrtu stranicu nekojih »večernjih« i »jutarnjih« listova; kad prolistamo onu dnevnu kroniku ljubavnih skandaloznih avantura, onda moramo doista zaključiti da je stanovita čitalačka, a inače dosta mnogobrojna publika veoma nisko pala, kad se dnevno hrani takvom lektirom.

I doista takvi blatni romani, sa nekom osobitom ljubavlju sakupljaju sve blato, što ga mogu nanjušiti po velegradskim i domaćim kaljužama, vadeći iz »dna života« samo smrdljivo smeće, koje okužuje zrak. Žalosno je, da naše »narodne i zabavne biblioteke« i u našem jeziku iznose pred nas većinom ono, što razum smrači, a srce otruje. Prevađaju se većinom loše i lascivne pripovjetke i romani.

U izlozima biblioteka privlačit će vam pogled knjižica ukusno opremljena, sa dvojbenim i izvjedljivim naslovom, za nečednom slikom. Dobiva se relativno za jeftin novac i uz posudu. I čita se, makar i uz žrtvu par neprospavanih noći ili propuštenje drugih dužnosti.

Čita se, i požudno možda i nesvijesno upija otrov. Pogledajte samo djevojčicu, koja se je dočepala takve knjige. Crvenilo joj po obrazu liže, srce joj živo kuca, oči joj se sjaje, cijelo njezino biće dršće. Prisutni živi napasnik bi se možda zaustavio na pogled uzbuđenosti, kojoj je mlada čitateljica postala žrtvom; ne će tako knjiga. »Ona proslijeđuje sa svojim uništujućim dielom, prodire u razum, da mu udahne blatne ideje, prodire u maštu, da je eksaltira, prodire u tijelo da ga oskvrne. Oh neizrecivog li upliva blatnog štiva« (Ruillon 149).

Glasoviti je Proudhon napisao, da je viteški roman upropastio njegovo doba. A što bi on tek rekao za mo-

derni realistički, pornografski roman, koji kao da nema druge svrhe nego da podraškuje seksus i opravdava sve njegove perverzije? Kad se vidi, da je krepost sustavno ismjehavana i pogažena svaki je bježi; naprotiv ako su strast i grijeh opisani najčarobnijim bojama, naravski ko to čita, da će im se prikloniti, kad ga već i sama narav na to sklanja. A tu đavolsku rabotu vrši nemoralni roman.

Mladići i djevojke, ne čitajte knjiga, koje vas truju i i ubijaju. Koliki će za cijelu vječnost plakati, što su možda jedan jedini put otvorili knjigu, koja je u njihovoj pameti ostavila sliku koju nijesu nikada mogli više izbrisati, ili u razum utisnula frazu, koju nikada nijesu mogli zaboraviti.

2. *Lascivna umjetnost.*

Ovdje je govor o stanovitoj nazovi slikarskoj i kiparskoj umjetnosti, koja napadnom golotinjom, jakom erotskom tendencijom više je u službi seksualnosti, nego li prave umjetnosti. Nekoje slike, koje su svima javno izložene po našim galerijama, a još više neki proizvodi najmodernije secesije, koji se periodično po raznim salonima izlažu na ocjenjivanje i prodaju, najgrubiji su također i najbezočniji napadaj na etički osjećaj stidljivosti, koji je osjećaj osobito za mladež, naravna obrana čistoće. Još je žalosnije vidjeti goloruke dječake i djevojčice, gdje pred raskošnim izlozima bulje u nekoje razglednice, koje su se dakako odrekle umjetničke pretenzije, ali zato jače računaju na požudnu strast gledaoca, koju nastoje što jače, prizorima na pr. iz kupališnih sezona podražiti.

Hladni mramor ne djeluje tako živo, ali razne gole figure na nekojim česmama, koje bi imale predstavljati »i z v o r e ž i v o t a« moguće da baš u gledaoca prave izvore života još više pomućuju.

Doktor Forel, koji načelno isključuje religiju i kao sredstvo u odgoju seksusa piše: »Moderna umjetnost uz ostalo u mnogom je pogledu postala velikansko sredstvo podražljivosti erotizma, i recimo pravo savezna drugarica pornografa. Ispod zavjese umjetnosti prečesto se kriju, opravdavaju i uzveličuju najvjerojatnija podražajna erotska sredstva« (75-6).

A na drugom mjestu isti, vjeri ni najmanje skloni pisac piše: »Pod zastavom umjetnosti stupa mnoštvo ljudskih proizvoda, koji nedvojbeno ne zaslužuju imena umjetnosti. Malo ima pravih velikih umjetnika, a naprotiv imade hiljada mastilaca, kojima, da ne bi uzmanjkao uspjeh i novac ne obraćaju se plemenitim čuvstvima boljih ljudi, već najnižim instinktima mase. Baš na ovom području igra erotika jaku i žalosnu ulogu. Nema sredstva, ma bilo kako ružno, samo kad je kadro da podraška sjetilnost, kojeg oni ne bi upotrebili samo da pritegnu publiku. Frivolne pjesme, blatni romani, nepristojne kazališne predstave, nemoralni plesovi i slične tingel-tangel naprave, nepristojne slike i slično, sve bez ikakvog traga umjetničke vrijednosti, natječu se i spekuliraju na niske erotske nagone publike, samo da joj novac iz džepa izvuku« (486).

I doista što će nam sva »umjetnost«, ako ona blati moju čistu maštu, ako oskvrnjuje moje misli, ako vuče u blato moje želje, ako truje moju dušu i moje tijelo? Mi poričemo karakter umjetnosti djelima, koja nas u blato vuku i gdje se normalan čovjek ne može estetski, već samo živinski izdovoljiti. Uzalud se pozivati i na finu grčku umjetnost »koja da ne djeluje neetički, djelom jer je naivna, djelom jer pliva u čistoj ljepoti« (Forel), jer kad bi i ona na me seksualno djelovala, tada ja ne bi smio iz etičkih motiva, koji su nad estetskim, da se u takovim »umjetninama« estetski naužijem.

Djela umjetnosti, kažete, ne mogu zazorno kod normalnog čovjeka djelovati. Neka bude; ali mjesto da mi

sada teorijski raspravljamo koja su djela umjetne vrijednosti, a koja nijesu, ja vas pozivljem, da pri promatranju neke umjetnine, stavite se pred svoju savjest te se ispitujte o senzacijama, koje proćutujete. Jesu li te senzacije doista estetske; je li vaša duša oslobođena od osjetnosti i neodoljivo pritegnuta od više nematerijalne ljepote; ili je onaj tobož estetski užitak samo sjetilno uzbuđenje, koje imade svrhu da dušu zarobi u okove bludne osjetnosti? Uživiti se estetično u jednoj goloj Veneri »značilo bi vanjskog neprijatelja pustiti u srce, i s njime ukupno rušiti dobre običaje. Seksualni predmeti, koji bi u duši posmatrača htjeli uzbuditi estetski osjećaj teška je to i nezahvalna stvar. Mogli bi oni predmeti sami po sebi objektivno prikazati i nekoje estetske prednosti, ali oni, poradi naše seksualne slaboće na seksualnom području, veoma će teško postati predmetom estetskog uživanja, i poradi toga gube u subjektivnom i psihološkom prosuđivanju znatno svoju estetsku vrijednost« (Kunzle, Etik und Oestetik 256).

Isto možemo kazati i o nekojim dramatskim predstavama, kojima se hoće postignuti, da se ne smijemo ni tajno stidjeti onoga, čega se javnost ne stidi. Moguće da one predstave pružaju ugodan užitak; ali što onda, ako su ti užici otrovani? I na pozornicama se žalibože grijeh prikazuje najzavodljivim bojama, krepost se ismijehava, a svete se i utvrđene nauke gaze. Tu se baš zlu daje neki javni impuls. Vrijeđaju se uši najgroznijim naukama, oči ranjavaju najružnijim slikama, a srce probada grešnim željama. Čovjek izlazi iz kazališta gori zločinac. Ma bio i neki prikazan zločin psihološki opravdan, to se ovaj ne smije nikada ni u najumjetničkijem ruhu prikazati tako, da te on moralno sablazni i zavede.

Umjetnost mora biti u službi istine i dobrote, a ne bludnje i grijeha.

3. *Pogibeljne zabave.*

Amo spadaju u prvom redu pogibeljni plesovi, razne veselice, noćna klatarenja i kojekakvo pogibeljno drugovanje. »Plesovi — kaže sv. Franjo Saleski — po sebi su indiferentne kretnje, ali njihova uporaba, kako se danas vidi sa svim svojim okolnostima, najteža je i najpogibeljnija za dušu. Ono, što liječnici kažu za gljive da i dobre nijesu naprosto dobre, to vrijedi i za plesove«.

A što bi tek rekao sv. Franjo o modernim nemoralnim plesovima, kojima je glavna atraktiva, da nečednim kretnjama, uz pratnju podražljive glazbe, uz dim alkohola, u naručju polunage žene, slijede, prate i razbuktuju kod mladeži, već po naravi toli razbuđenu požudu? Ali to je samo »četvrt sata ushita, a kršćanske se majke dive, muževi se smiju, kao da neznaju, da onaj četvrt sata mogao bi postati vječan« (Sestillanges kod Ruillon 154). Pravo piše naš sv. Jerolim, da tom skakanju sudjeluje sam sotona, his tripudiis diabolus saltat.

Veselice. Ovdje je govor samo o nečednim veselicama, gdje mladići, a možda i djevojke, moguće u kasnoj noći, pri obilnoj čašici vina, provode u pjevanju ljubavnih, redovito vrlo podražnih pjesama, u nečednom i ružnom razgovoru, gdje se eventualno upriliče kojekakve slobodnije predstave, sa miješanim ulogama, a svršava se plesom, ako ne možda i gorim ponoćnim orgijama.

»Lascivne pjesme i nepristojno podcikivanje pripadaju pijancima i nemoralnim ženama« (Klem. Aleks.). »Ko izgovara takve nepristojne riječi i sa slašću ih čuva, veoma lako si dozvoljava i nečista djela. Nečisti jezik, jezik je đavolski« (Ivan Zlatoust). Takva zla društva jesu najteže prigode grijeha, jer te lako sprijateljuju i sa najgorim porokom; ona malo po malo ušutkuje glas savjesti i čine da čovjek u velikoj familijarnosti zaboravi na sebe, na svoj položaj i na svoje dostojanstvo. Prevelika familijarnost s opakima je zarazna i pogibeljna.

Čovjek se u opakom društvu svemu i najgoremu privikne. Čega se on na početku zgraža, to mu brzo postane obično, pa radilo se i o smrtnom grijehu. Zlo je društvo najgori razbojnik, jer ono krade zaklad čistoga srca. Ispred takvoga razbojnika valja samo bježati.

4. Miješovita športska i gimnastička društva.

U posljednje vrijeme silno su se i kod nas razmahala omladinska, športska i gimnastička društva. To mi ne osuđujemo, dapače ne možemo nego da umjerenu gimnastiku i preporučimo iz čisto zdravstvenih i moralnih razloga. Dok bude tijelo zdravo i duša će biti svježa i otporna protiv vabila grijeha, prema onoj »mens sana in corpore sano«.

Ali što nas napunja bojažljivošću jest činjenica, da nema skoro nijednog omladinsko-športskog ili omladinsko-kulturnog društva gdje uz »braću« ne bi bile i »sestre«. Uz sokole imamo i sokolice, uz orle i orlice, uz orjunaše i orjunašice, uz skaute i skautice, uz muški dakle redovito i ženski pomladak. Nekada su tim društvima skupne i organizacije, skupne zajedničke privatne i javne vježbe, skupni nastupi, izleti, riječ u jedno skupno drugovanje. Ima i časnih iznimaka nedvojbeno mislim osobito kod katoličkih organizacija.

Imao sam jednom prigodu vidjeti jedan tabor jugosl. skauta, koji su malo izvan grada imali svoj šator, a 100 metara dalje od njih bio je i šator skautica, koje su se sa skautima međusobno zabavljale i igrale. To nije međutim jedini slučaj.

Već sama činjenica da takve organizacije većinom mladih ljudi uz »braću« imadu i »sestre« karakteristično je za moral naše dobe. Prije toga nije bilo. Približavanje spolova, u izvjesnu svrhu međusobnog upoznavanja za brak, uz shodne mjere opreznosti i nužne kaucije može se dozvoliti; ali ovakovo miješanje spolova pri raznim vježbama, na izletima, na društvenim predavanjima i drugim neobligatnim, ali zato pogibeljnijim sijelima, baš

u doba najvećeg razvoja seksualnog nagona, svakako je stvar škakljiva i pogibeljna. Ovdje mladež međusobnim kontaktom gubi stidljivost, tu naravnu obranu čistoće, a kad ova ograda padne, pasti će i ostale.

Jedan od razloga da mladići ne stupaju u brak jest baš ovo preveliko sbližење, gdje se mladi ljudi toliko upoznaju, da malo po malo jedan drugomu i omrznu. Međusobno zbližење može dovesti do najgorih ekscesa. Djevojku će neka pogibeljna izvjedljivost baciti u naručaj mladića, a kod ovoga će malo po malo spram nje otupiti viteški osjećaj poštovanja, te se izroditi u brutalno izrabljivanje njezine slaboće. Blizina rađa povjerljivost, a ova opet zle želje, a do sablazni i do grijeha samo je jedan korak. Takvo upoznavanje teško da dovede do sklopljenja braka.

Dakle, dok su seksualni porivi kod mladića tako jaki, otpornost djevojaka tako malo otporna, bolje je, da ostanu u izvjesnoj daljini.

5. Koedukacija.

Forel ju zagovara, jer da »zajednički uzgoj obaju spolova u svim školama ne samo da ne škodi, nego je naprotiv za seksualnu etiku od koristi. Zabranjeno voće izgubi svoju dražest, ako se ono ne smatra zabranjenim, te ako se iz blizine promatra« (474).

Mi smo protivnoga mnijenja te mislimo, da je zajednička poduka i odgoj obaju spolova u školama, osobito pak za vrijeme puberteta, a i kasnije, za moral mladeži pogibeljna, kako nam to dokazuje iskustvo onih godina, od kada je koedukcija uvedena. Baš za vrijeme puberteta valja mladeži obojega spola posvetiti najveću brigu, da seksualni život, koji se tada nenadano i rapidno razvija ne udari, radi još jačih podražaja (koedikcijom) krivim putevima, da se ne pervertira. To se lako događa, kad spolovi imaju i previše prigoda da se međusobno približuju.

Spolovi se u 12. godini radi različitog psihološkog, fiziološkog, a ja mislim i radi specialno različitog seksualnog nagona nekako instinktivno razilaze, zaziru jedan od drugoga. To je glas naravi kojeg treba poštovati. Nije bez razloga, da se baš uporedo sa razvojem seksualnog života za vrijeme puberteta, paralelno razvija i osjećaj stidljivosti. Spolovi se jedan od drugoga nekako stide, izbjegavaju baš za vrijeme formiranja seksualnog života, da se kasnije opet približe kad ovaj sazrije. Opetujem to je glas prirode u obranu samog seksusa. Pa zato i ono nenaravno, skoro nasilno približavanje spolova, dok postepeno obara osjećaj stidljivosti, tu naravnu i najbolju obranu čistoće i seksualnog nagona, istodobno izvrgava isti nagon pogibelji da se pervertira. Jer kad ograda stida padne, pasti će i ostalo, a vrata se širom otvaraju raznim i teškim perverzijama. Meni je teško vjerovati, da će se seksualne sile, koje su sada u razvojnom toku u međusobnom približenju i spoznavanju otupiti, već naprotiv one će samo morbozno oslabiti t. j. pervertirati se. Zaljubljivanja između učenika i učenica nijesu samo pusta igrarija, već i izvor onanizma, a svakako pogibelina pojava za njihov fiziološki i etički razvoj.

Ali nije manje pogibelina koedukcija kod srednjih i viših škola, kad je već seksualni nagon u naponu snage. Budući je već do tada prilično, ako ne sasma porušena tvrdava stidljivosti, spolovi su izloženi pogibelji da se i preintimno približe. Nemojmo misliti, da će oni, dok u njima žari vatra osjetnosti, ostati u međusobnom dodiru netaknuti. Cvijet nevinosti uspijeva u samotnim bašćama koje mekoti mrtvenje i pokora, a zalijeva molitvom isprošena nebeska milost.

Inače dozvoljavam, nastupit će vremenom i otupljenje seksualnosti, ali košto spomenuh gore, to morbozno, perverzno i neprirodno (jer ne stoji u razmjeru sa svojim razlozima) otupljenje, nezdrava je pojava, koja će spolove udaljiti i onda, kad bi se morali približiti u svrhu braka. U takvim, ali tako dugim dodirima, izbit

će kod učenika i učenica nesvijesno kojekakve slaboće, različitosti čudi i kojekakve sitničavosti, te će u očima mladića ili djevojke pasti ideal djevojke odnosno mladića, kad su se tekom vremena otkrile tolike slaboće, koje su uzrokom, da su jedno spram drugoga istupili u nekoj golotinji bez privlačivosti i čara. Ako tome pridodamo još i to, kako su tako duge i pogibelne okolnosti koedukcije kod mladića isušile svaki plemeniti osjećaj odgovornosti i poštovanje spram žene, a napose spram djevojke, koja pred njima stoji u priličnoj slaboći, te kad oni mogu i bez braka udovoljiti svojem, recimo čisto životinjskom nagonu, onda stalno da takvi, već možda stari akademičari ne će u braku tražiti luku svoga spasa. Koedukcija prorjeđuje brakove. (Vidi Nova Revija 1924., 41).

6. Emancipovana žena.

Možda ovdje zasijeca pitanje o emancipaciji moderne žene, pa su mnogi baš liberalni mislioci (Obzor. br. 260., g. 1924.) nazora, da takva moderna, na višim školama uzgojena žena, postane nesposobna za dužnosti domaćice i majke. Rek bi da naša viša znanost i odgoj u djevojkama umanjuje ili sasma poništuje onu osjetljivost i tankoćutnost, koju muškarci u njima toliko cijene. Emancipovana žena, koja se je posvetila studiju poprima neke muškaračke manire i mnogo gubi na svojoj prirodenoj ženskoj dražesti. Ona potcijenjuje zvanje žene i majke, te znade govoriti o nesmiljenim bračnim okovima, pa zato i odgađa bračnu svezu, sve dok ju nastrani i protuprirodni uzgoj ne učini faktično nepristupnom za brak. I tako te nesretne žrtve emancipacije, dok se silom prilika opiru svojem naravnom pozivu upadaju u neku duševnu sterilnost, koja je karakteristika starijim usidjelicama. I mi ćemo zaključiti sa feljtonistom liberalnog lista: »Površni karakter modernog odgoja najbolje se odrazuje u ovom preziru, kojeg djevojke pokazuju za zvanje žene i majke«.

DRUGI DIO.

UZGOJ ČISTOĆE.

Upoznali smo bolest, sad joj propišimo lijekove. Nečistoća teška je bolest s koje boluju pojedinci i narodi. Cijeli je svijet neka vrst zarazne bolnice, i koji nijesu ranjeni mogu lako i radi kronične dispozicije i radi zaraze zlih primjera dopasti rana nečistoće. Svi smo po istočnom grijehu skloni na grijeh.

Što dakle da radimo da se od te bolesti izliječimo odnosno očuvamo? Nije naša namjera da svima ovdje lijekove propisujemo, prvo jer je to nemoguće, a drugo jer mislimo, da je suvišno, jer su ti općeniti lijekovi prilično poznati.

Naša je specialna svrha da ovdje upozorimo na način, kako bi se moglo zlo nečistoće z g o d n o m p o d u k o m i u z g o j e m barem kod m l a d e ž i p r e p r i j e č i t i. Zato ćemo ovdje najprije govoriti o p o t r e b i s e k s u a l n e p o d u k e, koju moraju u prvom redu davati roditelji svojoj djeci. Zatim ćemo specialnije pokazati kakva treba da je ta poduka i uzgoj

a) z a d j e t i n s k o i d j e č a č k o d o b a — vrijeme prije puberteta —;

b) z a m l a d e n a č k o d o b a — vrijeme puberteta —;

c) z a m o m a č k o d o b a — vrijeme sklapanja braka.

Pošto je ista pogibelj, koja zahvaća sve ove tri perijode, te se zametak te pogibelji u djetinsko doba dalje razvija kroz mladenačko, momačko i muškaračko doba, to ćemo morati tokom ove rasprave opetovati ono, što smo već rekli, eda nam slika bude potpunija i jedinstvenija. Tako ćemo morati opet govoriti o porocima tajnog grijeha, sifilisa i drugim, koji su nažalost sveopći poroci svake dobe. A sada prelazimo na stvar.

POGLAVLJE PRVO.

Seksualna poduka.

Problem seksualnog života od vitalne je važnosti ne samo za mladenačko i momačko doba, kad je on u trajnom vrenju, već i za djetinje i dječačko kad je on još kao u pupoljku sakriven. Inače seksualni nagon, vrši više manje na svako doba jaki upliv na osjetila, na živčevlje, a preko ovih na maštu, na srce, na razum, na volju pojedinca i naroda, na sadanje, a preko njih i na buduće generacije. Uzgojen, uređen seksualni nagon izvorom je velikih individualnih i socijalnih blagodati; ali pripušten sebi i svojim unutarnjim i vanjskim uplivima taj se izvor života prometne u izvor smrti, košto smo to u prvom djelu vidjeli.

Seksualni nagon, kako svaki drugi nagon, mora se uzgajati; i on uz svoju etiku imade i svoju pedagogiju. U prvom redu dolazi ovdje seksualna poduka, koju moraju davati svojoj djeci, prema stepenu razvoja istog nagona, u prvom redu roditelji.

Mi ćemo ovdje prikazati 1. potrebu seksualne poduke; 2. kakva mora da je seksualna poduka; 3. zašto se seksualni život tako malo kršćanski shvaća; 4. uzgoj religijozne savjesti treba da paralelno teče sa seksualnom podukom; 5. poduku moraju u prvom redu davati roditelji, koji je nažalost slabo vrše, a onda katehete i ispovijednici.

1. Potreba seksualne poduke.

Činjenica je, kako smo već tokom ove rasprave izložili, da se već dječaci u ranoj dobi priviknu »tajnom grijehu« (odnosno djevojčice masturbaciji) a kasnije za vrijeme puberteta, kad se seksualni nagon naglo razvije, izloženi su daljnim kušnjama i pogibeljima, te se više puta iz pukog neznanja pervertiraju i tako možda

dugo i dugo vrijeme fizično i moralno propadaju. Stoga svi su pisci u ovome predmetu složni, da valja osobito mladeži obojega spola, paralelno čim se budi seksualni nagon, dati u tom pogledu, kratku, točnu, zgodnu, a nadasve ljubeznu uputu, koja će biti kadra da ju unaprijed očuva i zaštiti od svake perverzije. Mladež se naime, kad se u jedan čas nađe pred pojavom probuđene seksualnosti, silno smete i uznemiri. Tada, pripuštena samoj sebi, a od nijedne strane nema svijetla ni lijeka, nađe se u najvećoj pogibelji i bijedi.

Doktor Stall pripovjeda o sebi (Ragazzo 36): »Moji roditelji čuvali su me od duhana, od žestokih pića..., slali su me u školu i u crkvu, ali mi nijesu ni riječi rekli ob onom, što me je kasnije upropastilo«. I doista djeca većinom nijesu sklona, ni ružnim riječima ni pijanstvu; ali nema normalnog dječaka, koji nije prije ili kasnije izložen množini napasti, nastalih od probuđenog seksualnog nagona i od vanjskih podražaja putenosti; pa ipak za ono prvo naći će se uvijek teških ukora, a za ovo posljednje, što nosi sa sobom tako teških posljedica, nema se ni riječce!

Doktor Gatterer (o. c. str. 59) piše: Ja poznam puno slučajeva gdje su mi mladi ljudi najkategoričkijim načinom potvrdili, da oni ne bi bili upali u taj i taj porok, i da ne bi bili u njemu za cijele godine ustrajali, da su ih njihovi roditelji ili uzgojitelji o tom predmetu zarana poučili. Bez energične opomene, bez zgodne poduke, mladi ljudi ostaju bez svijesti u pogledu izvanjskih i unutarnjih napasti... Naprotiv ja ne poznajem nijednog slučaja gdje je nužna, ozbiljna i zgodnim riječima podana pouka bila pogibeljna za dušu mladića te mu prouzročila kakvu štetu. Ja mislim, da je davolska zaslijepljenost misliti, ko što misle roditelji i svećenici, da će mladići pripušteni sebi, sigurnije paziti na svoju nevinost, kad im se nikada ne govori o ovoj vrsti grijeha: kao da bi tmina i neznanje mogli obraniti

od grijeha, koji se baš krije i počinja u tami. Jedina posljedica kamo bi mogla voditi ova »oprezna šutnja« jest, da se mladi ljudi ne će ni u ispovijedi tužiti o grijehu o kojemu govorimo, jer oni i ne znaju kako da se izraze, a i misle da se o tomu ne smije nikada govoriti, i da se o tom grijehu ne može pristojno govoriti, jer im savjest u ovom pogledu nije probuđena. I takva šutnja u toli važnoj stvari i u samoj ispovijedi može trajati godine i godine, a s njome se ponavljati nesretni nečisti grijeh, koji vodi čovjeka do vrata smrti«.

Jasno je dakle, želimo li da mladež od zla zaštitimo, treba joj dati periodičnu seksualnu poduku, primjerenu razvoju istih seksualnih sila. Drugačije ću pripaziti na dijete, a drukčije ću govoriti dječaku, a opet drukčije uputiti mladića ili momka, koji misli brzo stupiti u brak. Mi ćemo to kasnije potanje označiti.

2. *Kakva mora da je seksualna poduka.*

Najprije kažemo, da poduka može biti individualna i kolektivna. Individualnu poduku daju pojedincima na pr. roditelji svojoj djeci, ispovjednici pokornicima, a kolektivna se daje nekom skupu dječaka, mladića ili djevojaka. Jedna i druga poduka upotrebljava se prema potrebama. Individualna poduka silazi prema potrebama i u detalje, kolektivna se pak uopće drži općenitosti, te ne otkriva onoga, što bi za pojedinca bilo prerano da znade i prema tomu pogibeljno. Tu treba velikog takta, dužne opreznosti i dubljeg spoznavanja potreba i pogibelji raznih individua.

Napose u kolektivnoj poduci može se mladeži preporučiti čistoća tijela, preporučiti joj umjerenost, trijeznost; poučit je kako će maštu sačuvati čistu od zavodljivih misli i želja, kako će čuvati svoje srce od raznih uzbuđenja, kako ojačati volju, prosvijetliti razum. Općenito dakle pravila pedagogije, malo po malo sve više primijenjena i seksualnom životu ali najprije samo

u stvarima opće poznatim, pa i dalje u manje poznatim, imajući uvijek na pameti popriječni fizični, moralni pa i seksualni razvoj svojih mladih slušatelja. Tako će se moći mladićima (i djevojkama napose) govoriti i o uzvišenosti braka. Detaljnu pouku u tom pogledu mogu dati tek roditelji neposredno prije braka, i to pojedincima.

Kod poduke, osobito kolektivne, valja paziti da se odraslijim dječacima uopće ne govori o grješnim užicima kao takvim, a još manje o načinu kako se oni pribave. Moglo bi to uputiti djecu, koja o tomu još ništa ne znaju, na indiskretne znatiželjnosti i na grijeh. Ne smijemo zaboraviti da su mašta i pohotnost u stvarima seksusa izvor teškim napastima za dječake, koji nijesu dovoljno poučeni i uzgojeni. Djeca, koja su na pr. upala u tajni grijeh, znati će o čemu se radi, a koja ga još ne poznaju bolje je, da za sada ostanu u tami.

»Ali s druge strane — kako oprezno opaža Gatterer (77) — ovakva opreznost i reserva ne smije da dječaka dovede do toga, da misli te svaka stvar, koja ima nekog odnosa sa seksusom, sadrži nešto misterijoznog; to je baš ono, što bi direktno pobudilo maštu dječaka. Ova opreznost nema drugog razloga nego da očuva dječaka od prerane spoznaje pogibeljnih stvari. U ostalom valja ukloniti svaku prividnost tajnosti u svemu onomu što ima odnosa sa seksusom; jer najbolji način da učinimo neupaljivu svaku meku seksualnosti jest taj, da učinimo da se otkrije njena izpraznost i da pokažemo da privlačivost, koju se čini da ima, nije no učinak eksaltirane mašte. (Ja podvukoh.) To je i razlog zašto mi tražimo, da sve ono što se govori o šestoj Božjoj zapovijedi bude jednostavno, narovno a istodobno veoma ozbiljno«.

Ma koliko bila važna ova poduka za moralni uzgoj seksualnog nagona, ne treba da je ona uvijek u akciji. U akciji mora da je uvijek pažnja i nadzor sa strane roditelja, te jačanje i odgoj moralne svijesti

dječaka. A kad se ovo posljednje doista i vrši, onda kratka, ozbiljna i zgodna riječ izgovorena u času, kad se oprezno predmijeva, da se u duši dječaka, buđenjem seksualnog života, paralelno bude razne bojazni i neizvjesnosti, može mnogo pogibelji prepriječiti, gdje bi inače neuređena znatiželjnost, svojim uplivom na maštu, mogla mnogo kvara prouzročiti.

Poduka dakle mora da je ne samo zgodna već i d a n a u z g o d n o v r i j e m e. A kada je to zgodno doba? Onda, kada nastupa faktična potreba za pojedine osobe i dobe. To se ne može točno odrediti, ovisi o vanjskim i unutarnjim prilikama, koje utječu na raniji ili kasniji razvoj seksualnog nagona, kod raznih individua i na pogibelji njegove perverzije. Nešto se može kazati još prije puberteta, naime prije nego li je fantazija zaokupljena tajnama reprodukcije, kad su još djeca, recimo nevina; a drugo, osobito pak tako zvanu znanstvenu poduku o fiziološkim činjenicama seksualnog života, valja odgađati sve dotle, kad su mladići (djevojke) toliko moralno ojačani, da mogu i takvu poduku bez moralne pogibelji slušati. To bi redovito moralo biti prije braka. Već sada opažamo, da znanstvena poduka nije dovoljna; to bi značilo pobrkati poduku kao takvu sa uzgojem. Znanje — rekao je jedan mudri čovjek — u rukama zlog dječaka i mladića, to je sredstvo života ali i smrti. Sa znanjem pohotnost se ne gasi. Mora se dakle učiti prema fizičkom razvoju dotičnog gojenca, a l i u v i j e k t a k o, d a s e u n j e m u p r i j e p o j a č a m o r a l n a i v j e r s k a s v i j e s t, koja je sama kadra, da pogasi plamen požude i da ukroti otpor te tako jake strasti.

Puka znanstvena poduka, podređenog je značaja. Förster lijepo piše (105): »Prosta spoznaja seksualnih stvari ne obranjuje nas ni najmanje, ako sila nižih instinkta nije upokojena sveopćim i sistematskim uzgojem značaja, a najviše energičnom gimnastikom naše

volje. Pripraviti volju da se suprotstavi seksualnom nagonu, kad se ovaj probudi, hiljadu puta je važnije od svake intelektualne priprave. Očuvanje mladeži više je pitanje sile (uzgoja) nego li znanja«.

3. Zašto se seksualni život tako zlo i tako malo kršćanski shvaća.

Nije teško shvatiti opravdanost i potrebu seksualne poduke, ali se ipak ona ne vrši, a zašto? Jer se seksualni život zlo shvaća, a i malo kršćanski. A zašto?

Gatterer (23—24) navađa tri razloga. Prvi je, što se u to pitanje uvlači ljudska nečista pohotnost. Koji želi ispravno suditi o seksualnim stvarima, mora da je i sam čist i da se je borio i pobijedio protivne nagibe. Tada ne će biti slijep poradi dima pohotnosti; on će, u seksualnim činima, o kojima u mnogočem ovisi vremenita i vječna sreća stvorenih razumnih lica, vidjeti neku pomagajuću aktivnost stvarajuće sile Božje. Kad je jednom sv. Ivan Zlatoust govorio o ženidbenim odnosima, čekajući od slušatelja kao da će se sablazniti završi ovako: »Vidim, da se neko između vas crveni poradi mojih riječi. Odakle to dolazi? Možda sam govorio o stvarima, pred kojima se moramo stidjeti? Stalno ne. Što sam govorio čisto je i sveto. Da je ženidba sveta u svemu, da je također sveta i bračna postelja, to je nauka sv. Pavla (Hebr. 13, 4). Ako se je neko sablaznio biti će sigurno onaj, koji nije čist«.

Drugi razlog da se seksualni život zlo shvaća jest, što se o tako važnim stvarima, o ženidbi, o čistoći, koje tako duboko zasjecaju u život ljudski, tako rijetko i malo govori, a ono, što se govori jest nedovoljno. Tako se došlo dotle, da je to pitanje porinuto te se smatra, da su bestidna ona usta, koja bi o njemu riječ progovorila. A zaboravlja se da seksualnu ljubav u sakramentu braka Bog blagoslivlje.

Treći razlog jest neki pretjerani i slabo shvaćeni osjećaj stida, koji nas napunja nekim nesavladivim strahom, kad se pruži prigoda, da se o tim stvarima govori. Pogrešno je nekakvim zgražanjem gledati na seksualne sile, koje su od vitalne koristi za ljudski život, već zato ih valja marno čuvati od svake zlouporabe, e da mogu u braku, kojeg je Isus podigao na dostojanstvo sakramenta, postignuti svoju naravnu svrhu. Mi moramo doista marno razvijati osjećaj stida, koji i nije drugo, nego neki instinktivni strah od svega onoga, što je sramotno u seksualnom neredu; ali ne smijemo zaboraviti — kaže izričito Gatterer (24) — »da stidljivost nije u pravom smislu riječi krepost, i da ona nije nego njezin prethodni uvjet; može se reći da je osjećaj stida instiktivni dokaz, da naša krepost još nije izvojevana ni solidna«. Kod kreposnog čovjeka, kao naravna i jaka obrana čistoće, može stidljivost i iščeznuti, te se donekle poistovjetiti sa nevinošću djece, a i krepošću starijih ljudi; jer stidljivost, zaključuje isti uvaženi pisac »nije nego dokaz nereda u nama, izazvanog radi prekršaja Božjeg zakona« (25). Zato instinktivno čuvstvo stida može se izroditi i postati pretjerano, kad se stidimo i indiferentnih riječi, dijela, savjeta, kad to očita potreba ili ljubav zahtijevaju da na pr. o njima govorimo. A potreba i ljubav zahtijevaju, da doista sa velikim poštovanjem i najvećom ozbiljnošću, govorimo na pr. o pogibeljima seksualnog života, ali istodobno jasno, precizno, jednostavno, da nas svako može bez sablazni shvatiti. Dobri i čisti ljudi, znati će govoriti tako, da se pošteni ljudi ne će sablazniti.

4. Uzgoj religijozne savjesti.

Da nam seksualna poduka kod mladeži uspije, valja je postaviti na čvrst temelj, a taj je dobro uzgojena religijozna savjest. Koliko valja poduk om rasvijetliti razum mladeži o seksualnoj pogibelji, toliko valja paralelno u njoj buditi i jačati religijoznu svijest, eda zahtjeve razuma, pomoću Božje milosti u čin provađa.

Glas savjesti, glas je naravi, glas je Božji u nama. Savjest nam kaže, što je dobro i to valja činiti, što je zlo a to valja bježati. Ako učinimo prvo ona nas nagrađuje (mirna savjest); ako učinimo zlo, ona nas grize. Savjest je glas praktičkog razuma, kojemu se svojevoljno priklanja i volja. Da neko bude savjestan nije dovoljno samo spoznavanje već i vršenje zakona. Baš zato sama seksualna poduka nije dovoljna, već glavna je stvar da cjelokupni uzgoj mladeži malo po malo poprimi određeni i postojani pravac na dobro. Valja dječaku podukom i uzgojem udahnuti ljubav za krepost uopće, a za čistoću napose, odnosno mržnju na grijeh i na nečistoću.

Zato veoma je važno, da dijete upozna da je Bog naš najviši gospodar i da smo dužni vršiti njegovu volju t. j. sve vjerske a i naravne dužnosti. Te dužnosti valja gojencu zgodno otkrivati, protumačiti, povezati sa voljom Božjom i tražiti njihovo savjesno vršenje. Vremeniti mir savjesti biti će mu nagrada za dobro djelo, a nemir, strah, sramota, grižnja, kazna za zla djela. Tako malo po malo u njemu probuđen strah Božji, koji kad je dobro shvaćen i postojano u život proveden, najbolja je i najstalnija obrana protiv zla. Strah je Božji početak mudrosti. Ovo valja opet i opet »suaviter et fortiter, oportune et importune« kako kaže Apostol, blago ali odlučno u svakoj prigodi naglasivati.

Podukom valja nadalje formirati religijoznu savjest dječaka tako, da ova postane jasna (coscientia clara) a ne kriva, ili nepotpuna ili skrupulozna. Zato valja dječaku prigodno jasno kazati, što je grijeh, a što nije, što je tek napast; što je prigoda grijeha, a što nije; gdje je pogibelj, a gdje je nema. Činjenica je da mladež, kad pri prvom razvoju seksualnosti, u početku, barem za koje vrijeme ne shvaća da bi nekoji čini bili nedozvoljeni,

ona toga nereda ne opaža. Baš zato valja mladež na vrijeme, još prije puberteta, prije nego li se same seksualne strasti razbukte, podučiti o pogibelji i pripraviti je na borbu. U zgodno dakle doba da dođe poduka. Ali to nije dovoljno; glavno je, da to znanje bude usvojeno ne samo razumom već i voljom, ne samo uvjerenjem već i ljubavlju, a da bude protkano i svrhunaravnom Božjom milosti. Takvo duboko osvjedočenje, koje se dakako u dječaku periodično i postepeno razvija, to je ona religijozna svijest, o kojoj govorimo te i najbolja garancija za uspjeh seksualne poduke. Tako znanje postane praktično i savjesno. Scientia fit conscientia.

Odavle mi izvađamo veoma važan zaključak, da seksualna etika (formacija religijozno-etičke svijesti) ne smije se odijeliti od seksualne pedagogije. Što je protuetično, to nije pedagoško. To vrijedi osobito na seksualnom području. Odalečiti se od pravila etičkih znači, odalečiti se od pravila pedagoških. Etika, ili recimo bolje jačanje volje, čisto kršćanska religijozna svijest imaju presudnu vrijednost u svladavanju instinkta. »Najbolji seksualni uzgoj, jest dobar uzgoj uopće. Samo jačajući dušu s najvišim aspiracijama, ljudi će postati zreli za ljubav; slijedeći put modernih reformatora, postati će samo zreli za bolnice nervoznih bolesti« (Förster 100).

Malo ili ništa ne vrijede sve znanstvene instrukcije za sprečavanje venerićnih bolesti, kad se baš opaža da kod sveučilištaraca, gdje se tako često drže takve instrukcije, imade najveći procenat sifilističkih bolesti; »kad iskustvo dokazuje, da su baš više škole rasadišta zla i seksualne neuzdržljivosti« (Förster 109). To je jasni dokaz, da profilatičke mjere malo mogu, kad se s druge strane uzgajaju ljudi u svijetlu tobožnje slobodne savjesti, slobodne ljubavi. Pravi i jedini razlog tolike seksualne perverzije reći ću opet sa Försterom (104) stoji u strašnom propadanju uzgoja karaktera i u

sveopćem divljanju za uživanjem današnje dobe. Što tu može obična poduka?« Razumije se prosta profilatička poduka bez uzgoja karaktera i savjesti?

Do XVIII. vijeka govorilo se ljudima osobito o njihovim dužnosti, a kasnije se je prešlo govoriti samo o njihovim pravima i o tako zvanoj autonomiji. Ali ova toli opjevana autonomija — zaključuje isti Förster — dala nam je a u t o; ali ne n o m i j u, gospodstvo naime nad našim *ja*.

Uvijek isti zaključak: uzgoj religijozno-etičke svijesti i savjesti neophodno je nužni preduvjet za uspjeh seksualne poduke.

5. Tko mora držati seksualnu poduku.

Seksualnu poduku moraju u prvom redu držati r o d i t e l j i, a onda tek i ispovijednici, katehete pa i drugi, prema potrebama.

a) Roditelji.

Dužnost je roditelja, da podadu prvu seksualnu poduku svojoj djeci. »Roditeljima je« — piše Stall (Ragazzo, 38) Bog povjerio neumrli duh djece da ih poduče o važnosti života, te ih nauče ispunjati svoje dužnosti prama sebe, prama Bogu i prama iskrnjemu. Ako dječak prima od svojih roditelja hranu, odijelo, zaštitu, zašto ne bi primio i razložite upute o najsvetijem problemu života? Kad djeca razložito pitaju o procesima života, zašto da roditelji o ovom predmetu životne važnosti zavađaju u bludnju svoju djecu, jer ta bludnja nikada ne postizava svoje svrhe«.

Često se roditelji gorko tuže, kako im se djeca, iza kako su nešto dulje pohađala školu, tuđe od kuće i od roditelja, ne ljube ih, te gube prama njima povjerenje. Ima tomu više razloga; ali glavni je taj, što se u dječaku počeo buditi drugi život, koji ga silno

zabunjuje. Sve veći fiziološki razvoj njegove naravi svraća na sebe njegovu pažnju na nekoje pojave, koje on već sada duboko čuti, ali kod kuće ne smije da im pita za razlog, jer to mora uvijek ostati zastrto tajinstvenom koprenom zabrane. Ali takvim se metodama ne zaustavlja progresivni, a ni rapidni razvoj seksualnog nagona pa ga taj nagon i dalje tjera, da nanjuškuje, opaža, pita, ako ne u kući, onda na ulici, po knjigama, od pokvarenih sudrugova. Misliti da će dječak za duže vremena ostati u apsolutnom neznanju o seksualnom životu, to je danas apsurdna hipoteza. Vjerovati, da se znatiželjnost dječaka u pogled problema života ne će goropadno probuditi, te misliti da je kojekakav slučaj dovoljan, da tu znatiželjnost umiri, to je prava zabluda (Fons. 28).

Odakle život, kako, gdje mu je početak, kako su djeca došla na svijet, to su pitanja, koja djeca veoma rano postavljaju. Valja im odgovoriti, istinito, oprezno, honetno, prema njihovoj shvatljivosti i to tako, da se u dječaka uguši svaka pogibeljna izvjedljivost. Inače će dječak, a i naći pogibeljnih izvora, koji će mu otrovati maštu i srce i skloniti ga na pogibeljnu stranu grijeha. To je grozno, kojekakvim smicalicama izgubiti povjerenje svoje djece i to baš onda, kad djeca najviše trebaju poduke, a ta je jedino moguća u času kad se djeca neograničeno povjeravaju svojim roditeljima.

Dajte, o roditelji, svojoj djeci, zgodnim dakako načinom, takve poduke, eda se ona i u buduće obrate čistim izvorima roditeljske ljubavi, a ne izvorima perverzije. »Zašto — nastavlja dr. Stall (ib.) kad je pouzdanje djece prama roditeljima najveće, ovo poništiti? Zašto baš onda, kad mogu svoju djecu najviše k sebi privući, ne samo da ju ostavljaju da bježi već ju i odbace riječima i djelima te izgubi svako povjerenje u roditelje«? Ali zapamtite roditelji, da u toj prvoj dobi jedino ste

vi, radi svog naravnog i neograničenog povjerenja što ga djeca imaju u vas, pozvani, da ovo izrabite baš i specijalno u seksualnoj poduci i uzgoju. A i vaša djeca biti će tako s vama potpuno iskrena te vam ništa ne će zatajiti, i tako ćete ih vi ovim, tako strmim i pogibeljnim putem voditi. Djeca će vam biti iskrena, rekoh, ali zato budite i vi prama njima honetno iskreni. Ako ne ćete da vas varaju, ne varajte ni vi njih. Djeca imaju o vama najsvetije misle, pak nemojte takvo povjerenje zaigrati kojekakvim prikritim bludnjama, koje će sama djeca brzo otkriti. Mi ćemo još kasnije specijalno govoriti kada, kako i što bi se moglo kazati djeci prije, a što poslije puberteta; ovdje ističemo jedino dužnost roditelja, da sinovima i kćerima takvu poduku davaju, da im se već rano u svijesti ustale i kristalizuju takve predodžbe i misli o reproduktivnom nagonu, da oni ne budu ni kasnije, kad se već u njima seksualni nagon razbukti, o njemu zlo ili ružno misliti, te ne budu silom okolnosti svedeni na perverzne staze. Oh kad bi roditelji znali i htjeli baš na ovom području voditi, podučiti, uzgojiti svoju djecu, oh kako bi lijepih uspjeha postigli, a kako bi im kasnije djeca bila za to zahvalna. Ali žalibože!...

b) Dužnost poduke roditelji slabo vrše.

Mnogi roditelji nijesu svijesni te svoje stroge dužnosti, mnogi ju propuštaju radi poteškoća, a mnogi i radi neznanja. Uopće se za moralni uzgoj djece malo mari, a još manje se pak obazire na ovu toli delikatnu stranu uzgoja. Imade doista roditelja, koji i paze na čistoću svoje djece, ali ne znaju kako da im govore o tako škakljivom pitanju; ne bi htjeli u njima probuditi misli, slike, koje bi htjeli preteći, zato se mnogi i ostave tog »ćoravog posla« misleći, da mnogo toga djeca ne znaju. Zaboravljaju onu sv. Pisma: Čuvstvo i mišljenje ljudskoga srca već su na zlo skloni od mladosti svoje« (Gn. 8, 25).

Majka, koja nas je porodila i svojim mlijekom zadojila, koja prva otkriva naše želje i misli, morala bi svojoj djeci, a osobito u kasnijoj dobi svojim kćerima, previdnom, zgodnom, ljubeznom poukom i uzgojem polagano otkrivati otajstva života i surazmjerno razvoj seksualnog nagona, brižno bditi da ovaj ne skrene na put perverzije. Ali, izim časnih iznimaka, majka »se očituje žalibože nemoćnom, da upravlja svojim sinom. Neka nezdrava stidljivost, neko neopravdano pouzdanje o vrijednosti svojeg posredovanja, neka površna kultura ili neki gluhi egoizam, da ga ne nazovemo duhovnom lijenošću, odvraćaju majku, da svjetuje i rasvijetli svojeg smetenog sina, kad je već pogibelj tu« (Fons. 20). I tako se ona izmotava, vara, a i laže; gubi povjerenje svoje djece, osobito pak svojih kćeri i to baš, kad im je ono najpotrebitije, da ih očuva od ponora nad koji su se, silom vanjskih i unutarnjih okolnosti, već nadvile.

Otac pako, sav zaokupljen poslovima oko uzdržavanja obitelji, moguće da nema ni vremena a ni interesa za uzgoj svojih sinova, u onoj dobi, kad i sadržani nekom stidljivošću, ne usuđuju se ni roditeljima otkriti tu tobož sramotnu ranu, koja će ipak i dalje krvariti i gnojiti. Doznati će kasnije sve, iz otrovnih izvora. Tako će činjenicu reprodukcije riješiti onog dostojanstva i čistoće što bi je morala imati, a i imala bi, da je oprezni otac znao na vrijeme s nje skinuti sve, što joj otima objektivnu vrijednost.

Ali mnogi roditelji i dobre volje u sto su muka, jer da ne mogu naći zgodnih izraza i načina, kako bi doista poučili, a ne sablaznli svoju djecu. Zaista valja tražiti zgodnih i pristojnih, ali opet jednostavnih i istinitih izraza, koji ne će redovito uzmanjkati, kad nas u tom poslu vodi duh poštenja, ljubavi i čestitosti. Poduka podana i najbiranijim riječima ne će uspjeti, ako je zadahnuta duhom lakoumnosti. »Ali poduka dana od oca i majke, koji su uvjereni o velikoj važnosti seksualnog

života, koji ne traže no sreću svoje djece, te su puni straha Božjega ne će moći, a da ne donese veoma blagoslovljenog utjecaja na djecu. Doista nužno je dati tu poduku iskreno i jednostavno (a za to nam ne će uzmanjkati riječi) ali to još nije dovoljno: »mora se u to pitanje unesti najprije onu svetu ozbiljnost i onu svetu opreznost, koja se ne može crpsti nego iz moralnog i religijoznog pojma seksualnog život« (Gatterer 20).

Ne smijemo zaboraviti, da ona Božja zapovijed »r a s t i t e i p l o d i t e s e«, koja je moguća jedino u bračnoj svezi, te koju je Bog izustio, a još prije u svojoj misli označio kao uzvišenu i svetu, da ta misao i zapovijed ne smije ni nas smutiti, ako smo odista čisti. Pa kad zbilja pomislimo što to znači dati život biću, koje je stvoreno za vječnost, pa da ta sretna ili nesretna vječnost ovisi u mnogčem od roditelja, onda cijelo to pitanje seksualnosti postavljeno na neki viši i moralni stupanj, udahnuti će roditeljima, a i djeci sveto počitanje, koje će se pokazati i u riječima, i ako ne možda najzgodnije biranim, to svakako nekom ozbiljnošću izraženim, koje će onda i postići željenu svrhu.

c) Katehet, Ispovijednik, Drugi.

Teže mogu takvu uputu dati oni, kojima roditelji povjeravaju uzgoj svoje djece, a to su kućni uzgojitelji, ili oni u kojem zavodu. Nemaju oni, uz neke časne iznimke, za tako tešku i delikatnu zadaću, ni nužne sposobnosti, ni vremena, ni sredstva, a što je najglavnije, ni nužnog povjerenja sa strane gojenca. Pošto oni nijesu bdili nad dječjim djetinjstvom, ne mogu ni sada da izbliže slijede gibanje njihovog duha i srca i da pojedincima posvete svoju skrb i svoju ljubav, kad imade više djece u školi i u zavodu. A i položaj učitelja i uzgojitelja da u školi, odnosno u zavodu uzdrže red i disciplinu i da mnogo puta nastupe i oštro protiv prekršitelja, sve im to zatvara dječja srca, te ih se djeca više boje nego ih ljube. A

bez intimnijega povjerenja srdaca nema iskrenosti, nema uspjeha u ovom poslu. To opet ne smeta uzgojitelje, košto ni katehete, da drže prigodne kolektivne poduke, a iznimno i individualne, gdje to pogodne okolnosti dozvoljavaju.

Bolje će sreće biti katehet, ali redovito u kolektivnoj pouci. Svrha je njegova uzgoj religijozne svijesti uopće postepeno primijenjene seksualnom životu. On će u ovo područje unijeti nešto više svijetla i jakosti; što jasniju spoznaju pogibelji grijeha, a istodobno i što snažniju obranu protiv njega; uliti će što veće čuvstvo odgovornosti i straha Božjega, a istodobno i pokazati praktična naravna, a osobito svrhunaravna sredstva za očuvanje čistoće. Upozorit će djecu, odnosno i odraslije, da se marno čuvaju ružnih riječi, nečednih pogleda, pogibeljnih svakojakih doticaja, a sve to prigodno povezati sa raznim primjerima iz sv. pisma (Noe, Josip Egipatski u Putifarovoj kući, David, Sanson, Suzana). U tim primjerima očito se vidi kako Bog mrzi i kazni nečisti grijeh, a nagrađuje sv. čistoću. U pojedinosti nikada ne salaziti, već ako se mora i nešto kazati, to će učiniti riječima vješto prikritim, da će katehetu krivci ipak razumjeti, a nevini ne će se sablazniti. U višim razredima i srednjim školama također ne treba sići u detalje, i nikada se ne smije tumačiti u čemu sastoji i kako se prouzrokuje seksualni užitak, jer mašta i pohotnost u ovom su pogledu neprestani izvori napasti. Dovoljno je kazati, da svaki svojevoljni seksualni užitak smrtan je grijeh; i učenici koji moguće već nijesu nevini razumjeti će. Valja govoriti ipak ozbiljno, jasno, iskreno, i koliko je moguće otvoreno, tako da se mašti zatvori put da dalje istražuje, barem za čas, dok moralna svijest ne bude jače utvrđena.

Rekoh da je osobita dužnost katehete uzgoj religijozne savjesti i zato, izim općenitih motiva

straha Božjega i Božje ljubavi za očuvanje čistoće, moći će prigodno upozoriti učenike na slijedeće najdjelotvornije razloge: (Gatterer 64)

1. Bog te vidi (ta jednostavna opomena može imati više ploda nego li čisti ljudski i razumni motivi).

2. Tvoje je tijelo sveto, i po svetom krstu postalo je hram Duha Svetoga.

3. Tvoje tijelo i tvoja duša pripada Bogu i radi toga nesmiješ ih zlorabiti.

4. Na tvoj će jezik položiti svećenik svetu pričest, presveto Tijelo našega Spasitelja. Kako bi se dakle usudio oskvrnuti svoj jezik nepristojnim riječima i tvoje srce nečistim željama?

5. Tvoje tijelo, sada toli slabo jednom će slavno uskrsnuti. Nijedan dakle kršćanin ne smije oblatiti tijelo, koje je određeno za takvu slavu.

6. Pazi na strašne kazne kojima je Bog u sv. pismu kaznio Sodomu, Davida i druge; ali se opet pouzdaj u Boga, koji skrušenom grješniku uvijek prašta, kad se kaje i grijeha čuva.

Povrh toga katehet će najrevnije promicati sv. ispovijed, svetu pričest, molitvu i druge vjerske vježbe, sjećajući se što u ovom pogledu piše protestant Förster: »Ne mogu da zašutim moje najdublje uvjerenje, da je vjera najdublja uzgojna sila na polju seksualnom. Ona je takve djelotvornosti, da se ne bi mogla apsolutno zamijeniti nikakvim drugim sredstvom« (153).

Ispovjednik je u stanovitim prilikama baš od Boga prozvan, da napose odraslijim bude najbolji savjetnik i pomoćnik. Ispovijed je mjesto najzgodnije gdje se pokorniku može dati individualna seksualna poduka, osobito kad je ovaj svojevoljno zatraži. Ispovjednik Božji je namjesnik, čovjek borbe i iskustva, a u nerijetkim slučajevima pravi je anđeo u tijelu. Tu se s jedne i s druge strane prestaje biti čovjekom, prestaju svi tjelesni i čisto ljudski obziri, a nastupa samo Bog i njegova pravica,

njegovo milosrđe, njegova ljubav. Pokornik to znade i osjeća i zato se ni ne stidi da namjesniku Božjem, osobito ako je on uz to još revan, svet, otkrije sve i najgnjusnije rane svoje duše i svojega tijela; jer, i ako ga ove duboko ponizuju ostaju u sv. ispovijedi pod pečatom sakramentalne tajne. Divne li dakle Božje ustanove gdje mladi pokornik sam, svojevoljno, iskreno i potpuno otkriva bolesno stanje svoje duše, svoje sumnje, svoje pogibelji, razne okolnosti, sve što ga tišti; a ispovijednik, zamoljen takvim neograničenim pouzdanjem ne može, a da svome pokorniku ne pokloni svu svoju ljubav, sve svoje srce, svu ljudsku i božansku utjehu.

Vodimo dakle mlade ljude sv. ispovijedi tom zdravom vrelu najbolje poduke. Ispovijedniku pak preporučujemo, takt, opreznost, a osobito pak najveće milosrđe i ljubav prama tolikim možda nehotičnim žrtvama ljudske slaboće i teških okolnosti današnjega vremena. Možda je baš sv. ispovijed zadnja luka njihovog spasa. Moguće da oni nigdje ne nalaze razumijevanja, nigdje ljubavi, nigdje povjerenja. A možda i dugo i dugo vremena traže jedno srce, gdje bi mogli izliti svu žuč koja im život i savjest ogorčuje. Namjesniče vrhovnog Pastira Isusa Krista primi i tu šugavu ovčicu, koju su možda svi protjerali eda se ne zaraze, podigni je na svoja pleća i donesi u njegovu ovčarnicu. Možda joj jedino ti možeš povratiti zdravlje duše i tijela. O vrši, vrši samo sdušno tu, tako uzvišenu i potrebnu misiju.

POGLAVLJE DRUGO.

Djetinsko i dječačko doba.

(Prije puberteta.)

Pred nama su djeca prije puberteta do 12. ili 14. godine, kad se redovito stane buditi seksualni nagon. Djetinjsko doba (do 6. godine) a i dječačko donekle, doba je nevinosti, pak se ta nevinost mora očuvati od svih mo-

gućih vanjskih zavodnika, premijevajući, da unutarnji faktori, seksualni naime nagon još drijema; ali istodobno razvijati kod djece, čim je to moguće, moralnu svijest kao naravnu ogradu protiv zla. S jedne dakle strane preservativne mjere protiv zla, a s druge strane i uzgojne, da se djeca u čistoći utvrde.

Ako već djeca priviknu na čuvstvo reda, stida i čistoće, oni će i kasnije na tom putu lakše ustrajati; ako se pak i kroz to doba djecu ostavi samoj sebi, seksualni će se nagon možda prebrzo i abnormalno razviti, što može djeci da bude samo od velike štete. Grozna je bludnja misliti, da se sama neiskusna, a još k tomu na zlo sklona djeca, mogu sama po sebi obraniti od tolikih unutarnjih i vanjskih neprijatelja; pak je i skrajna nemarnost roditelja pripustiti djecu u ovom pogledu samoj sebi, kad oni baš tada trebaju najviše roditeljske njege za razvoj ne samo fizičkoga već i za razvoj seksualno-moralnoga života.

Mi ćemo ovdje najprije navesti nekoja preventivna pravila za obranu i uzgoj čistoće kod djece, pak onda i pokazati način, kako bi se istim moglo podučiti djecu o postanku ljudskog života.

1. Preservativne uzgojne mjere.

Djecu još prije puberteta valja marno čuvati i nadzirati. Čuvati a) od sebe samih; b) od iskvarenog kontakta u kući sa nepoštenom služinčadi; c) izvan kuće od pokvarenih drugova; i c) uopće od pokvarenog ambijenta.

Djecu dakle valja najprije čuvati od samih sebe. Klicu grijeha, grješnu sklonost baštinila su djeca već od svojih roditelja; sretna, ako ih već nijesu opteretili, kojim izvjesnim seksualnim porokom. Imade bo djece, koja već od zipke pokazuju karakterističnu sklonost, da se na pr. dotičnu spolnih udova. Biti će to kod djece nesvijesni i barem za onda nehotični čini, ali su to prvi znakovi morbozno iskvarenoga nagona, koje će dobra i pre-

vidna majka brižno uhoditi te ljubezno, ali i odlučno prepriječiti eda se oni ne bi izrodili u veoma pogibeljnu i nesavladivu naviku. Pri tom poslu pomoći će majci naravsko čuvstvo stida, koji se sada kod djece bûdi. Dosta je u pojedinim slučajevima upozoriti dijete ozbiljnom riječi, kako je neko stanovito djelo ružno i nepristojno, ali uvijek tako da ne bi pretjeravali te u spolnim udovima gledalo nešto što bi samo po sebi bilo prokleto, nečisto i gnjusno.

»I borba protiv tajnog grijeha (polucija, oskvrnuće) mora da započme od najranijeg djetinjstva. Potpuna tjelesna čistoća, zgodna i udobna donja odijela, pranje stanovitih česti tijela (da se odstrani svrbež) čišćenje istih bez podraživanja, zahtijevaju skrupuloznu skrb. Hrana, redovito izbacivanje nečisti, sve to upliva na formaciju organskog stanja, koje pogoduje ili spriječava tajni grijeh« (Drake, Moglie 213).

Samo čistoća! i zato majka neka sama kupa i pere svoje dijete, jer će tako — košto spomenuh — odstraniti svrbež na stanovitim dijelovima tijela, i tako odstraniti i povod, da se djeca češu, eventualno i spolno podražu.

Hrana nek je prosta, tečna lako probavljiva, nikada podražljiva kao kava, vino i drugo, sa mirodijama začinjena jela. Treba da ih se ne privikne na razne poslastice, koje više podražuju ukus, nego li hrane tijelo, a svakako dok nenaravno zasićuju, samo želudac kvare.

Drugo valja djecu čuvati od eventualno iskvarenog kontakta nemoralne kućne služinčadi. Imade poštenih, ali imade i nepoštenih i bestidnih službenica, koje će ne samo riječima i zlim primjerima zavoditi djecu, već će i djelima njihovu nevinu put oskvrnuti. Imade ih, koje podražuju njihove spolne udove samo da ih umire. To su zločinačke ruke. Zato, zaradi i same mogućnosti zlouporabe nesvijesne dječice pazite, roditelji, komu povjeravate vašu djecu. Ne povjeravajte se toli lako ni u koga.

Majke posvetite nešto više vremena uzgoju vaše djece, ma bilo i uz kakve žrtve. Spašena nevinost vaše djece biti će obilna, a i plemenita nagrada za vaš trud.

Treće, valja djecu čuvati od pogibeljnih i pokvarenih sudrugova, kod kuće, na dvoru, na ulici, na polju pa i u školi. Djeca se rado međusobno igraju i zabavljaju. Zabave su njihove toliko naivne, toliko nevine. Ali ako se među nje na nesreću uvuče ma i jedan iskvareni dečko, jer je nečistoća silno zarazna, njegovo prišaptivanje okužit će cijelo društvo, te ih priučiti na sramotna djela, čije će posljedice veoma dugo ćutjeti. To vrijedi osobito ondje, gdje dječja nevinost nije dovoljno zaštićena predhodnom poukom i zaštitom uzgojitelja, još je gore ako i sami nesavjesni uzgojitelji tome zlu još pogoduju. Takve zarazne i šugave ovce valja odmah odalečiti od zdravog stada. Inače... Zato, ponovno traži dr. Drake (218—19) »roditelji nadzirajte vašu djecu i ne pustite ju samu, dok se ne uvjerite, da su ti sudrugovi dobra djeca, a da su i vaša djeca dovoljno svoji gospodari. Pridružite se zato dječjoj igri, bez da bi oni osjećali vaš nadzor. Ako vaša djeca tim nešto dobiju vi stalno nijeste ništa izgubili«.

Napokon čuvajte djecu, koliko vam je samo moguće od pogibeljnog ambijenta. Ambijent to je sve ono, što dijete, dječaka — odnosno djevojčicu — okružuje kao osobe, stvari, djela, riječi i sto drugih stvari što djeca vide, čuju i što na njih na koji mu drago način moralno djeluje. Takav ambijent nije uvijek zdrav. Govori se koješta i čini u prisustvu djece, što povrijeđuje njihovu nevinost. Ne vrijedi isprika, da djeca ne vide, ne čuju, ne paze, jer i ako su djeca rastrešena nijesu nikada, osobito ako su malo porasla, tako zaokupljena svojim poslićima, da ne bi zamjetili kod starijih neku zabunu poradi nastojanja da prikriju što se prikriti ne može. Ovdje vrijedi nauka starih maxima debetur puero reverentia; poštivati se naime mora djecu u tomu, da ne bi svojim zlim ponašanjem povrijedili njihovu nevinost.

Bolje je da se djecu privikne na kuću, da u tom rasadištu mira, zadovoljstva i kršćanskog uzgoja nađu sve, što ih može ugodno zabaviti i koristonosno zaposliti.

Zato da roditelji odaleče od svoje djece gorispomenute pogibelji, moraju postojano i marno sami nadzirati svoju djecu; imati uvijek otvorene oči i gledati posvuda i u najzabitnija mjesta gdje se grijeh najrađe krije. Nadzirati valja djecu osobito ako vole samotovati, ako su mučaljiva i moguće sklona na takve perverzije, ali zato ne valja propustiti ni rasijanu, bučeću ili živu djecu, koja lakše prionu uz upliv sudrugova. I ako je iznimka, da se seksualni život u toj dobi probudi, svakako je već on i sada izložen pogibelji sa strane vanjskih utjecaja, da ga prerano probude i već tada na krive puteve navrate.

2. *Kako dolaze djeca na svijet.*

Poduka samoj djeci.

Djeci je prirođena neka znatiželjnost za tajne fiziološkog života. Jednoga dana zapitati će djeca svoju majku (sretna majko, ako si ti prva, kojoj djeca takvo pitanje stave) odakle i kako dolaze djeca na svijet. »Kad djeca takvo pitanje postavljaju znak je, da osjećaju potrebu da to saznadu, a kad osjećaju potrebu znak je, da je njihov duh pripravan da primi prve točne poduke. Poštenom upitu pošten i otvoren odgovor« (Drake, Moglie 216).

Pa već sada, još prije puberteta, da se takvu poduku dade dječaku? Pa zašto ne? Ako si majko, do sada, prema prilikama, udahnula djeci ljubav za krepost čistoće, a mržnju za nečistoću, ako su djeca donekle moralno ojačana, ovo je baš najzgodnije vrijeme, kad još fantazija dječaka nije podražena nečistim slikama, kad mu je još duša čista, a tijelo neoskvrnjeno, ovo

je najprikladnije doba da dječak bez štete primi takovu uputu. Ona ne će uznemiriti ono jezerce, u čijim se vodama odrazuje njegova nevinost. Poduka tada podana može imati najvećih koristi. »Nužno je — piše već toliko puta spomenuti dr. Stall (Ragazzo 43) da roditelji posvete svu svoju brigu prvim 7—8 godinama života svoje djece, a da ne čekaju tek 15. godinu, kad se već možda ne bi imalo što dječaku kazati i kad bi se možda kod njega izgubio onaj osjećaj čistoće i dostojanstva za čin rađanja, košto se to u većini slučajeva događa. Poznao sam hiljade mladića, koji su propali, jer u zgodno doba nijesu od roditelja primili odnosnu poduku, a ne poznam ni jedan slučaj, da bi nekomu prerana poduka štetovala i ako nije bila na najzgodniji način dana. Ako dječak nije idiot, htjeti će brzo da znade, zašto, odakle, otkuda, gdje. Misliti, da takova pitanja ne nastaju u duši dječaka sve do devete ili desete godine, velika je bludnja«.

Dakako da takova poduka ima svojih stupanja. Nè sve u jedan čas! Ali svakako započeti je davati onda, kad to dječak razumno zatraži, pa dalje i to sve potpuniju i točniju, da on ostane uvijek zadovoljan, i da ne traži druge izvore izim roditeljskih.

Isti dr. Stall u spomenutom djelcu »Što mora dječak da znade« u obliku kratkih listova veoma zgodno poučava dječaka o »svrsi, koju si je Bog zamislio, kad je bilju i životinjama dao reproduktivne organe. On ovako mališu odgovara: »Ti znaš, da nas je Bog stvorio, jer stvoriti može on sam, a stvorio je sve druge stvari. Nekojim stvorovima dao je Bog moć, da rađaju sebi slične i naučio je ljude, da te stvari zovu organskim bićima; drugim pako bićima, koja ljudi zovu anorganska bića, kao sunce, mjesec, zvijezde ... nije Bog dao takovu moć. Ova će opstojati dok ih Bog ne uništi. Ali organska bića, kao stabla, ptice, čovjek ne žive uvijek, dali samo neko vrijeme, pak zatim umru. Bog bi bio mogao dalje i ta

bića stvarati, ali u svojoj mudrosti i ljubavi odlučio je da svim živim bićima poda moć, da proizvedu druga bića slična sebi. Tako je Bog odredio, a Bog ne može učiniti nešto, što je nečisto, pa se zato ne će niko stidjeti na pomisao, kad je isti Bog na čudnovati i tajni način stvorio Kaina i Abela, i kasnije od dana na dan, od godine do godine daje život novim generacijama, koje dolaze na mjesto onih, koje su prošle. Ako se pomisli, da nijedna nečista misao ne može zaokupiti pamet našeg nebeskog Oca, kad je ove stvari zamišljao, onda se i razumije da svaka ideja i zlo djelo ob ovim stvarima proizlazi od duha zla, a nipošto od dobra«.

Sada tumači kako se bilje razmnožava pomoću oprašivanja, a kasnije pomoću sjemenki; prelazi pak na ptičja jaja, na mliječ riba, i tako dalje i dalje dok ne dođe i na čovjeka, koji se je također razvio od jedne sjemenke i jajašca u majčinoj utrobi. Tu još nevino dijete ne vidi ništa škakljiva ili pogibeljna. Već će mu se sav svijet pričinjati kao neko veliko svetište, gdje nevidljiva, mudra, jaka i ljubezna ruka Božja održava život na toli divan način. O spolnom životu, osobito o njegovim fiziološkim funkcijama nije još potrebno govoriti, ako ne ćemo kod oprašivanja cvijeća ili kod kukuruznih klipova koješta spomenuti, kad se baš ovdje to vrlo lijepo može učiniti bez pogibelji. Glavno je, da se dječak već za rana priuči taj otajstveni život rađanja tako gledati, kao nešto uzvišeno i sveto, a istodobno da se priuči i svoje tijelo držati sveto i nevino, jer ono, budući hram Duha Svetoga ne pripada njemu, već Bogu.

Nu predjimo specijalno na praktičnu poduku. Slijedimo u tomu biskupa Jegliča (Staršem 67).

Ako te dakle, majko, djeca zapitaju, a to se veoma lako dogodi kad dođe na svijet novi bratić il sestrica, odakle sam ja, odakle su došla druga djeca, odgovori: djeca dolaze od Boga.

Ako je dječak zadovoljan, dobro je; ako pak iz radoznalosti dalje pita: »kako dolaze djeca od Boga na svijet«, onda odgovori: kako i sva druga prirodna organska bića, jer je Bogu sve moguće. Dakako valja govoriti tako, da te dijete može razumjeti.

Ako sada opaziš — proslijeđuje Jeglič — da dijete nije zadovoljno, već da dalje razmišljava i da bi lako moglo i druge pitati, kojeg slugu, službenicu, ili opake sudrugove, onda je najbolje da ti, majko, najprije djetetu ili djevojčici kažeš; ali pazi, da o oplodnji na početku ništa ne kažeš, dovoljno je da otkriješ o materinstvu koliko je potrebno. Govori pak istinito, ozbiljno sa nekim svetim strahom, neka i dijete razumije, da je to otajstvo sveto. Mogla biš ovako govoriti:

»Bog je dopustio da dijete počme živjeti u materinjem tijelu. Majka ga pod svojim srcem tako dugo nosi, dok može samo živjeti. Kad toliko doraste, da može samo živjeti, izlazi iz majčine utrobe, što majci prouzrokuje velike bolove. Dijete se ne može samo hraniti, zato je Bog dao majci mlijeka, da ga može hraniti iz svojih prsiju. Iza rođenja šalje ga majka na krštenje, da mu se duša spase u krvi Isusovoj te da može postati dijete Božje. Bog pako zapali veliku ljubav u srcu majčinu za dijete, a u djeteta veliku ljubav za svoju majku. Zato dijete mora biti uvijek majci zahvalno«.

Glede očinstva može se za sada šutjeti, dosta je da djeca znadu da su tijelo dobili neposredno od roditelja, a dušu od Boga i da su po tijelu slični drugim životinjama, a po duši anđelima i Bogu. Takve misli valja djeci prigodno razvijati. Može se pako ovaj prvi stepen seksualne poduke zaključiti ovako: »Dragi moj, ovoliko već možeš sada razumjeti. Ovoliko ti je za sada dovoljno, kad bi ti više rekla moglo bi ti naškoditi. Kad budeš mogao više razumjeti kazati ću ti i više. Kad ti nešto treba da znadeš dođi k meni i ja ću ti kazati. O tomu da nijesi pitao ništa tvoje sudrugove. Promisli, da su oni djeca kao i ti, pa da

ne mogu sve znati košto znadem ja, tvoja majka. Oni bi te mogli prevariti, a to ne će nikada učiniti tvoja majka. I tajna ostati će između nas dvoje, koje se ljubimo«.

Sva je prilika da ne će ni s time za duže vremena dijete biti zadovoljno, već će htjeti da znade nešto više. Naravski da kad dječak (dozrijevanje sjemena) i djevojčica (mjesečno pranje) spolno dozrijevaju, te u tom slučaju uzbuđeno spolno živčevlje prozrokuje u njemu misli na drugi spol i uopće na funkcije seksualnoga života, naravski kažem, da će oni onda htjeti da znadu nešto više. To je međutim već vrijeme puberteta koje nosi novih pogibelji, o kojima ćemo u narednom poglavlju govoriti. Sada spominjemo, da je doista ovo pogibeljan i težak čas, te ako dječaci nijesu već do sada bili, prema osjećajnoj potrebi podučeni, oni će i sada tražiti upute, ali tako da se mogu samo sablazniti. Sada ih ne će više tražiti kod majke.

Jeglić je mnijenja (str. 73) da se tek sada može kazati dječaku, da je njegov tjelesni početak sličan početku drugih životinja, i da je on nastao iz jedne sjemenke u materinjem tijelu, koja je pomoću ljubavi očeve počela dalje rasti i razvijati se, dočim je dušu Bog stvorio. Ali takva ljubav muža i žene, koja ima za posljedicu rađanje djece, moguća je samo u braku, kojeg Bog blagoslivlje i kojemu je odredio baš takvu svrhu. Ovakova dakle poduka došla bi za vrijeme puberteta.

Mi smo, sa mnogim drugima mnijenja, da se još i prije puberteta, prije uzbune seksualnih strasti, može dječaku prema njegovom dohvatu i potrebi, koješta kazati i o očinstvu, služeći se oprezno analogijama iz bilinskog i životinjskog svijeta, osobito iz života ptica (jaja) i riba, ne idući dakako predaleko poistovjetujući životinju sa čovjekom. Paralelno sa razvojem i odgojem religijozne svijesti možemo mu postepeno i otkrivati tajne fiziološko-seksualnog života i to uvijek u namjeri, da prepriječimo pogibeljnu poduku sa strane zlih sudrugova. Zato se

dakako hoće finog takta i najveće mjere opreznosti, eda se u djeteta ne ubije stidljivost, ta naravna obrana morala, da mu se ne dade povoda sablazni, da naime nauči, što bi bilo bolje, da barem za sada, ne znade; ali istodobno valja baš zgodnom poukom prepriječiti morbozno znatiželjnost, koju požuda i nečista mašta još jače podžižu, te dovađaju dječaka do otrovnih izvora. Mnogo se toga može bez pogibelji kazati djeci prije puberteta, eda budu već dječaci pripravni na svijesnu borbu, na pr. protiv onanizma. To u nekoj mjeri vrijedi i o pitanju kako ljudi dolaze na ovaj svijet.

POGLAVLJE TREĆE.

Mladenačko doba. Vrijeme puberteta.

Najpogibeljnije vrijeme za mladež je vrijeme puberteta, vrijeme naime spolnog dozrijevanja. Ovo kod djevojčica počima oko 12., a kod dječaka oko 13.—14. godine. U mladića dozrijeva sjeme, koje se radi preobilnosti, redovito preko noći lako luči i prouzrokuje ugodno uzbuđenje seksualnog živčevlja. To je uzrok i povod, da si i sam mladić nastoji pribaviti takvo uživanje nasilnim izlučenjem sjemena pomoću trenja. Tako se mladić tajnim grijehom oskvrnjuje. Kod djevojčica očituje se spolno dozrijevanje u tako zvanom mjesečnom pranju, koje je čisto fiziološka funkcija, ali i ova može dati povoda ne samo psihičkom uznemirenju, već i otvoriti vrata masturbaciji, abnormalnom naime podraživanju spolnih uda.

Mi ćemo ovdje opisati najprije pojavu puberteta kod obojega spola, pa upozoriti na poroke, koji mogu sa pubertetom biti u savezu i to baš: na tajni grijeh ili poluciju kod mladića i na masturbaciju kod djevočica, sa strašnim njihovim posljedicama. Predočit ćemo način uzgoja i poduku očuvanja od tih grijeha.

1. Pubertet.

Pubertet kod zdravog dječaka nastupi oko 14. godine, a kod kržljavog i spolno opterećenog, kao i redovito kod gradske djece još ranije. Kod djevojčica u 12. godini. Pustimo da mjesto nas govore vještaci. Doktor Stanojević (u listu Zdravlje, Zagreb 1922., str. 249) piše: »Kritična doba puberteta izbija naglo i ispunjena je značajnim tjelesnim promjenama: stas, obim oko grudi, (kod djevojčica) težina, jačina mišica, obim i veličina unutarnjih organa, rad organa s nutarnjim lučenjem, sve se to odjednom počima razvijati i uveličavati i brže, nego li za godinu dana prije toga. Najviše promjena u ovoj fazi, biva u spolnim organima. Njihovo sazrijevanje povlači za sobom ne samo pojave u njima, već i u cijelom tijelu. Njihovo sazrijevanje se ispoljuje i pokazuje u vidu lučenja iz spolnih organa, u vidu pojave spolnog nagona i u vidu izbijanja na tijelu oznaka spola.

Lučenje iz spolnih organa je različito kod muškaraca i kod ženskih. Kod muškaraca se u spolnim žlijezdama stvara sjeme sastavljeno od mnogih zmijastih elemenata, zvanih spermatozoida; kod ženskih se u ženskim spolnim žlijezdama, u jajnicima, stvaraju klice, zvane ženska jaja. Spermatozoidi se luče češće u većem broju, a ženska jaja mjesečno jedan put, i to obično po jedno jaje, rijetko više. Sazrijevanje jajeta u jajnicima ima veze sa ženskom periodom ili menstracijom. Posljednje se sastoji u tome, što kod ženskih svakoga mjeseca redovno, u vezi sa sazrijevanjem jajeta, nastupi i odliv krvi iz spolnih organa, koje traje 3—4 dana«.

Kod muškaraca također probiju brkovi, kosti postanu solidnije, mišice jače, glas dublji; dočim kod ženskinja tijelo se, napose prsi zaobliju te se iz njih izlijeva neka punija i zrelija ljepota.

Sa organskim promjenama stoje u tijesnoj svezi i duboke psihičke promjene. U ovo kritično doba (12.—20. god.) mladići postanu podražljivi, nemirni, neuslužni, ljubitelji kontradikcija, nekako usplahireni, sumnjičavi, dok su prije bili otvoreni, iskreni, veseli i donekle uslužni. Mnogo puta ne može se s njima kraju. Rado se izmiču stezi i roditeljskom nadzoru. Ako ne nalaze razumijevanje u roditeljskoj kući, onda bježe i od nje. U nekoj su postojanoj uzbuni i unutarnjoj revoluciji, pa zato i trebaju više naše pomoći. Doktor Wood Allem (la Giovane 108) piše: »Htjela bi da bi svi roditelji, sestre i starija braća razumjeli takvo stanje, te bi susretali sa većom simpatijom dječaka, koji postavši plijen unutarnjih sila i vanjskih napasti nalazi se u najtežoj pogibelji«.

Ista liječnica psihološke promjene kod djevojčice pri pubertetu ovako opisuje: »Ona (djevojčica) postane često nervozna, podražljiva, bezobzirna, nesnosna; ćuti bolove u glavi i u cijelom tijelu; umorna je, skršena, katkada se sasma u jedan čas promjeni. Često za svaku sitnicu plače, nezadovoljna je sa sobom i sa svijetom, hrani se praznim romantičkim željama, koje ne može protumačiti, traži ljubavne pripovijesti osobito izrazitih boja. Ako nije bila dobro uzgojena i ako nije dovoljno nijetila osjećaj pristojnosti, lako se pripušta flirtu (ljubavne zabave) i drugim djetinjarijama, kojih će se kasnije stidjeti, ako joj na pamet panu« (Ib.).

Takove fiziološke i psihološke promjene veoma utječu i na moralni osjećaj mladeži, pa ako u to doba mladež ne primi zgodnu pouku, lako se može fizički i moralno upropastiti: mladić lako se privikne oskvrnuću samoga sebe, a djevojčica masturbaciji. O jednom i drugom poroku napose.

2. Oskvrnuće kod mladića.

Nijedan, pa ni nevini mladić nije za vrijeme puberteta odnosno za vrijeme spolnog sazrijevanja riješen pogibelji, da si trenjem ili abnormalnim podraživanjem spolnih udova sam ne pribavi seksualni užitak, koji nastaje izlučenjem sjemena. Povod tome može biti više manje

slučajan, kao jahanje, penjanje, a još više puzanje niz stablo, noćne nehotične polucije, zaraza sa strane iskvarenih sudrugova, od roditelja baštinjena seksualna podražljivost. Kad jednom mladić takav užitak pročuti u njemu se probudi jaka želja, da si i sam nešto sličnoga dozvoli. A pošto na početku on u takvim činima ne uviđa nešto teškoga i grješnoga, jer nije na to bio na vrijeme upozoren, eto on se nalazi u veoma opasnoj prigodi, da se privikne tomu tajnom grijehu, koji ga fizično i moralno upropašćuje.

Pozivajući se na ono, što smo gore rekli ob ovoj zarazi osobito kod mladeži (str. 19) smatramo korisnim da ovdje podulje upozorimo roditelje eventualno i mladež na teške posljedice tajnog grijeha. Ovime će se moći poslužiti roditelji, da od svoje djece odstrane jedno od najvećih zala njihove dobe.

Tajni grije ubija u mladiću moralnu svijest. Veoma kratko vrijeme može dječak ostati u neznanju o nedopustivosti takvih tajnih grijeha. Glas Božji, glas savjesti počme ga brzo gristi radi povrede naravnih i životnih zakona. Mladić uviđa, da je ipak to nešto ružnoga, nepristojnoga i protuprirodnoga, zato i marno krije svoje nedjelo. Ali jao, ako je zla navika u njemu preotela mah; teško da će se on ikada ostaviti nedopuštenih užitaka. On će se najprije nesvijesno, pa sve svijesnije buniti protiv svih onih, koji bi ga htjeli odvratiti od staze putenih užitaka, protiv roditelja, uzgojitelja, ispovjednika pa i samoga Boga o čijoj pravednosti, mudrosti i dobroti početi će sumnjati. Tako će grješnom navadom malo po malo ugušiti u sebi osjećaje pristojnosti, čistoće i morala, a ograđujući se neprestano protiv vanjskih faktora na kojima se moral osniva, osobito protiv Boga i njegove pravde, protiv roditelja kao Božjih zamjenika, zatvorit će si sve izlaze svome spasu. Pa ako ima danas toliko praktičnih nevjernika kod mladeži (a i kod odraslih) uzrok moramo potražiti u nečistoći, koja

kad je otrovala srce mladeži ugušila je i satrla u njima svaku moralnu i vjersku svijest. Ovo je najveće zlo tajnog grijeha.

Tajni grijeh teško uzbuđuje živčevlje. Kod mladića nastanu velike promjene. Od vedrog, sretnog, otvorenog i poslušnog, postao je nemiran, podražljiv, bedast, prefrigan. On ne može da ljudima gleda ravno i pošteno u lice, bježi njihovo društvo; pritegne si klobuk na oči, da mu se ne vide, mota se amo tamo kao bjegunac i krivac. Brzo se opažaju kod njega promjene u razumu, u volji i u cijelom fizičkom životu. Iza duha mora da trpi živčani sustav. »Reproduktivni sustav, dio je tijela gdje se stječe većina živaca. Sam čin trenja seksualnih uda tako potrese živcima, da sa sobom povuče veoma teške posljedice. Podražaj na početku ugodan kulminira u živčanoj trešnji, a kad se naslada svrši ostane isto živčevlje oslabljeno, deprimirano, poništeno, kao da je tijelo primilo veoma teški udarac. Teško potreseno seksualno živčevlje, prenaša udarac na drugo, osobito na centralno živčevlje, pa ako se takvi slučajevi često ponavljaju cijeli živčani sustav tako oslabi i razdvoji se, da se veoma teško izliječi« (Stall, Marito 144—5). Nervoznost, karakteristična je bolest naše dobe, pa pored drugih nemilih, a dosta puta neuklonivih podražaja, moramo ubrojiti i ovaj, koji tim jače djeluje, čim se više krije.

Tajni grijeh ruši tjelesno zdravlje. Pogledajte samo žrtve tog crva rastakača. Premda takvi dječaci, mladići požudno jedu ipak silno omršave; lice im problijedi, ovdje i ondje nenaravno porumeni; oči izgube svoju živahnost, zjenica se proširi, gornja veđa često je crvena i nabrekla, a donja nekako modrikasta; obraz je opao i bez krvi; hod je težak i nehajan. Takvi nesretnici ne ljube gibanje, ni društvo pa ni zabave, vole samotovati. Spavanje im je isprekidano. Probava im je teška, slab i nepostojan tek, zahvaća ih vrtoglavica i trešnja srca. Tuže se na bolove u hrptenjači i zato se nakrive i saviju

nad sebe i mjesto da rastu, sve se više priklanjaju crnoj zemlji. To su očite i stalne posljedice tajnog grijeha osobito za one mladiće, koji mu se postojano i za duže vremena pripuste. Imade i iznimaka, ali samo za koje vrijeme, jer gore nabrojena zla, ako se ustraje u grijehu, nastupit će stalno i ako malo kasnije, jer: kad je jednom postavljen uzrok posljedica mora da ga i slijedi. Oh, doista je žalosno vidjeti tolike mladiće, u najljepšim godinama svoga života, u svom mjesecu svibnju gdje se sva priroda obnavlja i preporađa, te se radosno smije životu i suncu, a ovi nesretnici traže same sjene, same vlažne i močvarne krajeve, gdje se kote bakcili sušice i smrti.

Tajni grijeh ruši duševne moći. On oslabljuje razum i pamćenje. »Kad neki dječak, a da nije bolestan ili konvalescent, te da nema mozag utrođen prekomjernim radom, izgubi sposobnost pazljivosti, t. j. volju za aplikaciju te ne uspijeva, mi moramo sumnjati o grješnim navikama toga dječaka« (Fons. 56). Bučna rasijanost, rastrešenost, koja brzo a krivo odgovara, to je nešto naravno kod djece, radi čega se ne smijemo žalostiti; ali »ona hladna zaglušenost, skoro šuteća t. j. nesposobnost bez vanjske rastrešenosti to je nešto drugo; abnormalna je pojava i zato nije dobra, i u nju se valja zamisliti« (Ib.). Isto vrijedi i o pamćenju. Pomanjkanje pamćenja, pomnijenju najuvaženijih liječnika, žalosna je posljedica tajnog grijeha. Lallemand misli, da kad je neki učenik izgubio pamćenje tad ne treba dalje ispitivati, već možemo slobodno zaključiti, da je tomu uzrok okvrnuće o kojemu govorim. Kako je sretna i vjerna pamet kod mladića jasni znak njegove čistoće, tako je i izgubljena, pomućena pamet znak njegovog morboznog fizičkog i psihičkog stanja nastalog uslijed seksualnih perverzija. Razumije se kad tu nijesu po sredi drugi očiti razlozi, kao bolest i što slično.

Okovi zle i grješne navike ne mogu se tako lako raskinuti. Već su stari govorili da je

velika sila, navika, ona je druga narav: magna vis cosuetudinis. Ovo vrijedi osobito o zloj navici tajnog grijeha. Bolesnik masturbator sve je slabiji i slabiji. Jedino odlučna volja i postojana borba protiv zla mogla bi ga osloboditi. Ali baš bolesnik nema takve volje; pa i kad bi htjeo skoro mu je nemoguće osloboditi se od zla, ako je u nj duboko zagrezao. Imade slučajeva gdje se neki obuku u prisilnu košulju, povežu si ruke oko pasa, drugi ih okuju oko postelje, dapače upotrebe i još drskija sredstva, da svoju osobu oslobode od potpunog rasula. Pa? Pripovijedao mi je jedan sonanbul, od bojazni da ne bi u noći izašao iz postelje, košto bi u snu običavao, dao se je naprosto o postelju privezati; pa ipak, uza sve to u snu bi se mirno odmotao i izašao; tako i ovaki duševni bolesnici znadu svijesno ili nesvijesno potrgati kao i Sanson, sve umjetne veze, samo da svojoj strasti udovolje. I uz najbolju volju ne uspjeva im, da se zle navike riješe, pogotovo ako je ova znatno preuzela mah. Kadgod je slaboća naravi tako velika, da je i najmanji podražaj, pa i sama predodžba dovoljna, da prouzroči lučenje sjemena.

3. Sredstva protiv tajnoga grijeha.

»Ništa toliko — kaže dr. Stall (Il Ragazzo 142) — ne pogoduje razvoju ovoga strašnoga grijeha, koliko neznanje. Zato pružena poduka u zgodno vrijeme i sa čistoćom, jedino je sredstvo, koje može spasiti našu generaciju od posljedica, koje su u svako doba upropastile moralno, intelektualno i fizično tolike hiljade dječaka«.

Zato valja postepeno dječake i djevojčice još prije nego mogu upasti u grijeh, za vrijeme, a i prije puberteta, upozoravati na strašne gore izložene posljedice ovoga grijeha. Zatim valja ih marno nadzirati i ukloniti koliko je samo moguće razne povode i prigode ovoga grijeha.

Valja paziti na čistoću duše i tijela. Srce čisto u čistome tijelu. »Srce čisto stvori u meni Bože« molio je David (350); a sam Isus je rekao »blaženi čista srca, jer će oni Boga vidjeti« (Mt. 5, 8). Zato daleko nečiste i ružne slike, bljutavo štivo sve, što može već za rana okaljati maštu.

Ali i tijelo valja da je čisto, napose pak i seksualna uda odakle valja pomno i delikatno odstraniti svaku nečistoću, što može biti uzrokom svrbežu i lokalnoj iritaciji, a prema tomu povod, da se svrbež trenjem odstrani. Česte mrzle kupelji osobito u jutro svima se toplo preporučuju, a iza toga brzo se osušiti i trenjem staviti u što brže gibanje. Ako su se Sveci bacali u hladnu vodu da utaže vatru požude mislim, da ne će ni za kršćanskog mladića biti nečedno, ako i on za vrijeme težih napasti i seksualne podražljivosti potraži lijeka u hladnim kupeljima. I doktor Stall isto preporuča. (Ib.) »Nu ipak ne smijemo zaboraviti, da u ovom pogledu moramo sa svom brigom odstraniti pogibelj nekog taštog i egoističkog kulta tijela; postoji voda krštenja i voda taštine, voda života i voda smrti« (Förster 145).

Valja djecu poučiti, da po mogućnosti u stalno vrijeme i na određenom mjestu obave svoje naravne potrebe pazeći pri tom, da se u zahodu ne bi previše sadržala. Izmetine i mokraća, ako se za duže vremena zadrže u tijelu, ne samo da spriječavaju redovito funkcioniranje probavnih i krvnožilnih organa, već previše nagomilane, pritišću unutarnje spolne organe, podražuju ih i pogoduju anormalno izlučenje sjemena.

Hrana neka je dobro prokuhana, prožvakana, dovoljna, uživana u redovitim razmacima vremena. Što manje kave, kvasine (sirčeta), soli i drugih podražajnih primjesa, koje su za dječake uvijek štetne. Pij samo čistu vodu. »Čista voda u temperaturi svojeg izvora to je najbolje piće za stare i za mlade. Ako želiš biti sretan,

zdrav a i koristan, bježi od opojnih pića pod kojim mu drago oblikom. Gledaj u drugima žrtve alkohola i to nek ti bude učiteljem mudrosti više nego li tvoje osobno iskustvo« (Stall. ib. 174).

Daleko da je od djece i mladića uopće pušenje duhana. Stalno je da svaki dječak, koji u periodi razvoja puši, neposredno nosi i svoju kaznu. Dosta je da pogledaš dječake pušače, da se uvjeriš kako brzo opadnu i omlohave. Duhan zaustavlja normalni razvoj tijela kod dječaka, atrofizira mu mozak, a polagano, ali stalno i cijelo tijelo.

Bog je zapovjedio našim praroditeljima, da obrađuju i čuvaju zemaljski perivoj. Ljudi po naravi, ne ljube rad, ali valja ih postojanom vježbom na duševni i tjelesni rad priučiti. Zato nek se djeca već iz malenih nogu priuče da dobro, savjesno i veselo obave svoje malene poslove. Fizični rad, disciplinovan u duhu dužnosti i savjesnosti najbolja je gimnastika za tijelo i za dušu. Fizički će rad promicati srazmjerni razvoj svih tjelesnih organa, redoviti obtok krvi, pravilno disanje, izlučenje izgorenih čestica, dobru probavu; a tako će uplivati i na normalni razvoj seksualnih organa. Ovime ne isključujemo ni druge gimnastičke vježbe, koje dok pogoduju tjelesnom zdravlju, indirektno će pripomoći i zdravlju duše.

Mora se također nastojati, da i duševni rad, primijenjen dakako dobi, naravi i potrebama mladića, svrati pažnju sa tjelesne na duševnu stranu čovjeka, na više ideale, na krepost, na čistoću. Dakako toga još učenici od 12.—14. godine ne razumiju; ali baš u toj dobi, kad se budi seksualni nagon, valja ih ozbiljno zaposliti i oduševiti za nauk i poučnu zabavu, kako ćemo to odmah vidjeti. Prigoda zato imade. Dakako ne valja ih duševno ubijati matematikom, već uopće olakotiti im učenje tako, da oni uvide svu njegovu praktičnu potrebu i shodnost. Uopće opažamo, da postojano, refleksivno, malne iscrpivo

učenje veoma je uspješno sredstvo, da se mašta i druge niže sjetilne moći odvrate što više od niže požude i da se stave u službu duha i nekog višeg ideala.

Zabava izmjenjuje se radom. Najbolji odmor iza rada nek bude zabava. Zabava dobra, uzgojna i u pravom smislu sa svake strane zabavna, za mladež je od neophodne nužde. Mladež mora da je uvijek zaposlena ili radom ili zabavom, eda neprijatelj ne nađe ni trunka vremena, da ju zaskoči pogibeljnim mislima i željama. Pošto ne može uvijek raditi, onda se mora i zabavljati. Sretna ona kuća, škola, zavod, gdje se zvanični poslovi (učenje, čitanje) tako izmjenjuju zabavom (pjevanje, igranje, glazba), da je duh učenika uvijek zaokupljen nečim korisnim ili ugodnim, te je zato i uvijek vedar, miran. Sretne kuće gdje se tako dužnosti vrše veselo, savjesno i s entuziazmom; gdje ugodne i svrsi shodne zabave nijesu no zgodan i uvijek koristan odmor iza rada. Suvišno je i spominjati kako je takva postojana i neprisiljena zaposlenost duha i tijela uspješni lijek protiv budećih se nižih instinkta.

Ovo su međutim samo općenite mjere da se predusretne zlo, koje mora da su uvijek u akciji. Međutim, opetujem valja dječaka pozitivno i jasno upozoriti na pogibelj koja mu prijeti, kad bi za vrijeme puberteta ili dozrijevanja seksualnih sila, masturbacijom (trenje seksualnih uda) prouzročivao izlučenje sjemena. Dječaku moglo bi se tada kazati:

»Postoji razlika između čovjeka i životinje. Čovjek imade razum, moralnu svijest, prema kojoj se mora vladati, a životinja nema, pa se ona vlada nesvijesnim instinktom i fizičkom nuždom. Tako je Bog uz ostalo dao čovjeku ruke, kojima se na osobiti način podiže povrh životinja. Rukama si čovjek pribavlja biranu hranu, rukama si sašije odijelo, sagradi kuću, rukama piše i izvađa najvelebnija djela umjetnosti. Ali žalibože može

čovjek rukama činiti zlo i sebi i drugomu. To može samo čovjek, jer životinjama to nije fizički moguće. Rukama obesčašćuje čovjek svoje tijelo, uništava svoju fizičku narav i nanaša si velikih šteta u tjelesnom i duševnom pogledu. To je nerazumno i protuprirodno. Nije nam Bog dao neproduktivne organe u svrhu niskog bezsvršnog i čisto životinjskog uživanja, već je opredijelio puno višu svrhu. Baš zato moramo držati zdrave i čiste seksualne organe, da svojedobno s njima postignemo od Stvoritelja opredijeljenu im svrhu. Održavanje i rasprostranjenje ljudskog roda najviši je čin, koji je ljudskom organizmu podan da ga izvrši. Čovjek čista srca, čisto će o tomu i misliti, govoriti pak i svoje seksualne sile čuvati neozleđene«.

Marni će roditelji neprisilno ali marljivo uhoditi svaki korak dječaka. Nek mu često pregledaju rubeninu i posteljinu, zahode, pa ako opaze kakve očite znakove grijeha, neka ne čase sa ozbiljnom i ljubeznom opomenom i poukom. Na početku može se zlo prepriječiti, a kasnije veoma teško, jer se dječak skriva. Ne bojte se roditelji, ako dječaku za vrijeme puberteta protumačite taj fiziološki proces seksualnog sazrijevanja, uvijek dakako u svrhu, da ga obranite od seksualnih perverzija, napose pak od tajnog grijeha, o kojemu sada govorimo.

4. Mjesečno pranje kod djevojaka.

Tako zvano mjesečno pranje znak je spolnog dozrijevanja kod djevojaka. I ova čisto fiziološka pojava može imati neugodnih fizičkih i moralnih posljedica osobito za one djevojke, koje nijesu o njoj bile na vrijeme podučene. I pošto taj slučaj nije ni malo rijedak, ja ću ovdje sakupiti, što o stvari piše, već više puta spomenuta liječnica, dr. Marija Wood, u već spomenutom djelcu »Što mora djevojka da znade« (str. 114 ss.).

Djevojčica već u 12. godini počima spolno dozrijevati. U jajniku dozrijevaju t. zv. ženska jaja, koja kroz Falopijeve cijevčice prelaze iz jajnika u utrobu, te ako nijesu na tom putu oplođena redovito se sa nešto malo krvi izbacuju na polje. Ta se pojava kod zdravih i normalnih djevojaka događa redovito svako 28 dana. Zato se i kod nas zove mjesečno pranje. Djevojčica se na nenadanu pojavu krvi, ako nije na nju bila upozorena, silno smete te misli, da ju je zatekla teška bolest. Naprotiv ona, koja je takvu poduku dobila, upoznati će u tom prvom pranju jasni dokaz seksualnog sazrijevanja i njezin prelaz u periodu materinstva. Kad bude djevojčica toga svijesna upoznati će, da od to doba i ona nešto više vrijedi, jer se njezin organizam usavršava i usposobljava za stvari velike važnosti, zato će i nastojati, da kroz to doba, dok se potpuno ne razvije njezino ženstvo, u sebi i dalje podržava i usavršava slatkoću, nježnost, čistoću te sve ono, što sačinjava pravo ženstvo (115).

Zato treba upozoriti djevojke, da ovu funkciju svojega tijela ne smatraju kao neku zaprjeku svojoj sreći i ako to pranje nije uvijek bez bolova te njezina postojana periodičnost raspršuje joj tolike sne za zabavama. Materinstvo, koje u njoj zazrijeva izvor je najčistijih radosti na ovome svijetu. »Često se zaboravlja da sve, tako mile sveze obiteljske ovise o dobro uređenoj seksualnosti. Mi smo ocevi, sinovi, majke, jedino po njoj, pak zato i moramo seksualni život kao takav poštovati te govoriti o njemu sa najvećom delikatnosti, a ne prezirom i rugom« (116).

Menstruacija kao čisto fiziološka nužna pojava morala bi proteći bez osobitih bolova. Naprotiv činjenica je, da veći dio djevojaka i žena, osobito iz građanskih krugova veoma mnogo trpe. Zahvati ih teška utrođenost, slaboća i živčana umornost. Kod normalnih seoskih radišnih djevojaka taj proces prođe neopaženo.

Toj inače naravnoj umornosti imade više razloga. Imade slučajeva, kako opaža dr. Ermett (ib.) da nekoje djevojke žive uopće preumjetnim životom, te u kontaktu sa starijim sestrama hoće da budu žene još prije vremena; razne dosadanje navike, socijalne, osobne čine, te se za vrijeme dozrijevanja ne nalaze dovoljno mirne, pripravne i podatljive novim okolnostima. Radi toga i svojim nemirom, nervoznošću poremećuju tu čisto naravnu i potrebitu fiziološku funkciju. Dakle treba više jednostavnosti, kućnog života i duševnoga mira.

Fizična umornost i kod starijih djevojaka posljedica je činjenice, što sada vitalne sile u njima stvaraju jednu novu funkciju i to o trošku drugih energija. Samo sasma normalna, fizično zdrava djevojka, koja ima jako mišičje i uravnoteženo živčevlje, može bez ikakve poteškoće prebroditi tu mjesečnu krizu, te ne treba nikakvih iznimnih mjera; što se ne može kazati za poprječnu djevojku. Ova valja da se čuva od nahlade, od prekomjerne umornosti, od predugih šetnja i sličnih napora. Brižna majka instinktivno će upoznati sve te potrebe svoje kćeri i zato valja dobro paziti, da ju u takvom stanju ne optuži poradi lijenosti, mušičavosti; jer kćeri, baš u to doba, koliko trebaju fizičke pomoći, toliko a još i više moralne samilosti.

Ne treba baš da ostaju u postelji. Umjerene fizične vježbe, u prostranom odijelu mogu samo koristiti. Zdravije ne treba da prekinu sa svojim radom, a slabije nek otpočinu ako ćute umor, jer je to očito naputak naravi. Inače se tog redovitog pojava ne treba ni najmanje zastrašiti već podržavati »vedrinu duha, koja čini da djevojka rado prihvati ženstvo sa svim svojim fizičkim pojavama te i upozna svetost i dostojanstvo »svoje« (144). Tu vedrinu se ne može postići, ako je duh neprestano zaokupljen fizičkim stanjem tijela. Dakle ni najmanje se ne prestrašiti. U slučaju pak potrebe uteći se savjesnom i iskusnom liječniku.

Majka bi svojoj kćeri mogla ovako progovoriti: »Rekla sam ti, kćeri moja, da zameci novih života razvijaju se u tijelu žene više godina prije ženidbe. Sad, kad si ti već odrasla, te klice počimaju i u tvojem tijelu sazrijevati. Spoznati ćeš po tome, da sada ne možeš više skakati onom živahnošću košto prije, te postaješ nešto nježnija, milija, slađa, razumnija, više majka. To možeš vidjeti i po jednom vanjskom znaku što ćeš ga na sebi opaziti i proćutati, ali se toga ne smiješ bojati; stvar je to sasma neškodljiva, dapače znak zdravlja; svako četiri sedmica izgubit ćeš malo krvi, oslabit ćeš i postati ćeš potištena. Ali to ti ne će ni najmanje škoditi, to je sasma nužna pojava. Samo nastoj u one dane, da se previše ne trudiš i da se ne nahladiš. Kad ti kažem, da je to znak materinstva, koje se u tebi razvija, te da ono ima veliku važnost za tebe pa i za tvoju djecu kad i ti postaneš majka stalna sam, da ćeš se tih dana držati daleko od svih štetnih utjecaja. Marno i brižno čuvaj čisto svoje tijelo, čistu svoju dušu. Neka po mogućnosti niko i ne opazi, da se u takvom stanju nalaziš; to od tebe traži ženski ponos. Nemoj se tada doticati na spolnim udima, jer bi to moglo prouzročiti nečiste misli. Moglo bi ti pokvariti krv i živčevlje. A kad bi se tako oskvrnula i postala kasnije majka mogla bi štetiti svojo djeci. Poštuj dakle svoje tijelo« (Po Försteru).

Idući stopama iste liječnice, da konačno progovorimo nešto i o masturbaciji kod žena.

5. *Masturbacija.*

Spomenuta liječnica dr. Wood, imajući pred očima djevojčice za vrijeme puberteta piše (146): »Tek se (kod djevočica) probudi aktivnost reproduktivnih organa, ona povuče tako silno pozornost na sebe, da ju se samo teškom silom može skrenuti na druge puteve«. Već sama ta činjenica, pak pojava mjesečnog pranja.

može da dovede čeljade do mekaničkog podraživanja spolnih udova. To je nešto slično što i kod dječaka tajni grijeh, razlikom veoma lako shvatljivom. »Reproduktivni organi veoma su podražljivi; živčano uzbuđenje, provocirano seksualnošću, provocira veliki užitak. Ovakovo uzbuđenje nastaje bilo od same fantazije, bilo od mekaničkog podraživanja pa i od same nečistoće spolnih udova. Nesretnica u nastojanju, da odstrani svrbež, tare se i tako očuti prvu ugodnu senzaciju, a kad se ovaj čin često opetuje dolazi se do zle navike — masturbacije — o kojoj govorimo« (Ib. 148).

Za vrijeme puberteta djevojče je izloženo pogibelji, da se toj navici privikne i ne misleći na štetne posljedice ovoga grijeha. »Sile duha padaju, lice se pokrije žutilom, sjaj se lica gasi, sile sve više smalaksavaju, a često i samo ludilo jadna je kruna ove propasti. Nije baš lako svladati ovu naviku, koja katkada traje godine i godine, a može se prenijeti od koljena na koljeno« (147).

Ako normalne funkcije seksualnog života u samom braku iscrpljuju i istroše već seksualno zrele bračne parove, što tek da rečemo kad se seksualne sile već u zametku, nasilnim i umjetnim načinom, neodvisno od svih fizioloških i moralnih zakona, u ludo hoće da rasipavaju? Povređeni prirodni i moralni zakoni teško se osvećuju, što kasnije to gore, što nevidljivije to strašnije.

Ja mislim, da u sve one strašne posljedice mnoge nesretnice ne bi bile upale, da ih je brižna majka na vrijeme, zgodno, ozbiljno i ljubezno upozorila. Ne valja tako lako vjerovati u nevinost svoje djece, dok su vabila na grijeh toli očita i toli pogibeljna, a čeljade tako slabo. Zato neka majka, kad bude govorila o mjesečnom pranju, ne propusti da svoje kćeri upozori i na ovu pogibelj. Ta radi se o fizičnom i moralnom zdravlju njihovom i njihove djece. Prava ljubav stavite će joj u usta i zgodne izraze. Poduka, samo ako je učinjena prije nego li grijeh pređe u grješnu naviku, može mnogo zlo prepriječiti.

POGLAVLJE ČETVRTO.

Momačko doba, — doba braka.

Pravom se reklo, da roditelji nijesu svršili svoju dužnost uzgoja djece nego tek onda, kad su mladića pošteno oženili, a djevojku udali. Uzgoj se okrunjuje na oltaru. I doista, kršćanski je brak u redovitim prilikama, kad se on shvaća i provađa onako, kako to Božji i naravski zakon zahtijeva, za mnoge jedina luka spasa i mira; mjesto gdje seksualni nagon postizava svoju mjeru i svoju svrhu; gdje muško i žensko ujedinjeno, upotpunjeno, blagoslovljeno otpočine u svojem naravnom određenju, u svjoj zemaljskoj sreći.

Mi ćemo ovdje najprije predložiti jednu kolektivnu općenitu pa individualnu posebnu uputu o braku; prvu mogu dati župnici, katehete i drugi, a drugu, redovito roditelji. Zatim ćemo prikazati, kakvi moraju biti međusobni odnosi momaka i djevojaka, kakovo međusobno zbliženje i upoznavanje u svrhu sklopljenja braka. Zaruke i sam čin braka, biti će zaglavak ovog poglavlja.

1. Poduka o braku.

Momčić i djevojka dok još trebaju majčine njege i očeve skrbi, obasjani toplinom roditeljske ljubavi, ćute se sretni i blaženi u domaćem gnijezdu. Ali netom im malo poodrastu krila i roditeljsko gnjezdo postane im pretijesno, izliječu oni periodično. Otac, majka, braća i sestre već im nijesu dovoljni. Traže malo po malo vanjskih sveza. Sa sazrijevanjem seksualnog nagona, sazrijeva u njima i neka sklonost spram osoba drugog spola, na početku manje svijesna, ali kasnije sve to svijesnija i življa. Mladić i djevojka osjećaju se svaki za sebe nekako nedostatni, nepotpuni, te u međusobnom

sbližavanju i združenju instinktivno traže neku dopunu i međusobni oslon. Eto tako sama narav baca momka i djevojku u međusobni naručaj braka.

Pa i ta međusobna sklonost ili ljubav naravna je i zato je dobra. Sam ju je Stvoritelj u srca obojega spola usadio, eda tako udruženi postignu, od same naravi opredjeljenu svrhu: rađanje djece Božje. Pa kako je sveta takva ljubav, još je svetije i samo udruženje, naime brak. Brak je naravna istitucija, od Boga u raju zemaljskom blagoslovljena, od Isusa Krista na čast sakramenta podignuta, sa nužnom i uzvišenom svrhom: rađanje djece Božje.

Uzvišen je dakle kršćanski brak; ali nažalost mladež ne poznaje dovoljno ovu uzvišenost ni providencijelnu mudrost ove božanske istitucije. Zato imade o braku toli niske pojmove, te neupućena i na zlo sklona, počinja teške grijehe protiv seksualnog odnosno i protiv bračnoga života. Mi ne kažemo, da bi samo znanje nešto koristilo, ali uz znanje i relativni odgoj mogli bi spriječiti mnogo, mnogo zlo. Međutim »pomanjkanje znanja — a ja nadodajem i uzgoja — teško se osveti; i pošto se nije usudilo poradi stidljivosti i krivog srama govoriti jasno i čedno o stvari o kojima se uličnjaci izražavaju prostim i surovim načinom, izlaže se čistoća duše i zdravlje tijela najvećim udarcima« (Hirscher, Catehetik).

O svrsi dakle i uzvišenosti braka moći će govoriti župnici u crkvi, katehete u školi, prema potrebama slušaoca k o l e k t i v n o; dok je roditeljima ostavljeno, da svojim sinovima i kćerima, malo prije braka dadu i n d i v i d u a l n u uputu i o fiziološkoj strani seksualnog života.

Župnik i katehet, u Trećem Redu, u omladinskim društvima, Marijinim kongregacijama, posebno za momke, a posebno za djevojke, mutatis mutandis, mogo bi po prilici kazati:

»Bog hoće, da mnogi ljudski stvorovi dođu na ovaj svijet eda ih On vječno usreći. Zato je Bog stvorio muža i ženu, da bi se preko njih, u bračnoj zajednici i nadalje ljudski rod uzdržavao i pomnožavao. Roditelji stvaraju tijelo, a Bog neumrlu dušu. Tim, što slabi ljudi sudjeluju u poslu održavanja ljudskih bića na svijetu, htio je Bog pokazati svoju mudrost i svoju moć. U tu svrhu usadio je Bog u srce obadvojice zaručnika veliku ljubav, ne samo međusobnu, već i spram svoje djece, da im tako olakoti teško breme uzgoja same djece. I u tom poslu niko ih ne može zamijeniti. I zato su spolovi različni, i zato se ujedine u bračnu svetu zajednicu, da Bogom blagoslovljeni, mogu s njime sudjelovati u stvaranju novih razumnih bića. I samo u takvoj zajednici koju je Isus Krist posvetio u Kani Galilejskoj mogu bračni drugovi skupno živjeti i kao sredstva u Božjim rukama podavati život novim Božjim bićima.

»Zato mili moji nastojte se na toli uzvišen i pun odgovornosti stalež pripraviti kreposnim životom, da uzmognete postati pravi ocevi i brižljive majke. Priviknite se radu, redu, posluhu i drugim vrlinama. Ne budite momci preuzetni, nasilni, osobito spram slabijih. A vi djevojke u zatišju domaćeg ognjišta, kod vaše brižne majke, priljubite se kućnom radu, njegovanju manje braće, poslušnosti, nježnosti, te se tako pripravite na vaš budući poziv materinstva. Obadvoje pak sinovi i kćeri, pripravite svoju dušu pravom i unutarnjom pobožnošću, poniznošću i ljubavlju Boga i iskrnjega, a svoje tijelom čistoćom. To tijelo ne pripada samo vama, već i Bogu i vašoj djeci, zato nek ono bude zdravo, čisto i nevino. I tek onda ćete i vi u sakramentu sv. ženidbe primiti obilje Božje milosti te postati sposobni vršiti tako uzvšenu misiju«. Tako i slično.

Sada, kad su već momci i djevojke seksualno dozreli, te misle stupiti u brak mogu roditelji, napose majka kćerima, a otac sinovima, da sa nekim

svetim poštovanjem i mirnom ozbiljnošću progovore i o fiziološkim funkcijama seksualnog života. Mnogi će nam ovdje upasti u riječ, da smo i previše naivni, kad mislimo, da vjerenici nijesu o tom pitanju već davno na čistu. Nažalost je tako. I mi ne možemo nego plakati nad velikim brojem onih, koji su iz mutnih izvora prerano crpali znanje, koje ih je i otrovalo. Nu ipak se tješimo, da nijesu svi takvi. Ako su seksualna poduka i uzgoj paralelno tekli sa razvojem seksusa, te ako su roditelji znali da samo uza se, u tom pogledu, povežu povjerenje svoje djece, oh, oni će i sada imati najljepšu zadovoljštinu i nagradu za svoj trud, kad budu mogli svojoj nevinoj, a zato i zdravoj djeci dati ovu najzadnju poduku, koja i dolazi u vrijeme, kad mora da donese najljepših i zrelih plodova, da ih t. j. zdrave postavi u stanje braka a i u buduće zaštiti od svake zlouporabe istoga braka. I jedino tako roditelji mogu reći, da su svršili i okrunili djelo uzgoja svoje djece.

Opetujem; činjenica je, da mladež obojega spola, već od 15. do 16. godine poznaje više manje sve ove stvari, koje ili na sebi pročute ili u drugima napose, kod životinja vidi, ili čitanjem ili preko sudrugova dozna i to redovito grubim i pogibeljnim načinom; zato neka fiziološka poduka sa strane roditelja bude postepeno, u zgodno vrijeme data, kao preventivno sredstvo protiv zlouporabe i grijeha. Roditelji, nema druge, ako ne budete govorili vi, govoriti će drugi, ali tom razlikom, da će brižljiva i oprezna vaša opomena spasiti vašu djecu, dočim će ona uličnjaka, sa neslanim šalama, nezgrapnim dosjetkama, sablaznjivim riječima i nepristojnim gestama, vašu djecu samo iskvariti.

Nažalost mnogi roditelji pa i najbolji na ovu svoju dužnost, tako malo paze. I baš onda, kad je ta mladež, u bijesnoj razdražljivosti za drugim spolom prije braka (ako do njega dođe), izložena najvećim pogibeljima, da

za uvijek zaigra svoju vremenitu i vječnu sreću, svoju i svoje žene i djece, mnogi, iako ne svi roditelji misle, da je sada njihovim sinovima i kćerima došlo vrijeme, gdje im se mora pustiti sva sloboda; jer da su oni ljudi zreli, koji sami odlučuju o svom udesu. I žalibože sada se tako čini. Roditelji izgubili su sav svoj moralni upliv na djecu, a jogunasti mladić i histerična djevojka ne dadu se već upregnuti u jaram, davno već odbačeni. Međusobno je povjerenje porušeno, rasklimano u času, kad bi se moralo okruniti i zapečatiti svečanim činom braka. A kolika odatle šteta za obadvije stranke?

Ali povratimo se na naše pitanje.

2. *Međusobni odnosi između mladića i djevojaka.*

Vidjeli smo kako su mladići i djevojke jedni upućeni na druge i kako ih brak ujedinjuje, upotpunjuje i usavršuje. A da brak doista to i bude, da bude naime sretan i blagoslovljen, pita se kakvi odnosi moraju vladati između mladih ljudi raznoga spola?

Na to nam odgovara narav. Različita su svojstva mladića od svojstva djevojaka. Ova se svojstva moraju u stanovitom pravcu dalje razvijati i u međusobnom odnosu između spolova poštovati. Mladić neka u djevojci gleda i poštuje ženu, potpunu ženu, buduću majku; a djevojka nek u mladiću gleda i poštuje svog viteškog branitelja, pomoćnika, druga i oca. Ta već dječak jaši konja vranca, naslijeđuje oca u smjelim pothvatima, dok se curica igra majčice sa svojom bebicom. Ta svojstva valja i dalje razvijati. »Ono što najviše šteti pojedincu kao i društvu je efeminacija (ženstvo) kod muškaraca i emancipacija (muštvo) kod žena. Čovjek, što više čovjek, a žena, što više žena najljepši su ures svoga spola« (Kühne).

Vitez dakle nek bude mladić t. j. branitelj slabijih. Viteški duh da ga prožme, ali ne u onom smiješnom

smislu »modernih« vitezova iz plesnih dvorana, već onaj duh, kojeg mladić na početku više instinktivno pa sve više refleksivno shvaća kao dužnost savjesti, da se bori protiv nepravde, da brani slabije, da čuva svoju obitelj, općinu, domovinu, crkvu« (Gatterer 81—2).

Tako viteškim duhom zadojen mladić, koji mu je i po naravi prirođen, braniti će, poštivati i ne će izrabljivati slabiji ženski spol. U tom duhu će se i djevojci približiti. »Pravo viteštvo — kaže Förster (201) — sastoji se osobito u obrani žene, protiv njezine brbljavosti i lakoumnosti mjesto da se njezina slaboća zloupotrebi na njezinu propast«.

Momcima valja prema tomu po prilici kazati: »Vi ste doista duševno i tjelesno jači od žena, ali nesmijete ovu nadmoć zloupotrebiti, da atentirate na njihovu djevojačku čast, da ju ponizite. To je podlo i nisko nasilje. Nije nas zato Bog obdario većim fizičkim i moralnim silama. Poštujte svaku ženu, kao svoju majku napose vi kršćani. Nijesu li one sestre bl. Djevice Marije najljepše i najuzvišenije među svim ženama! Ne približujte se djevojkama, nego osjećanjem poštovanja i najdužnijeg obzira spram njihove časti. Spomenite se, da su one nježni, delikatni stvorovi, puni ljubavi i samilosti, koje u vama najrađe gledaju svoje viteške branitelje, a ne nasilne ugnjetače. Ne iznakazujte tako lijepe slike i ne izrabite u njima tako dobre prednosti, već svratite im svu pažnju, kakva dolikuje viteškom mladiću. Tolike jadnice, u mnoštvu iskvarenih ljudi, izložene svim mogućim pogibeljima svoje naravi i svoje dobe, instinktivno traže čovjeka, koji da s njima postupa sa poštovanjem dužnim njihovog ženstva, koji je ne će nagovoriti da za sitan novac ili laskavo obećanje pogazi svoju čast, ako to već nije učinila« (Förster 204). Mladići! Bog vam je dao tako plemenitu i vitešku ćud, pa jake mišice, da u općenju sa ženama budete njihovi branitelji protiv svakoga, a i protiv sebe.

Tako mladić, a djevojka?

Nek djevojka i dalje u zatišju svoje kuće, pod nadzorom svoje majke, u društvu svoje braće i sestrica razvija sve svoje lijepe ženske sposobnosti, a napose smisao za materinstvo. To je krepost kršćanskih majka, a sastoji se u uslužnoj, poniznoj i nesebičnoj ljubavi, koja se uvijek daje i žrtvuje. Bog ju je odredio za materinstvo, zato joj daje ne samo fizičke sposobnosti, da može nositi takav teret, već ju je naresio i višim duševnim silama, da uzmogne podnositi, ne baš lake posljedice materinstva. Bolovi i pogibelji materinstva toliko zahtijevaju. Zato i žena i majka ljubi; nekom intuicijom prodire, preodsjeća gdje treba pomoći i potpore. Dok bude djevojka ove prednosti u roditeljskoj kući gojila i tim se pripravljala na buduće svoje zvanje, ona će najprije na taj način pritegnuti si pažnju i ljubav ozbljnog mladića.

Prema tomu mogla bi majka kazati svojoj kćeri: »Priljubi se svojoj kući, svojoj majci, svojoj braći i nauči se svim kućnim poslovima za tvoje buduće zvanje. Ne treba često kazati i nuđati svakome svoje vanjske čare. U svijetu imade i opakih mladića, koji samo gledaju na vanjsku ljepotu i na putenu ljubav, s takvima ti ne biš bila sretna. Pametnog i razboritog mladića opčarati ćeš svojim kreposnim življenjem i ljepotom svoga srca. Evo što ti poručuje Marija Wood Allen (199): »Nastoj, da te upoznadu u tvojem obiteljskom krugu, dok vršiš kućne poslove, dok pripomažeš majci, dok čitaš štogod ocu, dok se sa bratom igraš. Budi otvorena, iskrena, ugodna u društvu i drži se daleko od svakog sentimentalizma. Ne trpi razgovore u četiri oka i tužne poglede; ne trpe previše intimnosti, stiskanja ruku i milovanja. Ne smij se ludo, ne ponašaj se na način, da izazoveš neko čuđenje i uzbuđenje fizične ljubavi. Odbij pusta laskanja i ne dopusti, da se s tobom postupa kako s kakvom bebicom. Ako te mladić pohodi pazi da mu ne padne na pamet, da ga se mora primiti u posebnoj sobi«.

»Mila kćerko — nastavlja majka — djevojke su po naravi malo tašte, pa im laskanje godi. I Eva postala je žrtva laskanja. Zato nemoj toli lako vjerovati, kad ti koji mladi vitez laska i govori o vječnoj ljubavi i obećava ženidbu. Uputi takvoga na tvojeg oca i tvoju majku, a ti se s njim ne upuštaj u razgovor bez njihova savjeta i privole. Nemaju svi dobre namjere i lako te mogu neiskusnu zavesti. Ne budi nikada sama sa mladićima. I u sami jedan sat prevelike intimnosti mogla biš izgubiti svoju nevinost i poigrati svoju sreću. Ne ističi se pred muškarcima, to se protivi ženskoj čednosti i skromnosti, a to ni muškarci ne ljube u vama. Energično se odupri grješnim željama bilo kojeg mladića i nemoj misliti, da ćeš ga tim ozlovoljiti; jer tako će u tebi već tada častiti svoju čistoću, a eventualno i bračnu vjernost svoje buduće supruge. Nametni se mladićima svojim poštenjem, svojom nježnošću, svojom radinošću, jer i oni imaju fino oko za ove ženske kreposti. Napokon, ako ostaješ vjerna Bogu i njegovim zapovijedima računaj i na Božji blagoslov«.

3. Međusobno upoznavanje.

Oni, koji misle stupiti u brak moraju se međusobno prije upoznati i u ljubavi sjediniti. O jednom i drugom napose.

Upoznati se mogu mladi parovi ili neposrednim opažanjem ili preko vjerodostojnih pouzdanih osoba. Neposredno opažanje je bolje, ali je ono, u više slučajeva i pogledom na nekoje tajne stvar nemoguće. Nek se dakle mladi ljudi najprije uvjere o fizičkom zdravlju zaručnika (ce). Da nemaju kakvu tajnu i tešku kroničnu

bolest, možda sušicu; da nijesu hereditarno opterećeni, te od roditelja, uz fizične, naslijedili i druge moralne poroke, kao sklonost na putenost, na pijanstvo, na srdžbu, na taštinu i zato je dobro propitati se za rod zaručnika(ce), za njihove oceve, djedove, majke. Ali valja gledati i na sadašnjost; nije li možda mladić tjelesno slab, a djevojka živčano oslabljena, premlada, te prvi ne bi mogao snositi teret uzdržavanja obitelji, a druga još manje dužnosti materinstva. Ako se prerano sklope brakovi roditelji, napose majka, oslabe i rađaju slabu i kržljavu djecu. Paziti valja, da mladenci nijesu skloni na ljutinu, na prkos, na tvrdoglavost, na grđenje, psovanje; poroci su to, koji veoma otešćavaju bračni život, ubijajući ono, što bračne sudrugove ujedinjuje, a to je ljubav. Napose nek djevojka ne bude jezičava, tašta, komodna, već ustrpljiva, čedna, skromna, poštena, ponizna, štedljiva i radišna. A to vrijedi i za mladića sa nekom manjom promjenom.

A što da rečemo o tjelesnoj ljepoti i o bogatstvu? Ma kako ova vanjska, inače po sebi dobra svojstva, uplivala na brak ona su ipak podređena vrijednosti. Dobro je da je djevojka lijepa, ali to nije glavno. Uz tjelesnu ljepotu mogla bi ona imati teške duševne mane, kao oholost, želju za zapovjedanjem, taštinu i druge, pa uslijed toga i međusobna ljubav, inače tjelesnom ljepotom toli podžigana, lako gasne, osobito kad i sama ljepota brzo vene. Mnogi su se brakovi lijepih parova unesrećili u času, kad se sa tijelom ugasila i putena ljubav; znak je to da više duševne ljubavi nije bilo.

To vrijedi i za bogatstvo. Bogata djevojka mogla bi biti lijena, podražljiva, tašta i ohola, (često je tako) pa se tako lako rastepe i najbogatija baština; dočim siromašna, ali zato marljiva i radišna družica, koja poput mrava trajno i postojano sakuplja i pomnažava zajedničko blagostanje više vrijedi.

Ovakovo međusobno upoznavanje budućih supruga neophodno je nužno da se dođe do prave, duboke, iskrene

i recimo realne ljubavi; ta ljubav poravnava, što se u njihovim različitim karakterima poravnati može; ujedinjuje ih u onom, što ih spaja, međusobno upotpunjuje u njima ono, što jednomu manjka, a drugi ima na pretek, napokon obadvoje usavršuje. To je prava ljubav, ljubav jaka, plemenita, požrtvovna i trajna.

Sretni zaručnici, koji su se zaljubili na temelju takve spoznaje. Takva je ljubav mudra, trajna, vječna. Ona se ne gradi na čisto labavom tlu lakoumnih, plitkih, tjelesnih i časovitih obzira, već na moralnom spoju dviju duša, koje se stavljaju u službu teške i odgovorne misije, u čvrstom uvjerenju, da će ju samo međusobnom ljubavlju časno i dovršit. Takvi se vjerenici i poštuju i zato ne će da povrijede međusobni moralni osjećaj, osjećaj poštenja, čistoće i plemenitosti. Oni si ne dozvoljavaju nikakve slobode, koja bi mogla u njihovom međusobnom odnosu umanjiti njihovu vrijednost. Ovakovo upoznavanje, koje vodi do ovakve ljubavi to je priprava na brak. Pa pravo je, da i sam Bog takav vez dviju duša blagoslovi.

4. Zaruke.

Zaruke su priprava za brak. Zato momci i djevojke, kad ste se već upoznali i zaljubili, onda zadajte si i poštenu riječ, da ćete se čim vam to prije bude moguće i uzeti. Vjerite se, zaručite se. Zaruke su moćno sredstvo, da si zaručnici obdržavaju međusobnu vjernost, s r e d s t v o n a i m e d a s e i i z m e đ u s e b e i u o d n o s u s p r a m d r u g o g a u z d r ž e č i s t i. Ovo naglasujem. Jedna djevojka — kazati će plemeniti mladić, živi čisto poradi mene, pa ću i ja ostati čist poradi nje. Ona isključivo pripada meni, pak ću i ja živjeti već sada samo poradi nje. Samo brak će nas sdružiti i ujediniti.

Fosengrive piše (str. 109.): »U samom Parizu, u mojoj inače tako dugoj dušobrižničkoj službi, nije mi

uspjelo, da upoznam ma i samo jednog čovjeka, koji, pošto je prisegao i potvrdio svoju vjernost, nije u misli na svoju vjerenicu našao jakosti, da uzdrži svoju čistoću«.

I on navada pismo Viktor Huga, koji i ako nije u svojoj kasnijoj dobi ostvario nade svoje mladosti, ipak je god. 1820. upravio svojoj vjerenici ovo pismo: »Moja želja, da budem dostojan tebe čini, da budem strog sa mojim manama. Očito ti kažem, da ja sve zahvaljujem tebi. Ako sam se do danas uzdržao čist od svakojakih zastranjenja, koja su svojstvena mojoj dobi i koja svijet toliko oprašta, nije to stoga, što su mi manjkale okolnosti, već što me je tvoja uspomena obranila. Tako hvala tebi, održao sam netaknuta jedina dobra, koja ti mogu danas ponuditi, a to je čisto tijelo i djevičanska duša«.

I ja opetujem sa Lakordairom: »Mladiću, živi čisto, jer i neka djevica, koju ti još ne poznaš, živi za tebe čisto; još više: zaručeni mladiću, djevojko, koji se već upoznaste, živite jedan za drugoga čisto. Čistoća je najbolja priprava za brak«.

5. Brak.

Iza zaruka neka se, netom prilike to dozvole sklopi brak. Za brak valja se pripraviti ne toliko obilnom prćijom (mirazom), sviilenim odijelima, raskošnim namještajem, pa ni onim vanjskim sjajem, kojim hoće, da se i siromašniji istaknu pri bračnim pirovima; već nekom svetom ozbiljnošću kao oni, koji se nalaze na odlučnoj skretnici života, kad t. j. stupaju u novi stalež.

Pročistite vjerenici vašu savjest, vašu dušu, pristupite čistim srcem pred oltar, da sam Bog blagoslovi vez vaših duša, ljubav vašu. Blagoslovljeni prsten nek bude znak vaše nerazriješivosti, vaše međusobne vjernosti, vaše doživotne ljubavi. Tom svečanom činu prisutan je nevidljivo kao svjedok i kao posvetitelj, kao jednom u

Kani Galilejskoj, sam Isus Krist. On, zaručnik Crkve, za nju je umro na križu i vama sada kaže, kako se morate i vi ljubiti. Oh, primite, mladenci, prvi taj poljubac, kojeg vam u sakramentu ženidbe utisnuje na čelo sam zaručnik svete Crkve, a taj poljubac biti će vam i zalog njegove ljubavi i obrane. Sjećajte se toga, o vjerenici, te milost, koju tada primate da vas prati i da se obnavlja cijelog vašeg ženidbenog života. Oh, koje sreće, tako započeti bračni život obilnim blagoslovom s neba!

DODATAK.

1. Nekoliko naputaka bračnim drugovima.

Evo bračni drugovi, što vam na temelju osobnog iskustva refleksije, poručuju ljudi stručnjaci, obojega spola, većinom liječnici, koji su i sami u braku živjeli.

Muževi u braku, a osobito u prvom vremenu braka nježno i delikatno postupajte sa svojim ženama. Doktor Guernesey vam poručuje (Kod Stall, Marito 120): »Mladi muž mora nježno i sa mnogo obzira tražiti svoja prava, jer protivno mnijenju mnogih, u prvim časovima braka, ženu ne tjera posebna strast, da svojevoljno dopusti muškarcu svaku slobodu. Nek se iz ovoga razumije, kakvom nježnošću muž mora da u ovome poslu nastupi. Često se osjetljivost žene tolikom silom potrese da ni godine ne mogu je smiriti. Udarac je toli nasilan i prost i nenadan, da se u duši jadne supruge porađa najdublja antipatija spram onog čina koji bi morao biti vez i pečat sretnog bračnog života«.

Doktorica Drake pripominje: (Moglie 81) »Kad se mladenci združuju nakanom, da se podadu bijesnoj trci putenog nagona, te zloupotrebljavaju slobodu, koju uživaju iza vjerskih i civilnih obreda, izgube malo po malo sve ideale i sve aspiracije. Njihov život od ljudskog postane živinski«.

Gospođa Duffey u svojoj knjizi O d n o s i s p o l o v a, govori: (Kod Stall, Marito 120) »Ne brzajte da uberete cvijet od ploda, što ga tražite. Izgubit će tako svu svoju privlačivost. Klica strasti ne može da procvjeta i urodi u jedan čas, treba za to vremena. Ako se s mladom ženom

nasilno postupa, to ona uvidi, da se njezin muž više obazire na osobni užitak nego li na njezine osjećaje, ako se ona u prvim danima bračnog života poništi i oslabi u ekcesima, onda se i uguši ta lijepa klica (bračna ljubav). Ako tada muž bude primoran, da za cijeloga života ostane sa apatičnom i neosjetljivom ženom, krivnju za to neka baci na sebe. Usuđujem se kazati, da nema čovjeka u pedesetoj godini, koji si ne može prekoriti kakvu zloupotrebu na štetu svoje žene kroz prve godine braka. Baš ovim ekcesima, u većini slučajeva, mora se pripisati raširenje tako zvanih ženskih bolesti« (121). »Njezini delikatni organi reprodukcije, koji su primorani na prečesto i prisilno djelovanje, upale se, ognjoje, te žena biva postavljena u stanje invalida« (Stall, ib. 122). Radi toga neka »muž bude oprezan, refleksivan, umjeren, sposoban, da se svladava« (Doktor Napheis ib.).

Bračni drugovi, vi ste sada u stanju da postanete o c e v i i m a j k e. Baš zato ste se združili. Ne frustrajte svojevoljno tu glavnu svrhu ženidbe. Tako biste postali zločinci protiv društva, domovine; postali biste prekršitelji prirodnih i Božjih zakona. Sjetite se, da »najintimniji bračni odnosi ne smiju nikada biti odvojeni od zajedničke volje imati djece; razumije se, da žena kad ne će da se primi materinstva, a muž ne želi postati otac, nužno je da se obadvoje odreknu seksualnih odnosa. To je moguće kršćanskom muževnom odlučnošću. Jer ljubav se ne odrazuje samo u seksualnom životu, može se živjeti i ljubiti i mimo seksualnosti« (Drake ib. 88). Naprotiv kada »muž i žena svijesno izbjegavaju materinstvo i očinstvo njihova se savjest približava smrti, — kaže ista liječnica, koja je nota bene protestantkinja. Žalosno je kazati — zaključuje (89) — kako njekoji brakovi, na taj način postanu zakonite prostitucije.

Roditelji vi ste početnici života vaše djece već od prvoga časa njihovog začeća. Taj život već u zametku,

u početku, povjeren je tebi, o majko, da ga do potpune zrelosti dovedeš. Ti si tom živom biću uvijek majka, *i ostani mu do kraja samo majkom,* razumiješ ***majkom,*** a *ne krvnicom.* Svojevoljno pometnuće i u početku, to je krvništvo, t o j e u b o j s t v o, koje izazivlje osvetu Božju, košto i prolivena Abelova krv. Majka pa čedomorka! Tko može toga razumjeti?! Pa ipak kolike i najosjetljivije majčice umaču svoje ruke u nevinu krv svoje djece!

»Ne čini preljube« zapovijed je Božja, ne samo za ženu već i za muža. Nek si muž ne dozvoli slobode, koju u svojoj ženi mrzi toliko, da ju od sebe gurne. To nije viteški. Vjernost obadvoje i uz najveće žrtve veže obojicu do smrti.

Roditelji sjetite se i ove sv. pisma: »Grijeh otaca kaznit će se na sinovima do treće i četvrte generacije«. Kakav otac takav sin, kakva majka takva kći. Plod ne pada daleko od stabla. Daleko zato od seksualnih perverzija, od alkoholizma, od srdžbe, mržnje i drugih duševnih i tjelesnih mana, da i vaša djeca ne budu baštinila od vas tu žalosnu baštinu otaca svojih, da vas kasnije, opterećena balastom vaše grješne sklonosti, ne budu proklinjala. Ako javno dobro traži uspješne mjere za obranu živih bića, moralo bi se još i više tražiti garancija, da se obrane i buduća pokoljenja. To ovisi o roditeljima. Zato budite čisti, čestiti, kreposni, Bogabojeći, plemeniti da možete i rađati čistu, čestitu i na svako dobro sklonu djecu. Robovi rađaju robove, a čiste i plemenite majke rađaju junake. Veliki ljudi imali su velike majke.

Napokon »žene pokoravajte se vašim muževima kako Gospodinu. Muževi ljubite žene vaše kako je Krist ljubio Crkvu i dao samoga sebe za nju« (Eph. 5, 22—25). Bračni drugovi, vi ne pripadate svaki sebi, već jedan dru-

gomu. Poštujte jedan drugoga, da si ni u braku ni izvan braka ne dozvolite stvari, koje vas međusobno ponizuju i umanjuju međusobno štovanje. Ako se oslabi veza poštovanja, oslabiti će se i veza ljubavi. Živite dakle sveto i u bračnoj čistoći, toj najboljoj obrani same ljubavi. Sjetite se, da bez žrtve ljubav je nemoguća. Ma koliko se u mnogočem slagali, u mnogočem ne ćete. Iz ljubavi valja u braku mnogo trpjeti, popuštati, mira radi, sloge radi. Koji se žrtvuje taj dobiva a ne gubi, a koji se podlaže interesu skupnosti taj se uvećava. Mužu, kad te napadne napast, da budeš nasilan čuj savjet dra. Stall-a (55): »Ako hoćeš da tvoja žena bude sretna kraljica tvog malog kraljestva, moraš žrtvovati koju osobnu ugodnost na korist sveopćeg dobra«. A to vrijedi još u većoj mjeri za ženu u odnosu spram muža. Mir, zadovljstvo, međusobno povjerenje, neograničena ljubav, nagrada su za takve žrtve.

2. *Djevičanstvo.*

Svi ne stupaju a i ne mogu u braku. Mnogi silom okolnosti a mnogi iz viših motiva kreposti sprovode život u djevičanstvu.

Do sada smo govorili o čistoći kao o kreposti trijeznosti, koja drži na uzdi sjetilni pohotni nagon, da ne prevrši mjere naravnog zakona. Takova čistoća može biti i u ženidbenom staležu; ona zabranjuje samo nedozvoljene čine u istom staležu. To je međutim nesavršena čistoća; jer savršena ili djevičanska čistoća bitno se sastoji u čvrstoj i postojanoj odluci, redovito zavjetom potvrđenoj, da se ne će nikada svojevoljno ovu krepost povrijediti ni mislima, ni riječima, ni djelima. Bračna čistoća drži se daleko od svakog nedozvoljenog čina svome staležu, a djevičanska se čistoća uzdržava uopće od svih inače dozvoljenih putenih naslada.

Djevičanstvo je uzvišena krepost. Sam Bog izabra za majku svome Sinu Djevicu eda pokaže, kako je djevičanstvo najsavršeniji oblik službe Božje. Isus Krist uzeo je na sebe potpunu čovječju narav izim bludne požude. Provodio je život potpunog djevičanstva. Sveto pismo uzvisuje »lijep i čist naraštaj u sjajnosti svojoj, jer je u cijeni i kod Boga i kod ljudi« (Sap. 4. 1). Sveti oci obasiplju djevičanstvo najvećim pohvalama. »Djevice, to su cvijeće crkvenih nasada, ures i nakit duhovne milosti; one su Božje obličje, odraz njegove svetosti; one su najljepši dio stada Kristova... Djevice dok ste čiste jednake ste anđelima Božjim« (sv. Ciprijan). Sv. Bernard nadostavlja: »Vi i anđele prestižete, jer je u anđelima čistoća izvrsnost naravi a u ljudima je jakost kreposti«. Ako hoćemo da postanemo Bogu slični, težimo za djevičanstvom, jer samo savršena čistoća može nas podići do lica Božjega« (sv. Metod)). »Djevičanstvo je pečat, koji se ne raspada, prava slika Božja, koja se ne promjenjuje« (sv. Antun, opat). Ona je »anđeoska prednost i u njoj stoji nadčovječja savršenost (sv. Cinl. Jer.). Ona je »školjka sa biserom, lijepa zvijezda danica među drugim zvijezdama, golubica među pticama, maslina sred dubrave, bijeli liljan poljski« (sv. Grg, Naz.). »Ženidba napunja zemlju, a djevičanstvo raj« (sv. Jeron.).

I doista je tako. Djevičanstvo je krjepost jaka; jer neprijatelj na nju uvijek vreba bilo milom bilo silom; krjepost nježna, jer poput plašljive golubice bježi i na sami šuštanj ljudske noge; krjepost teška, jer pretpostavlja mnoge kreposti, pa se ne može odreći njihove pomoći i društva. Ona ne može nikada otpočinuti, uvijek je u naprezanju, uvijek u borbi. Djevica žrtvuje svoj bitak, svoju dušu, svoje srce, svoje tijelo, sve. Dnevice obnavlja tu žrtvu ta zaručnica Kristova, sestra anđelima, svećenica Božja.

Ima mnogo osoba ma baš i u naše pokvareno doba, koje žive čisto u sv. djevičanstvu. Mnogi redovnici i svećenici ne samo da pobliže slijede Isusa Krista već i da slobodnije i savršenije uzmognu vršiti nekoja djela tjelesne i duševne ljubavi prama iskrnjemu, polažu zavjet savršene čistoće. I doista ništa bolje ne usposobljuje čovjeka, da na tom svijetu širi kraljestvo Božje u dušobrižničkom, misijonskom ili karitativnom radu, kao baš sv. čistoća zavjetom posvećena, koja dok čovjeka lišava svih skrbi bračnog života, navraća njegovu ljubav dušama, bijednicima, sirotama, koje na svijetu ne nalaze prave materinske ljubavi, bez koje je život tako težak. Čistoća dok raskida mnoge zapreke, istodobno usađuje u dušu neko plemenito osjećanje spram bijednika i siromaha, tako da čisti ljudi, koji nijesu ničiji tjelesni oci, postaju u pravom smislu riječi pravi duševni oci siromaha i bijednika. To duševno očinstvo i materinstvo veoma je plodno. U njemu je ljubav pročišćena, požrtvovna, koja se samo zato žrtvuje, da se može drugomu dati. Što nije učinio na karitativnom polju jedan sv. Vinko Paulski, što sve nijesu učinile njegove duhovne kćeri sestre milosrdnice, pa i druge redovnice, a što i sada ne čine mnoge svete i čiste duše, a to sve za to, jer je njihova ljubav koncentrirana svedena samo na Boga i iskrnjega.

Ovo je dublji razlog, a da i crkvene zakone ne spominjem, zašto se kod katoličkog svećenstva uveo celibat. Bez celibata ne bi svećenici bili onako sveti, a prema tomu ni jaki i odlučni da kraljestvo Božje promiču u sebi i u dušama. Celibat je nadnaravna, sila Božja, kvasac Božji, svijetlo Božje; a svećenik po celibatu postaje najjači promicatelj slave Božje na ovoj zemlji.

Koga Bog tamo zove neka veselo pristupi. Što mu se naravskim silama čini nemoguće, postat će moguće po Božjoj milosti. U katoličkom svećenstvu, u redovničkim

zajednicama u tom raju zemaljskom i iza pada uspijevaju dà, ti bijeli ljerovi djevičanstva, jer ih neprestano zalijeva rosa nebeskih milosti. Pod okriljem Imakulate, taj novi Adam, preporođen oživljujućim vodama, koje izviru iz vrela presv. Euharistije, može da se u originalnoj pravici natječe sa starim Adamom. Dà, to je borba ali i pobjeda Kristova u slabom stvoru — čovjeku.

Gori dakle! U zamjenu tjelesnih užitaka, imati ćemo uvijek i na ovoj zemlji (»stostruko ćete primiti«) duševnih radosti, koje će biti sve veće i veće, dok se ne prometnu u vječne (»i život vječni naslijediti«).